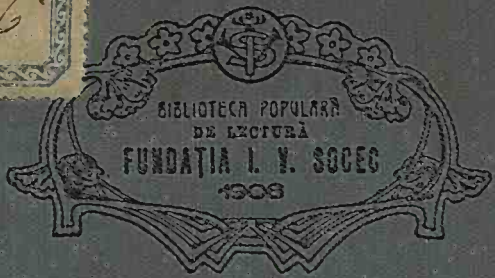

1066

BIBLIOTECA POPULARĂ
DE LECTURĂ
FUNDAȚIA I. V. SOCEG
1908

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARA
București

Cota 7148265

Inventar 727676

bd 96067 100.0
BIBLIOTECA SOCEC

CUZESTII

(MONOGRAFIE ISTORICĂ)

DE

GH. GHIBĂNESCU

PROFESOR, MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

ANTICARIA

P. LAZAR

6, Casa Anticariilor, 6
BUCUREȘTI

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., [Societate Anonimă]

1912

Biblioteca Centrală Universitară

BUCUREȘTI

Cota

I 148265

Inventar

787676

~~A.M.F. 96/95~~
b14

RC 76/12

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C787676

PREFATĂ

Lucrarea de față răspunde la o necesitate istorică. Dacă domnia voevodului Cuza a fost studiată în mod desăvârșit în lucrarea d-lui A. D. Xenopol „Domnia lui Cuza Vodă“ 2 volume, familia însă din care a eșit marele Voevod al Principatelor-Unite eră prea puțin cunoscută.

E greu a se înjgheba istoricul unei familii în în lungă ei dezvoltare. Actele adeseaori lipsesc, ori sunt prea împrăștiate și greu de găsit și de cercetat. Din fericire asupra familiei Cuza s'au găsit destule acte publice și private, scrisori, memorii, note prin cronicarii țării și străini, rapoarte de ale ambasadurilor străini, că ne-a permis puțința de a întocmi o expunere sistematică asupra membrilor acestei familii.

Fără îndoială că se vor fi aflând cu mult mai multe acte. Nimenea în istorie nu poate zice că a spus ultimul cuvânt. Mă mulțumesc a prezentă cetitorilor această primă încercare

de sintetizare pentru a se instrui în deajuns
asupra trecutului familiei marelui domn, care
va fi înveșnicit prin statuea de bronz dela Iași
în ochii tuturilor Românilor pentru a cărui slavă
și lămurire s'a întocmit lucrarea de față.

Gh. Ghibănescu.

Iași, 10 Maiu, 1912.

CUZEȘTII

1. *Familiile boerești.* În istoricul trecutului nostru cunoașterea mai de aproape a oamenilor, cari au săvârșit faptele istorice, cum și încrângătura dintre familiile oamenilor politici, ne deslușește asupra multor lucruri, ce privesc mersul evenimentelor noastre din țară. Faptele politice sunt însă în mică măsură oglindirea oamenilor cari le-au făptuit, după cum tot așa de adevărat este că și oamenii prin faptele lor au stat subț vremile, în cari au trăit.

Când însă din sinul unei familii se ridică un membru până la treptele domniei, cunoașterea mai de aproape a familiei în întregime și totalitatea membrilor ei, ne explică dacă nu faptele cari au provocat ridicarea la rangul de domn a celui chemat de soartă, ne lămurește însă foarte mult firea omului prin înaintașii săi, cum și temperamentul Domnului, care pentru mult vor influența în desfășurarea evenimentelor domniei sale.

Aceste zise se potrivesc pe deantregul la persoana și domnia lui Cuza Vodă.

2. E greu a spune cine a fost cel dintăiu Cuza, și din ce parte de loc a fost el. In studiul meu făcut asupra văii Elanului (Surete și Izvoade VII. I—CXLII), am dat de Nec. Cuza pitar, care luă în căsătorie pe Nastasia, fata paharnicului Vasile Adam, și ca zestre luă jumătate din moșia Bărboși. De această moșie se leagă ramura Cuzească, care a dat naștere lui Alex. I. Cuza Vodă. Numele *Cuza*, apare din vechiu sub forma *Cuze* (кѡза) și *Cuzea* (кѡзѡ, кѡза). Vedem aici o adaptare românească a formelor mai vechi din sec. al XVII și al XVIII, tot așa cum numele *Balș* a fost *Balșe*, iar *Sturza* a fost *Sturze* și mai din vechiu *Sturzea* (сѡрѡза, сѡрѡзе, сѡрѡзѡ), iar prin sec. al XVI, când apar pentru întâiași oară potrivit influențelor culturale ale timpului, *Sturzescul* și *Sturzevici* (cf. N. Iorga, Doc, VI, 533).

3. In actele Roșieștilor (Arh. Sf. Spir., Roșiești XII, 3) se vorbește că Aron Vodă în 1593 (7101) Aug. 7, întărește lui Florea vătah dreptul de stăpânire pe a treia parte din jumătatea din jos a satului Roșiecii pe Iadrici, căci diresele vechi de proprietate le-a fost pierdut, când a fost venit acel tâlhar *Căza* (ѡѡт ѡѡѡѡ кѡза) asupra țării domniei mele (Ispisoace și Zapise vol. I, partea I. 212).

Evident aici avem a face cu o săritură de consoană, căci Irimia Băisanul uricarul a uitat să scrie к deasupra lui а dela finele cuvântului: кѡза(к), fraza sunând „acel tâlhar Cazac“, de

oarece se știe că pe acea vreme umblau o sumă de pretendenți la domnie dintre Căzaci. Iar dacă numele tâlharului Cazaç a fost în adevăr КАЗА n'ar fi greu de bănuț că aici z a putut avea și valoarea de u nu numai de ă, și deci a putut fi „acel tâlhar Cuza, pretendent la domnie în 1593 contra lui Aron Vodă.

Această amintire de *Căza* nu spune nimic de înaintașii lui Dumitrașco Cuzea, ci o luăm numai ca o simplă potriveală de nume.

4. *Coze visternicelul* A doua amintire o avem în *perilipsis* de acte înfățișate de răzeșii de moșia Medeleni, la Tecuci, în procesul lor cu Arghire Cuza ban în 1810 Ghenar 17, și unde după hotarnica ridicată de M. Iamandi sardar și șatrarul Ion Lupul se vede că Arghir Cuza stăpâneă 1383 stânjeni. D. Luchian 1037 stânjeni, iar răzeșii din Medeleni 345 stânjeni; toată moșia având dar în curmeziș 2868 stânjeni (6394 m.). Moșia aceasta Medelenii fusese din vechiu a lui Bucium vornic, care a avut acești copii: Vasile, Grigore, Anghelina, Nastasia, Cărstina, Acsinia, Lupașco din Nănești și Tofana, măritată cu Vitolt logofătul. Vitolt a avut 2 copii, pe Lupașco și Dănăilă. Lupașco are 3 copii: Maria, măritată cu Ioniță Băisan, Gavrilaş și Stefan, vândut în 7220 (1712). Din Ioniță Băisan se nase 2 copii: Sanda, măritată cu Ștefan Ungurul și n'are copii, și Anghelachi Băisan, care își dă partea lui din Medeleni spatarului Ioniță Cuza după 1774. Și așa au intrat Cuzeștii stă-

pâni în Medeleni. Iar din Dănăilă Vitolt se nasc 3 copii: Gheorghe sterp, Vasile sterp tij, și Costandin. Din Costandin se naște Iftimie și alt Costandin sterp. Din Iftimie se nasc Grigoraș și Toader, către 1771, iar în 1810 trăia Andrei feciorul lui Toader și care face proces lui Arghir Cuza ban pentru Medeleni (Surete ms. XXV, 89).

În actele înfățișate în acest proces se aduc și niște cărți de judecată și hotarnice din sec. al XVII, în care ni se pomenește de un *Coza visternicel*, hotarnic Medelenilor. Iată acele acte:

a) 7144 Iunie 28 (1636). Carte dela Vasile Vodă dată Tofanei Vitoltoaii arătătoare de hotărâtura părților ei de Coza visternicel, după ispisoace și diresă cercetând și că i s'au ales 3 părți și jumătate din sat din Medeleni.

b) 7146 Aug. 9 (1638). Carte de judecată a boerilor divanului dată Tofanei pe cum acei răzeși au trecut cu stăpânirea peste hotărâtura ce iau făcut mai sus *visternicelul Coza*.

c) 7168 Iulie 10 (1660). Cartea lui Ștefan Vodă dată feciorilor lui Vitolt... să ție hotărâtura lui Coza visternicelului, nu pe a Neaniului vornicul.

5. 7177 Oct. 1 (1668). Ispisoc dela Iliiaș Alexandru Vodă, prin care întărește lui Lupașco și lui Dănăilă, feciorii lui Vitolt, satul Medeleni după hotărâtura *Cozei visternicelului*. (Acad. Rom. ms. 2812 fila 87; Surete ms. XXV, 88).

Nu putem stabili deocamdată nici o înrudire între acest visternicel *Coza* din 1636 și Dumi-

trașco Cuza comisul din 1676, întru cât nici-
căiri și nici odată D. Cuza nu pomenește de
părinții săi în atâtea acte de proprietate, ci
numai de neamurile de pe jupăneasa sa Safta
Joroaea.

Dumitrașcu Cuze spătarul

6. Cel întâiu *Cuza* pomenit în documentele timpului este *Dumitrașco Cuze*, care ia parte ca boer în diferite divanuri ale lui C. Duca tânărul, ale lui N. Mavrocordat și M. Racoviță Vodă. Acest *Dumitrașco Cuza* se găsește în boerie de comis în 7185 (1677) sub Antonie Vodă Ruset, când e dăruit de Vodă cu satul Vlăiceni. Ar urmă că D. Cuza a venit cu boeria sub Antonie Ruset, și răsplătit pentru serviciile sale cu o moșie Vlăiceniei (apud. A. D. Xenopol „Cuza Vodă“ I, 16).

În ale mele Surete și Izvoade (V. 40) găsim pe *Dumitrașco Cuza* ca *biv comis* în 7186 Iunie 18 (1678), iscăbind și adeverind alături cu alți boeri ca A. Crupenski, Ioniță Șeptelici, *Dumitrașco Gherghel* diac, cum *Grigoraș Jora* trei spătar, fiul lui C. Jora sardar, a cumpărat cu 25 lei partea lui *Vicol* din Mărgineni. Faptul că pe *Dumitrașco Cuza* îl găsim iscăbind și adeverind un zapis de cumpărătură a unui *Gr. C. Jora* încă din 1678, arată că în acel an el eră

deja intrat în alianță prin căsătorie cu Jorăștii, deoarece știm că Dumitrașco Cuza a ținut în căsătorie pe Safta, fata lui Toderășco Jora sulger. Deci și Dumitrașco Cuza comisul de sub Antonie Ruset, urmând vechiului obicei de a se însurà cu fete de boeri din țară și a se româniza prin însurătoare, spori astfel și el protipendada țării cu un nume, care va ajunge să fie cel mai iubit poporului nostru. Obiceiul vechiu erà că prin însurătoare un străin, care luà o fată de român, devenea român bărbatul, dacă el se așezà în țară, neintrând în mintea celor de pe atunci că ar fi alt chip mai puternic de a face pe un străin român decât însurătoarea cu o româncă. Dacă prin încrucișare intrà în trupul neamului românesc ceva sânge străin, prin puterea înrudirei de sânge, sufletul se românizà în urmași, mai ales dacă împrejurările vieții făceau pe noul însurățel să se poarte ca român la trebile din lăuntru ale țării noastre românești. Nicăiri în actele secol. al XVII, nu se vorbește de părinții lui Dumitrașco Cuza, ci de înrudirile sale după femei. El a venit dar om format, și a căpătat acele boerii, care pe atunci se dădeau la străini: *vel comis* și *vel postelnic*. Postelnicul fiind un fel de ministru al trebilor din afară, trebuia să știe mai multe limbi străine: turcește, grecește, latinește, italie-nește, iar acum în urmă și franțuzește. Boerii noștri de țară cum nu erau cărturari, erau mai buni de alte slujbe, ca visternici, spătari, vornici, iar nu miniștri de externe. Tot așa cu comisul.

El erà mai mare peste grajdurile domnești și știa să rânduiască alaiurile domnești, ceremonialele la curte, primirile fețelor mari străine, și cum boerii de țară erau în meșini și cu viață locală nu puteau orându-i fastul curței Țarigrădene, ca un grec deprins de mic a vedea asemenea alaiuri la fiecare cap de lună. Și Dumitrașco Cuza a fost rânduit comis de Antonie Ruset prin 1676, în care boerie se însură cu Safta fata lui T. Jora sulger. Comișii cei mari ai lui Antonie Ruset în scurta lui domnie de 2 ani și jumătate au fost Velicico (Uricar, X, 73, XIX, 50) și Constantin (V. A. Ureche „Miron Costin“ I, 122, 704).

6. Ce aducea acum lui D. Cuza comis soția lui Safta prin familia în care intrase? Pe lângă zestrele jupânesei Saftei, ea mai aducea soțului ei vaza neamului său, căci Jorăștii au fost boeri cu vază în secl. a XVII, până când au avut și un vel logofăt în persoana lui Antiohie Jora, moș de al Saftei Joroaei.

Ca zestre Safta Joroaea aducea soțului ei comisul Dumitrașco Cuza următoarele ocine și moșii: sate întregi Micleștii la Dorohoi, Predouceni la Soroca, Căpotenii și Zealina la Hotin; jumătăți de sate, Todirenii la Hărlău, Buticiul și Rujavinții la Hotin; sferturi de sate: Cuzlăul și Ihnătenii la Dorohoi, Glodenii, Scântești și Bircăștii la Vaslui, Răzina la Orhei, Băzdăgeni la Hotin, și Trăbujenii la Iași. (Cuzăștii, Iași pag. 269). Toate aceste moșii erau de pe Toderașco Jora sulgerul, căci la împărțală iau parte ginerii și

surorile cum și urmașii din ei în 1721 Febr. 15, când se vede că a murit bătrână de tot Vasilca Joroaea, foasta soacră lui D. Cuza. Ca rude, Safta Joroaea aducea înecscrierea cu Ioan Sturza vel vornic, cu Solomon Botez șatrar și cu Sandul Silion; dar aducea puternicul sprijin al familiei Jora.

Toderașco Jora sulgerul erà fiul parcalabului de Hotin Gh. Jora, de prin 1630, însurat cu Anghelina fata lui Irimia Băisan uricarul sub Movilești și nepot lui Ionașco Jora de sub Gașpar Grațian, 1620, a cărui jupâneasă Ana, e fata Măricăi, nepoată Soficăi, fata lui Zberea parcalabul lui Rareș Vodă. Se mai amintesc Isac Jora (7149). C. Jora orujnic (armaș) (7166). Grigoraș Jora sin Gh. Jora (7149). Gavrilaşco Jora sin Ionașco Jora (7149). Iar Antiohie Jora e frate cu Gligoraș Jora și ficior Todosiicăi Costachi, soră cu Gavriliță Costachi și cu Safta mama lui M. Racoviță Vodă. Iar mama Saftei, Vasilca Joroaea, erà ficia lui Vasile Vartic, nepot și strănepot de al Varticeștilor de supt Rareș Vodă și sub domnii de mai apoi. Mătușa Vasilcăi Vartic a fost Antonia Vartic, doamna lui Miron Moghilă Barnovschi Vodă, și fata lui Gavrilaşco Vartic vornicul țarei de jos, ficior lui Petru Varticovici hatman și parcalab Sucevei sub Rareș Vodă. Ca *comis* Dumitrașco Cuze cumpără în 7190 Sep. 9 (1681) cu 33 lei și 30 merțe de mălaiu o falce și jumătate vie la Șorogari lângă Iași dela Curbet armaș, vie care

a fost a lui Alexandru Ruset beizadea, cumpăratură dela Papuc (Cuzeştii, Iaşi pag. 268).

Ca *biv comis* îl întâlnim pe Dumitraşco Cuza şi în 7192 Oct. 1 (1683), când iscăleşte ca martur cu alţi boeri zapisul de vânzare, prin care Alexandra spătăroaia a vândut doamnei Anastasia a lui Duca Vodă locul său din Iaşi şi care a intrat mai apoi în ograda Mitropoliei de Iaşi (N. Iorga Doc. V, 92). Tot ea comis Dumitraşco Cuzea cumpără în 7196 Fevr. 4 (1688) jumătate de sat din Tăuteşti, la Iaşi, dela urmaşii lui Gligore Hermeziu cu 134 lei (Cuzeştii, Iaşi pag. 264) sporind cu aceasta averile în moşii şi sate. Supt lunga domnie a lui C. Duca bătrânul în a treia domnie, şi Const. Cantemir Vodă, între 7187—7200 (1679—1692) Dumitraşco Cuzea rămâne tot comis, cu epitetul de *biv* adică eşit din slujbă.

În acest timp nici Jorăştii nici Dumitraşco Cuzea nu-i vedem figurând în divanurile veliţilor boeri, ceea ce arată că în politica timpului ei se arătară protivnici domnilor. Trăind din greu Dumitraşco Cuzea abia putu cumpără cu eu 134 lei jumătate din Tăuteşti.

Venind C. Duca, tânărul, cu întâia domnie a lui la Moldova, în 17 Martie 7199, vedem pe Dumitraşco Cuzea rânduit *clucer*, cum îl găsim în mărturia hotarnică din 7200 Iulie 11 (1692), ridicată de Mardare vornic de poartă pentru jumătate de sat Băloseştii a lui Irimia Jora, cumnatul său. Supt C. Duca Vodă, Antiohie Jora ridică stepenele boeriei din vel pa-

harnic la hatman și parealab Sucevei și câștigă izbândă în lupta contra lui Turculeț reimentarul hatmanului leșesc Iablonovski, supt cetatea Neamțului. Fu însă silit să fugă în București la curtea lui C. Brancovanul Vodă. Și serie cronicarul: „Iară boerii lui C. Duca Vodă până a venire Dubău logofătul de-l puse Capegi bașa caimacam, au eșit despre doamna și au fugit în țara Muntească, că nu aveà cine-i goni, că slujitorii erau cu Antioh Jora hatmanul în oaste; și au fugit anume Neculai Costin hatmanul, și frate-său Ioniță Serdarul și frate-său Pătrașco logofătul al treilea, și Vasilașco Cantacuzin vel spatar și alți mulți mai de gios; și mai pe urmă după ce a venit în scaun Antioh Vodă Cantemir, a fugit și hatmanul Antioh Jora și Mavrodin, de se făcuse o ceată mare în țara Muntenească de boeri din Moldova, de au șezut vre-o 4 ani în țara Muntenească.“ (Ioan Neculcea Let. II², 253.

In aceste amestecături politice ale boerilor pribegi la curtea lui C. Brancovanul Vodă, a trebuit să ia parte și Dumitrașco Cuzea, căci cum vine în scaun, la 14 Sept. 7209 (1700) îl pune pe Dumitrașco Cuzea vel spatar (Let. II², 269). Ca vel spatar e trimis Cuzea în delegația dela margine împreună cu Mitropolitul Misail, N. Donici vel. log, și I. Costin hatman, că nu va strică nimic C. Duca Vodă boerilor pribegi la curtea lui Brancovanul (N. Mustea Let. II², 28).

Ca vel spatar îl găsim iscălit în 7210 Aug.

27 (1702) în cartea de judecată a divanului ce dau veliții boeri la mâna jupânesei Arhonda, a lui Miron vameș, nepoata lui Iorga postelnic, în pâra ce a avut cu ginerele ei Toma cupet din Iași pentru Ciureștii din gura Delii în Prut (Surete ms. XIII, 171). Tot ca vel spatar îl găsim pe Dumitrașco Cuze în cartea divanului pentru hotărnicia moșiei Hușii pe Șomuz, la Suceava, proprietate a lui C. Duca Vodă (Uricar XVI, 44).

Venind cu domnia Mihai Racoviță Vodă în 7211 vara, (1703), rândui la spătărie pe cumnatul său Ilie Frige Vacă, sau Ilie Enache Tifescul ca vel spatar în locul lui Dumitrașco Cuze; cum însă Antiohie Jora moșul femeii sale, jupâneasa Safta Joroaea, veni vel logofăt, pe Dumitrașco Cuze îl vedem figurând în divanurile mari ale lui Racoviță Vodă ca biv vel spatar. Așa în 7212 (1704) Mart 4 (Iorga, Doc. V. 405) D. Cuze iscălește ca biv vel spatar alătura cu Ilie Enachi vel spatar. În 7213 Sept. (1704), iscălește tot ca biv vel spatar în hrisovul cel mare ce-l dă Mihai Racoviță Vodă celor 6 mănăstiri închinete sf. mormânt, urmând a da la visterie numai 223 ughi pe an, și să scutească numai 477 oameni, cari vor da câte $2\frac{1}{2}$ ughi pe an la visterie (Uricar II, 104). Tot ca fost mare spatar Dumitrașco Cuze schimbă după 7210 un țigan, dând pe Gaja Sulă în schimb pentru Anicuța lui Adam, feciorul lui Vasile postelnicul (Cuzeștii, Iași pag. 269).

În spătăria țării trecuse Ion Neculcea sub

Antioh Cantemir cu a 2-a domnie, iar mai apoi Dediul Codreanul dela Bârlad, socrul domnului Mihail Racoviță cu a doua a lui domnie. Cu toate acestea Dumitrașco Cuzea tot îl vedem iscăbind ca biv vel spatar în hrisovul cel mare, prin care face milă și așezare cu Episcopia de Huși, după ce arsese de foc, dându-i voe a ținea 20 de poslușnici, cari vor da câte 3 ughi pe an visteriei în 4 sferturi (Episc. Melhisedec, cronica Hușilor, 175). În acest timp moșul de pe femece, Antioh Jora, îl vedem slujind ca vel logofăt și hatman la toți domnii și lui Nec. Mavrocordat, când mai găsim pe Dumitrașco Cuza ca biv vel spatar în țidula ce mării boeri dau lui Iordachi Ruset biv vel vornic că a dat 10.000 lei în slujba țării în bir și baiaramlâc, și că „este datoria noastră și a țării ca să i se plătească d-sale pe încetul de țară ca să nu fie stinsă casa d-sale“ (N. Iorga, Doc. VI, 418).

7. *Moartea spatarului Dumitrașco Cuzea.*
Sub domnia a treia a lui Mihalachi Racoviță Vodă, își găsi tristul sfârșit Dumitrașco Cuze biv vel spatar, în următoarele împrejurări: În amestecăturile ce erau atunci în țară cu Nemții și catanele din cetatea Neamțului, și cu năvala năprasnică a lui Frență căpitanul cu cele 300 catane ca să prinză pe Mihai Vodă, se zice că între cei bănuți că ar fi adus pe Frență căpitanul ar fi fost pe lângă V. Ceaur stolnicul, și Dumitrașco Cuze spatarul. Și Neculce și N. Mustea și N. Chiparissa și Alex. Amiras pomenesec de tristul sfârșit a lui Dumitrașco Cuzea.

„Atunci Mihai Vodă mâniindu-se, în grabă a spânzurat pe Cuza spatarul, nepricestuit, încălțat, îmbrăcat, dându-i vina că a scris el la feciorii lui, având acolo la catane ca să vie să prindă pe Mihai Vodă din Iași, ce nu se știe într'adevăr, au ba, numai în pizmă l-au omorît că i-a fost năpaste, că n'a scris“. (I. Neculcea Let. II², 354). Iar A. Amiras spune mai lămurit: „Atunci era un boer numit Cuza, ce fusese spatar mare, și ziceau unii că a fost și el într'un sfat și într'o legătură cu acei neprieteni, căci feciorii lui aieve au mers la catane și umblă tălhuind. Și de multeori i-au poruncit Mihai Vodă ca să tragă pe feciorii lui încoace, să nu se afle la nemți cu catanele; iar el aducea pricini ca să îndrepteze pe feciorii lui și i-au închis și au șezut până au venit catanele, și Cuza fiind în Iași a trimes prin mijlocul catanelor și a slobozit feciorii de unde erau închiși. Ce prepuind domnul și zicându-i și alții, cum acel Cuza a avut *răspondenție* cu catanele, și i-ar fi umblat scrisorile la dânșii, dându-le știre de starea domnului, îndată ce a poposit domnul dela Cetățue a pus de l-au spânzurat pe Cuza. Trupurile spânzuraților și a înțepaților, pe toți i-au strâns la un loc în marginea Cetățuei, unde a fost bătălia, pe drumul cel mare al Țarigradului, și au pus pământ peste dânsele și au făcut movilă și lângă aceasta cerdac de piatră și au îngropat și un stâlp de piatră în mijlocul cerdacului pe care au scris toată această poveste precum se vede“. (Let. III², 128).

Iar Nec. Mustea diac de divan serie: „iar până a tăia pe Franț căpitanul, Cuza spătarul eră spânzurat de furca scrânciobului ce eră înaintea curții domnești, îmbrăcat, încălțat, cum l-au găsit. Zic să fie chemat el pe catane în Iași ca să ia pe Mihai Vodă“ (Let. III², 61).

Cronicarul grec N. Chiparisa vorbind de evenimentele din 1716 cu căpitanul Frența amintește de uneltirile lui Miron și Velișco Cuza.

„Iar între Moldoveni, câți erau cu nărav rău fugiau la ei; de asemenea și unii dintre boeri precum Ceaur, Miron, Velișco, Conțescul și alții asemenea acestora, oameni răi și netrebnici, cari dorind sfărâmarea patriei lor, sperând a se scăpa cu aceasta de datoriile lor, arătau vrăjmașului modul de a invada (C. Erbiceanu, Cronicarii greci, Buc. 1890 pag. 66).

„τῶν δὲ προῦδάνων ὅσσοι κακότεροποι ἔφυγον πρὸς αὐτοὺς, ὁμοίως, καὶ τίνες τῶν ἀρχόντων, ἦγον ὁ τζαούρος, ὁ Μορώνης, ὁ Βελίσκος, ὁ Κοντζεσκουλος, καὶ ἄλλοι...

Iar mai departe serie (o. c. p. 69) „La 13 Ianuarie a plecat prea Înălțatul Domn, luând și pre Tătari împreună și s'a dus la zisa cetate Neamțul, dar întâiul dintre tâlhari Velișcu „ὅμως ὁ πρῶτος τῶν κακούργων Βελίσκος“ cu ajutorul trădătorului Iuda scăpând cu câțiva, curând a alergat la cetate și le-a referit cele întâmplare“.

Deci Dumitrașco Cuza biv vel spătar a fost spânzurat Joi 8 Ianuarie 7225 (1717) la 12 oare din zi (6 p. m.) plătind prin sângele său botezul de român, după ce s'a bucurat foarte puțin de vâlva puterii lumesti, ca comis supt

Antonie Ruset și ca spătar supt C. Duca tânărul, pentru a pribegi 13 ani înainte de spătărie și a rămâne alți 15 ani ca biv vel spătar, până când plătește cu capul amestecul în politica țării.

8. Pe cât de crud s'a purtat Racoviță cu Dumitrașco Cuza, spânzurându-l, pe atât de blajin se arată cu averile sale și urmașii săi. Aceasta cu atât mai mult, cu cât asupra lui Vasile Ceur stolnicul furia domnului crescù confiscându-i averile sale. Așa în 7225 Iulie 25 (1717) Vodă Racoviță dă lui Apostol Leca serdarul moșia Racovățul la Soroca pentru multă pagubă ce i-a făcut Tătarii viind peste țară împotriva Nemților și a Catanelor. Iată cum îndreptățește Vodă această confiscare: „deci domnia mea am socotit împreună cu tot sfatul nostru că și în vremile domnilor celor bătrâni de demult, cari s'au ridicat din boerii țării haini cu sabia asupra Domnului și a țării lipsind și din țară își pierde toate moșiile și bucatele ce le rămâne în țară în vicienie de se luă dela domnie“ (Surete ms. VIII, 253). Tot așa îi confiscă moșiile Buciuleștii la Neamț, Hălăuceștii la Suceava și Spinoasa la Hârlău și le dă lui C. Costachi v. vist. (Surete ms. XVIII, 372; bibl. Univ. Iași ms. IV, 21, cf. Uricar IV).

Nimic din toate acestea contra urmașilor lui D. Cuza spătar. De ce? Să fie oare înduplecarea domnului că pe nedrept a fost spânzurat spătarul Cuza? Să fie mila de urmașii ucisului spătar? Eu cred că mai de grabă a fost inter-

venirea marelui vornic Ioan Sturza, cumnatul spătarului Cuza, căci și el ținea pe o altă fată a lui Toderașco Jora sulgerul, dacă nu chiar înrudirea de sânge ce era între Jorăști și Racovițești; Safta Costachi, mama lui Mihalachi Racoviță, și soția lui Ion Racoviță, era soră cu Todosiica mama lui Antiohie Jora marele logofăt. Unind toate aceste împrejurări vedem că jupâneasa Safta Cuzoaia își împarte în liniște zestrele sale după frați și surori în 7229 Fevr. 15. Era aceasta un semn de mare strâmtorare materială, după cum reiese și din zăpisiul de vânzare din 7226 Septemb. 25 prin care „Safta spătăroaea răposatului Cuza ce au fost spătar și cu fii mei anume Miron ce au fost al doilea logofăt, și cu Toader și cu Velișco“ vând lui Gheorghită jumătate de sat de Tăutești drept o sută de lei (Cuzești, Iași pag. 266). Nu trecuse decât 8 luni dela moartea soțului și jupâneasa Safta își vindea ocinile și cumpărăturile lui D. Cuza. Zăpisele moșiilor le luase Tofana Iurășceasa și Ioniță Băisan, cari cred de cuvîntă să-i dea zăpis la mână în 7229 Fevr. 16 (1721) „că au luat niște acte de moșie dela spătăroaea Cuzii spătar, ca să nu aibă dumneaci niciun calabalâc pentru aceste zăpise, câte le-am luat noi la mâna noastră“. (N. Iorga Doc. VI, 143).

9. *Feciorii lui Dumitrașco Cuza spătarul.* După zăpisiul de vânzare din 7226 Sept. 25 (1717) Dumitrașco Cuza spătarul a avut 3 feciori: Miron Cuza, Toader Cuza și Velicico Cuza.

A) *Miron Cuza* logofătul a fost fiul cel mai

mare, al lui D. Cuza. S'a născut către 1680, căci îl găsim deja ca postelnic în 7213 Gbenar 30 (1705), când capătă danie un loc de prisacă în Armenești, Vaslui, dela Trifan și dela femeea lui Sohiica cu fii lor Ioan și Irimia. Zapisul mai scrie: „să-și facă din pădure din întreg acest loc de prisacă“ (Cuzeștii, Iași pag. 268). El eră deja însurat la această dată, căci în 7216 Avg. 18 (1708) Miron Cuza postelnic cumpărase o țigancă dela Dumitrașco Drăgușescul biv comis „am vândut o țigancă dumnisale lui Miron Cuze postelnic și giupănesei și cuconilor dumisale“.

Miron Cuza se ridică până la vtori logofăt, adică un director în cancelaria Domnească, și în 7226 Sept. 25 (1717) îl găsim biv vtori logofăt în zapisul de vânzare al Tăuteștilor.

Tot ca logofăt îl găsim și în 7240 Sept. 24 (1731), când capătă carte dela Grigore Ghica „a cerca ce-ar găsi ori din țigani, ori din moșii, ori din bucate“ din rămășițurile vornicesei Anița Sturzoaia... de vreme că și el este nepot... și lui parte nu iau făcut (N. Iorga Doc. VI, 157).

În 1742 Aug. 9 (7250) Miron Cuza eră deja mort, căci în acel an se vorbește de Ioniță Cuza post. fiul răposatului Cuza ce a fost logofăt al doilea (N. Iorga Doc. VI, 157) Miron Cuza a ținut în căsătorie pe Ilinca fata lui Ion Costin hatman, fecior log. Miron Costin. El s'a fost însurat către 1706, căci în 1708 are și copii. Cazestre i s'au dat aceste moșii dela socrul său: Dumenii și Săpotenii pol sat la Dorohoi, Româneștii la Cărligătura, 13 vecini și 7 țigani

robi. Aşa citim în izvodul de împărţeală din 7238 Ghenar 20 (1730) după cel făcut de Darie Donici vel logofăt (N. Iorga, doc. VI, 155). Contra acestei împărţiri a lui Darie Donici avem jalba îndreptată către domn de Miron Cuze şi ne datată (Academia Română ms. No. 2812 fila 13):

Milostive şi luminate Doamne să fi Măria ta sănătos. Jăluese Mării tale ca domnului milostiv pe cumnatul meu Neculai Costin; în trecuţi ani am fost mai jăluit Mării tale precum sunt vreo 20 ani de când am luat pe sorsa şi nimic din moşii, din vecini şi din Țigani parte nu mi sau dat, şi stăpâneşte numai el toate. Măria ta ca un domn milostiv mai orânduit la răposatul Catargiul logofăt şi la d-lui Donici logofă să ne împartă şi n'au împărţit şi moşii ce au fost mai bune au dat cumnatumeu, şi ce a fost mai prost mi-au dat mie. Din 19 sate ce sunt *mi-au dat mie un sat şi jumătate* şi mi-au mai dat un sat anume Bărboşii. Eto az. (Surete ms. XXV, 81). Arătările acestui izvod n'ar corespunde cu alt izvod de împărţeală de mai apoi, făcut între Ion Costin hatman, Safta stolniceasa şi Tudosiica a spătarului Zumneilă de moşiile ce li se vin de pe Miron Costin logofătul şi de pe Ileana fata lui Vodă Movilă, făcut în 7250 (1742), 12 ani în urma izvodului lui Darie Donici vel logofăt. În partea lui Costin hatman vin 24 de sate şi moşii, între care şi cele 3 de mai sus: Dumenii, Săpotenii şi Româneştii, ceea ce arată că ele au

intrat în zestrea lui Miron Cuzea (V. A. Ureche „Miron Costin I, 251).

În partea Saftei stolniceasa s'au venit 32 sate și moșii și în partea Tudosiicăi spătăreasa a lui Zmăncilă 33 sate și moșii. Copia aceasta este scoasă de Arghire Cuza spătar în 1819 Sept. 10, ca unul ce eră urmaș direct din Ileana Costin, jupâneasa lui Miron Cuze, bunul lui Arghir Cuza. În altă copie a aceluiași izvod de împărțeală, scoasă în 7270 (1762) Mai 22 „de pe împărțeala lui N. Costin jienicer, Ioniță Zosin Bașotă sulger și Ilie Zmăncilă făcută la veleat 7253 Dec. 28. (1744) de pe izvodul boerilor, în urma pârrei lui Ion Zosim sulger contra lui Iordachi Canta b. v. spătar la Mitropolitul Gavril că n'ar fi fost iscălit de dânsul acea împărțeală. Copia din 7270 e scoasă pentru „vărul Dinul Crețulescu b. v. vornic“ (Surete ms. VI, 573). Cercetând spița lui D. Costin din 1789, Dec. 20, găsim că acest Dinu Crețulescu vornic în Muntenia este fiul Saftei Crețulescu, născută N. Costin Brănișteanu, nepoata lui Ion Costin, strănepoata lui Miron Costin logofăt. (V. A. Ureche „Miron Costin“ I, ad-finem).

Pe lângă acest izvod stă scrisă și o spiță de neam, care arată că Ion a lui Miron Costin hatman a avut pe Neculai Costin jienicer și pe Ilinea Cuzoaea, ce a ținut-o Miron Cuza și spița aceasta din 7252 a slujit arborelui genealogic a lui D. Costin din 1789 Dec. 20.

Pe Miron Cuza îl găsim proprietar în *Cuzlău*, stăpânind încă în 7235 Iulie 30. (1727), două

părți din jumătate de sat de pe bunul său Toderășco Jora, iar o parte din jumătate de sat eră a lui Simion Șatrariul; în această a doua jumătate de sat erau stăpâni Teodor vel căpitan, Gh. Hermeziu clucer, T. Soroceanul postelnic, T. Stârce vornic de poartă și Patrașco căpitan (N. Iorga Doc. V, 539).

B. *Toader Cuzea* spatar a fost al doilea fecior a lui Dumitrașco Cuze spătarul, căci așa îl pomeneste înăsa Safta în zăpisiul din 7226 Sept. 25 (1717), prin care vinde cu 100 lei partea ei din Tăutești lui Gheorghită; „și cu fii mei anume Miron ce a fost al doilea logofăt și cu Toader și cu Velișco“ (Cuzești, Iași, pag. 266). Aceasta arată că în 1717 Toader Cuza nu avea încă nici o boerie.

În 7236 Iunie 28 (1728) T. Cuza vinde rudei sale lui T. Gheuca ot visterie partea sa din Crăciunești la Vaslui, care a fost de pe Toderășco Jora b. v. sulger, bunul său de pe mamă. (N. Iorga, Doc. V. 155).

Tot fără boerie e pomenit și în 7244 Aprilie 6 (1736) când își împarte cu Ilie Portarul niște țigani, luându-și el trei feciori și jumătate (Cuzeștii, Iași pag. 271). Tot fără boerie e pomenit și în 7253 Iulie 7 (1745), ca martor în zăpisiul de împrumut a 7 lei a lui I. Baisan dela Ioniță Cuze post. (Cuzeștii, Iași pag. 273). După 1750 nu mai avem amintiri de T. Cuza.

În spița Cuzască copiată în 1832 Aug. 1, de Ștefan sin Simeon Picioroagă se arată că Toderășco Cuza a ținut în căsătorie pe Simina,

fata vătafului Gheuca; asta ne-ar explica vânzarea sa către T. Gheuca ot visterie a unei părți din Crăciunești, — ei fiind rude. De sigur că Ștefan Picioroagă n'a cunoscut bine înrudirea.

Despre înrudirea lui T. Cuza avem știri în 2 zapise, ce privesc moșia Băsești dela Fălciu. În 1742 Iunie 6, Safta jupâneasa lui Ion Miclescul postelnic, fecior lui Vasile Miclescul jicnicerul și nepot Gheuculesăi vinde un țigan Toader cu un copil al lui, cu Ștefan drept 20 lei fratelui său Moise Cucoranul. Safta arată în zăpis că pe țiganul Toader l'a avut danie bărbatul ei I. Miclescul postelnic dela moașa sa Gheuculeasa. Safta avea de cumnați pe *Gavril*, pe *Gheorghe* și pe *Toader Cuza*. Cât a trăit Ion Miclescu a făcut mai multe datorii la Turci, iar pentru plata lor, dânsul a atăcat zestrele Saftei Miclescu, născută Cucoranul. Răfuindu-se cumnații între dânsii, au căzut la învoială ca pe țiganul Toader să-l dea Saftei pentru pierderea zestrelor sale. (Surete ms. XXIII, 675).

După 12 ani intervine un nou zăpis între urmașii celorce au iscălit zăpisul din 7250, și anume *Mihalachi Cuza postelnic*, Petre Miclescul fiul lui Ion Miclescul și lelea Maria pităroaea lui Moise Cucoranul. (Surete ms. XXIII, 676).

Toader Cuza e pomenit că a fost postelnic, boerie mică pe vremuri, și cu care se începea cinul boeresc. Așa îl pomenesc boerii judecători din 1803 Febr. 27, în anaforaua, ce au înaintat domnului în pricina pentru Băloșești. Boerii atestă că T. Cuza postelnicul își avea așezarea

lui la Șofrănești în Vaslui, după ce cumpăraseră părțile fratelui său Velicico după 1720 (Cuzeștii, Iași pag. 247). În 1767 era deja mort, când e amintit de fiii săi ca biv vel spatar (idem, pag. 275).

Asupra lui Toader Cuze am găsit mai multe acte și o spiță complectă în actele Șofrăneștilor, după opisul ce se află în Arhiva Statului din Iași, lit. III, 47, și publicate în volumul *Cuzeștii*, Iași, pag. 251—254.

C) *Velicico Cuzea* postelnic e al treilea copil al lui D. Cuza spătar, și iscălește și dânsul zăpăsul de vânzare al Tăuteștilor din 1717 Sept. În 7227 Martie 20 (1719) Velicico Cuza cumpără în Șofrănești cu 50 lei doi bătrâni și jumătate dela Băisănești, Ioniță sin Gavrilaş Băisan și Nistor sin Tofan Băisan rude prin alianță¹⁾. În 7236 Iunie 24 (1728) Velicico Cuza vinde fratelui său Toader Cuza a patra parte din Crăciunești, pe Răbricea, la Vaslui dinjos de Scânteia. Tot atunci îi dă în partea lui din Năvărneț, ce se hotărăște cu Crăciuneștii, cumpărătura tatălui său Dumitrașco Cuza spatar dela Armașul. (N. Iorga, Doc. VI, 154).

Ca martor iscălește în zăpăsul prin care Anița Joroaea, a lui Irimia Jora, vinde în 7228 Februarie 11 (1720) cu 50 lei a patra parte din Tăutești lui St. Hermeziu. El iscălește ca nepot de soră, întru cât Safta Cuza, era soră cu Irimia

¹⁾ Safta Cuzoaea spătăreasa era nepoată de văr lui Tofan și Gavrilaşco Băisan frați, copiii lui Simion Băisan, frate cu Anghelina, mama lui Toderășco Jora, tatăl Saftei soerul lui D. Cuza spatar și bun celor 3 frați Cuzești.

Jora, bărbatul Aniței (Cuzeștii, pag. 267). În 1722 Iulie 30 (7230), Velicico Cuza ia un țigan, pe Apostol Țuvrilă, dela mama sa Ruxanda spătăreasa (Cuzeștii, pag. 271).

În condica lui C. N. Mavrocordat Vodă se găsește sub No. 242 un ordin dela hotarnici către Velicico Cuza biv postelnic și către Carp Rusul biv vel căpitan“. (Iorga, Doc. VI, 239); aceasta în 7250 Maiu (1742). Tot în acea condică sub No. 515, din 4 Fevr. 7250 (1742), găsim o listă de oameni, cari după dovedire să se scoată la *niamuri* „adică să se scoată dela dajdie și să se pue la rândul boerilor“, în care citim nume ca acestea: Andrei Balsovici 2 spatâr, T. Buhuș, Gavril Miclescu, Ilie Zmăncilă, N. Brăescu post., C. Ciudin, 2 med. T. Bașotă vatav za stolnicei, Lupul Crupenski 2 pitar. Gh. Canano post., T. Darie, C. Savinel, Toader post. Cuza, Velicico brat ego Cuza. Ion sin Miron vnuc Cuza“. (N Iorga, Doc. VI, 277).

Nu cunoaștem cine a fost jupâneasa lui Velicico Cuza, și nici Ștef. Picioroagă nu o înseamnă. În orice caz situația lor era modestă, căci ridicați la rangul de postelnici și Toader Cuza și Velicico Cuza se silesc a-și dovedi neamul prin tatăl lor, spătârul Dumitrașco Cuza, dar și slujbele lor și înemurirea lor nu înlesnesc ridicarea neamului lor; ei alcătuesc ramurile trunchiului Cuzesc, cari s'au scoborît în rândul boerilor de țară.

10. *Urmașii lui Velicico Cuze*. În spița lui Ștef. Picioroagă din 1832 ni se dau acești ur-

mași. Velicico Cuza a avut un singur fecior pe *Ion Cuza* log. căsătorit cu *Aneuța*; *Ion Cuza* log. are de fată pe *Ileana Cuza* măritată cu ban *Iordachi Milu*, așa că se pierde ramura Cuzească cu descendenții din *Velicico Cuze*.

11. *Urmașii lui Toader Cuze*. Ștefan Picio-roagă dă numai 3 copii lui *T. Cuza* post.: *Safta*, *Costachi Cuza* post. și *Vasile Cuza*. Pe *Safta* o înseamnă a fi măritată cu *Sandu Roșca*; iar lui *Vasile Cuza* îi dă acești urmași: *Safta*, *Ioniță Cuza*, *Mihail Cuza*, *Nastasia* și *Smaranda*. Încă din 7264 Ianuarie 16 (1756) *Constantin Cuza* și frații săi se învoiesc cu vărul lor *Petre Miclescul* pentru părți din *Pătrășcani* „rămasă lor dela unchiul lor *Gavriliță Miclescul*”. (Acad. Rom. CXXXI, 29). Cum *Toader Cuza* ținea în căsătorie pe *Simina Cucoranul*, urmează că *Ion* sin *Vasile Miclescu jienicer*, tatăl lui *Petre Miclescu*, a ținut pe altă soră de a *Siminei Cucoranul*, ea copii din 2 surori, *C. T. Cuza* și *Petre V. Miclescu* să fie veri.

De fapt înrudirea între *Petre Miclescu* fiul lui *Ion Miclescu* postelnic și între *C.* și *M. Cuza* era că părinții lor au ținut 2 surori, a lui *Moise Cucoranul*, cum reiese din zapisul din 7250 ce începe astfel:

„adică eu *Safta* jupâneasa răpausatului *Ion Miclescu* postelnic, sin *Vasile jienicerul*, nepot *Gheuculesei*, dinpreună cu fiii mei anume *Catinca* și *Petre* am vândut un țigan anume *Toader*... care țigan a avut danie soțul meu dela moașa sa *Gheuculeasa* precum arată împăr-

teala cumnaților mei anume unul Gavril, și unul Gheorghe și unul Toader Cuzii... și întrebând pe frații mei și pe cumnați și nimeni nu s'a aflat să-i cumpere fără cât ia aflat d-lui frate-meu Moise Cucoranul“.

Se vede dar că pentru Ștefan Picioroagă era amintirea unei înrudiri a lor T. Cuza cu Gheuca și a crezut — asta după 90 de ani — că Simina era Gheuculeasă, pe când ea era născută Cucoranul și că Gheuculeasa venea moașa unui alt ginere al Cucoranilor, și deci cumnat cu Cuzeștii... (Surete ms. XXIII, 675).

În 1767 Iunie 15 frații Constantin Cuza post. Vasile Cuza și Safta Cuza, feciorii răposatului T. Cuza b. v. spatar, din 3 țigani ce-au împărțit cu badea Ioniță Cuza b. v. stolnic, vărul lor primar, își ia Ioniță Cuza pe Ștefan, frații își iau pe Gheorghe, iar pe Iordachi îl împart în jumătate, din care dăruiesc jumătatea lor lui Ioniță Cuza (Cuzești, pag. 275).

În arborele genealogic al familiei găsim trecut și al patrulea copil a lui Toader Cuza, pe Ștefan Cuza, iar pe Safta o dă măritată cu un Mitre. Intregim toate aceste arătări cu cele ce ne spune dosarul III, 47, din Arhiva Statului dela Iași, care pe lângă opisul Șofrăneștilor ne dă și o spiță deslușitoare a celor cuprinse în opis.

Toader Cuza a avut moșia Șofrănești „unde își avea așezare“; El a avut patru băeți și o fată: Safta, Radul Cuza sterp, care se împarte pe ceilalți 3 frați, Ștefan Cuza cumpărat de frații săi Vasile Cuza și Constantin Cuza cu

zapis din 7268 Aprilie 28 (1760), Constantin Cuza și Vasile Cuza, care răscumpără în 1792 jumătate din cumpărătura fraților săi. Acești doi frați trăiau în Olășei, Vaslui prin 1776 (N: Iorga, Doc. VI, 106).

A) *Radu Cuza* este amintit în actele Alexeștilor dela Vaslui, căci perde un proces ce l'au avut cu I. Featiș în 1748 Noembrie 25, neputând dovedi stăpânirea sa, ci numai cu gura (Cuzeștii, pag. 213). El moare fără urmași. În 1767 era mort.

B) *Constantin Cuza* postelnic are 7 copii: Gheorghe Cuza sterp, Grigore Cuza sterp, Ioan Cuza jitnicer, Constantin Cuza, Ioana, Anisia jienicerița, ce a ținut-o jitnicerul Gavril Buzdugan, și Maria jitnicerița, ce a ținut-o Matei Turcul jitnicer. La acest C. Cuza alipim un alt fiu al său pe Siliön Cuza, bunul ramurei Cuzești dela Tecuci, care răzlățindu-se o bucată de vreme prin părțile Basarabiei a venit apoi și s'a așezat în Iași, unde fiul său C. Cuza a avut dugheană.

Iar pah. C. Sion în Arhondologia Moldovei vorbind de familia Cuza zice următoarele despre C. Cuza, socrul Măcărescului: „Mai sunt Cuzești la Șofrănești, ținutul Vasluiului, mai săraci; mai sunt și prin alte sate răzeși, unii privilegiati, alții mazili; *din accia* unul Constantin învățând meșteșugul șlicăriei s'au așezat în Iași, în mahalaoa Feredeelor și dugheana de lucrat șlice o avea în ulița Sf. Gheorghe, poreclită a lui Lozonski, care au dat zestre ficei sale Pro-

fira, ce o ține acum căminarul Măcărescul; ... și toți aceștia sunt urmași din clucerul Toderășco Cuza și sunt un neam cu Cuzeștii.

Ceeace spune pah. C. Sion în Arhondologie se verifică prin acte. În hărțile caselor Chirița din Iași, luate zestre dela socrul său căminarul I. Măcărescu, ginerele lui C. Cuza se spune că în 1814 Febr. 12 Constantin fiul protopopului Enachi cere să i se vândă prin mezat casele sale ce vin pe „ulița ce merge în jos la feredee“ după hotarnica lui Vasile Bueur vornic de poartă; prețul cel mai bun l'a dat *neguțitorul Constantin Cuza*, 13550 lei. Iată descrierea acareturilor cumpărate de C. Cuza: „o crâșmă veche cu odaea ei de jos, cerdac din față, grădina, pivniță de piatră 3 1/2 st. gârliciul 2 st. 3 palme argea, 1 st. 6 palme lărgime, 3 st. altă argea, 2 st. 7 palme o hrubă, 2 st. 5 palme altă hrubă; deasupra 4 dughene. Locul aveà, fața la uliță 24 st. lungime, 24 st. 4 palme fundul, 6 st. 2 palme latul în jos spre Sf. Gheorghe Lozonschi și 11 st. latul despre răsărit nord.

Unind aceste arătări ale unui contemporan cu spusele din familie că acel C. Cuza a fost fiul lui Sillion Cuza, care a avut 9 frați și surori, n'am găsit pe alt urmaș din T. Cuza care să aibă mai mulți copii decât pe C. Cuza dela Sofrănești.

C) *Ștefan Cuza* are un singur copil pe Ioan Cuza (arh. st. Iași, trans. 1765 fila 94 pe anul 1786).

D) *Vasile Cuza*, postelnic are 5 copii: Mihail

Cuza stolnic, Ioniță Cuza, Safta, Nastasia ce a ținut-o sulgerul Ilie Vârnav și Zmaranda ce a ținut-o Vasile Popa. Acest Vasile Cuza în 1781 Sept. 1 hotărăște împreună cu ispravnicul de Vaslui, Vasilachi b. v. pitar și cu 2 vornici de poartă moșia Tatomireștilor, partea mănăstirei Golia, despre partea Nastasiicăi Covrigesei iscălinindu-se „postelnicul Vasilachi nepot Cuzei”. (N. Iorga, Doc. VI, 166); iar în 1802 Aprilie 2 dă danie nepotului său de văr primare, lui Arghire Cuza ban jumătate de sat, Costeștii. Vasile Cuza a murit după 1802 (Cuzeștii, pag. 292).

La urmașii lui Teodor Cuza se referă actele din dosarul Șofrăneștilor, ce se încheie cu anul 1830, când stolnicul Mihail Cuza e chemat în judecată de verii săi Constantin și Ion Cuza.

În 1806 April. 16 surorile Nastasiica Vârnav și Smaranda Popa, schimbă cu vărul lor Grigore Cuza, dându-i părțile lor din Șofrănești pe apa Șacovățului la Vaslui, pentru partea lui din Coroești la Tutova pe apa Bogdanei, mai dând bani 20000 lei. Ca să plătească banii verișoarele sale, el pune moșia sa amanet la C. Carp căminar. În acest timp Grigore Cuza moare și C. Carp apucă pe frați să-i plătească datoria. În 1814 Iulie 26, căminarul C. Carp dă zapis la mâna celor 3 frați Cuzești: Constantin C. Cuza, Ioan C. Cuza post. și Gheorghe C. Cuza că a primit 452 lei dela postelnicul Ioan C. Cuza în sama amanetului fratelui lor Grigore. Nu trece mult și moare și Grigore Cuza; iar în 1825 Aprilie 5, cei doi frați Cuzești: Cons-

tantin Cuza și Ion Cuza pun amanet partea fratelui lor Grigore Cuza pentru 505 lei la nepotul lor Hristea Turculeț, îndatorindu-se a plăti și dobândă pe un an câte $7\frac{1}{2}$ lei pe lună. În 1821 fusese proces la divan pentru Șofrănești; Hristea Turculeț, cheltuisese cu scoaterea cărții de judecată 50 lei, și primește o adeverință (1821 Martie 10) dela serdarul Grigore pentru 50 lei ca să-și caute dreptate cu moșii săi. Pentru limpezirea daraverelor cu Șofrăneștii se scoate inginer hotarnic în 1826 Mai 10 de cei 4 urmași a lui C. Cuza: Ion Cuza, C. Cuza, Matei Turculeț și Gavril Buzdugan post. În 1827 cei doi frați Costantin și Ion Cuza dau în arendă partea lui Grigore Cuza cu 200 lei pe an nepotului lor Hristea Turculeț pe termen de 5 ani dela 1827—1832; Hristea însă neputând căuta moșia decât un an o trece în arendă moșului său de văr stolnicului *M. Cuza* pe restul de 4 ani câte 412 lei și jumătate pe an, pentru primii doi ani, și câte 200 lei pe restul de alți 2 ani. În timpul arenzei sale de 4 ani. stol. *M. Cuza* cumpără 50 stânjini din Șofrănești câte 30 lei stânjinul dela Gheorghe Cuza.

12. Spița din 1830 nu ne dă mai departe decât acești urmași Cuzești:

a) *Ion S. Cuza* are 2 copii Gheorghe Cuza și Alecu Cuza. Leg de acest Alecu Cuza din Șofrănești descendența d-lui *Pandele Cuza* din Piatra, care mi-a dat această înrudire. Bunul său a fost Alexandru Cuza, care a avut 2 copii. pe Gheorghe Cuza și pe Catinea Teodoru, moartă

fără urmași. Gheorghe Cuza a avut 4 copii; Elena căsătorită cu Gh. Cuparencu (are 5 copii: Gheorghe, Margareta, Maria, Ionel și Adela), Maria căsătorită cu dr. Gh. Bălăceanu din Buzău (are 3 copii); Adela Economu, stearpă și Pandelea Cuza, care are pe Elena Gh. Bădăreanu din prima căsătorie cu Elena Gribincea (azi Vezibeanu) și Constanța din a 2-a căsătorie.

b) *Anisia* Gavril Buzdugan post. are 5 copii, Sandulachi, Alecu, Zoița, Safta și Catinca.

c) *Maria Matei Turcul* are 5 copii: Gheorghe-Vasile, Neculai, Frăsina și Catinca, ce o ține Hristea.

d) *Stolnicul Mihai V. Cuza* are pe Neculai Cuza, Safta și Grigore Cuza.

e) *Ionită Cuza* are de ficior pe Ion Cuza.

f) *Safta* are doi băceți: Ion și altul nenumit.

g) *Nastasia* lui Ilie Vârnăv sulger are pe Ion și 2 fete nenumite.

h) *Smaranda Popa* are pe Ion, Pavăl, Costachi și o fată nenumită.

13. *Urmași lui Miron Cuza logofătul*. Oricât de modeste să fi fost zestrele luate cu soția lui, dumneai jupâneasa Ilinca fata lui Ion Costin hatman, dânsa aducea bărbatului ei strălucirea neamului Costineștilor, așa de mari și străluciți în istoria politică și culturală a Moldovei între 1670—1713. De această Ilinca logofeteasa Cuzoaca se amintește în 7253 Iulie 13 (1645) că eră vară cu C. Razul hatman, eră soră cu Neculai Costin biv vel jienicer (Cuzeștii, pag. 273). În 1750 Aprilie 20 (7258) dăruiește fiului său

Ioniță pe Trifan țiganul și iscălește Ilinca, iar de pecete se slujește cu pecetea bunului ei Toderășco Jora, o pasere (idem, pag. 274). În 1754 Iunie 20 (7252) Ἀντίττα Στόρτζα vara Ilineăi Cuzae, îi dă zapis că și-a plătit datoria ce o avea către bărbatul său, dar că zapisul de amanet s'a răsărit (N. Iorga, Doc. VI, 160).

Se dau acești urmași lui Miron Cuza și Ilineăi Cuzaea logofeteasa: „pe trei feciori a log. Miron Cuza, adică spătar Ion Cuza, tatăl boerilor Cuzești de acum, Safta ce au ținut-o Lupu Crupenski, din care se trag boerii Crupenskești, răposat vornic Iordachi Crupenski și vornic Costandin Crupenski și Maria, ce au ținut-o Moisei Cocoranul, din cari se trag boerii Lambrinești (Cuzeștii, pag. 192).

Această spiță o dau boerii rânduți în cercetarea și împărțirea moșiilor de peste Prut în 1829 Iulie 17, pe când autorul spiței din 1832 Stefan Picioroagă mai dă o fată pe Catrina măritată cu Teodor Donici (Surete ms. XX, 193). Miron Cuza a mai avut un băiat pe Mihalache Cuza, care a murit fără urmași, de nu se mai vorbește de el, și colateralii săi își împart averile în 1829. Despre acest Mihalachi Cuza ne vorbește spătarul Ioniță Cuza în catastivul său „Banii ce am cheltuit cu grijile răposatului fratelui meu Mihalache, care sau săvârșit la vlt. 7268 August 19 (1760).

Grija dintâi, 6 lei 10 bani pe o vacă; 3 lei 51 bani pe 3 pol oca ceară; 60 bani unei femei care a făcut pomenile; 60 bani smochine, sta-

fide și poleială, 1 leu 60 bani la griji, 5 lei 75 pe 2 merțe de grâu pentru colivă, 2 lei 75 pe 2 merțe de grâu mai prost, 7 lei pe 7 vedre vin, 10 lei un sărindar la Glodeni. Fac peste tot 37 lei și 23 bani; — ce-am dat dascălului Apostu: 5 lei pentru conduri, tulpan; 1 leu și 7 potronici pentru horilecă și papuci (catastif, Acad. Rom. ms. No. 2776 fila 61-a, Surete ms. XXI, 527).

De Maria ce-a ținut-o Moise Cocoranul cămăraș vorbește zapisul de danie a lui Toader Cuza ce dă vii, se vede, la nuntă, în 7247 Mai 17 (1739) „Zestre de socrul dumisale de dumnealui fratele meu cel mai mare, de dumnealui badea Miron Cuze biv. 2 logofăt, care acele vii sunt dela tatăl nostru Dumitrașco Cuze ce-au fost spătar mare“ (N. Iorga. Doc. V, 106). Moise Cocoranul eră cumnat cu T. Cuza post, de oarece Simina eră sora lui. Intrucât el luă în căsătorie pe Maria fata lui Miron Cuzea, urmează că soția lui venea nepoată de frate cumnatului său T. Cuza, deci eră într'o înrudire colatarală.

Cele 2 fete Safta și Maria au sporit spița neamului, în care au intrat: iar arborele genealogic urmărește pe toți urmașii în familia Crupenski, și a avut acești urmași: Catrina, Iordachi Crupenski vornic, Vasile Crupenski spătar și Constantin Crupenski vornic. Safta Crupenski stolniceasa, a murit la anul 1775, cum citim în inscripția de pe piatra mormântală dela biserica Feredeeni: „subt această piatră sunt oasele ro-

bilor lui Dumnezeu, Lupul Crupenski stolnic și a soției sale *Safta Cuzoae*, care a răposat la velea 1775 Ghenar 2, iar răposatul la 1770 April 28, cum și viața sa a fost de 73 ani, a căror oase s'au adus dela alte biserici de mine Iordachi Crupenski fiul lor" (Nădejde, Dicționarul jud. Botoșani pag. 119).

Ioan Cuza spătarul

14. Incrângătura ramurei mari a Cuzeștilor o face Ioniță Cuza, fiul lui Miron Cuza, care și prin lungă sa carieră politică de peste 36 ani, prin ridicarea și vaza sa materială și prin sfârșitul tragic al vieții sale și mai ales prin copiii săi s'a împlântat mai adânc în legătura dintre stăpâni și pământ și a slujit de trunchiu aceleuia, pe care soarta l-a sorocit să fie alesul țărilor noastre, 80 ani după tăerea capului străbunului său.

Cea întâi amintire de Ioniță Cuza o avem în condica lui C. N. Mavrocordat Vodă, când în 7250 Ianuarie 30 (1742) întocmind lista boerilor rânduiți la neamuri, ca să fie scutiți de bir, pomenește pe „Ion sãn Miron vnuc Cuza“ „Ion fiul lui Miron nepot Cuzăi“ (N. Iorga, Doc. VI, 277). Indată după această rânduire la neamuri i se dete rangul de postelnic, sub care titlu îl vedem în același an jăluindu-se lui Vodă „Ionițe Cuze postelnic“ contra lui Șendrea biv ftori sluger că făcând el un pod umblător pe moșia

sa Pătăștii îi strică fânețele. El cere ori să-i dea venitul locului ori să-și ridice podul (N. Iorga. Doc. VI, 246). El trebuie să fi avut în 1742 cel puțin 25 de ani, deci urmează a fi născut înainte de 1720, întrucât tatăl său Miron Cuze logofătul era însurat încă din 1706, dar n'a fost copilul cel mai mare la părinți.

Ca postelnic Ionițe Cuze dă jalbă la divan în afacerea moșiei Crăciunești, la Vaslui. Jalba e trecută în condica lui C. N. Mavrocordat la No. 284, pe ziua de 7250 (1742) August 9 (Iorga Doc. VI, 243), iar porunca domnească dată către Ștefan Ruset b. vel hotarnic e din aceeași zi 9 August (Iorga VI, 157), prin care Vodă orânduiește să se cercereze plângerea lui Ioniță Cuze postelnic, fiul răposatului Miron Cuze ce a fost logofăt al doilea, pentru Crăciunești a patra parte, Glodeni o parte și părți în Grauri; toate aceste părți le are dela unchiul său Toader Cuzea și dela Băisan. Pentru alegerea părților de moșie a lui Ioniță Cuze postelnic, despre răzeșul Fărămă, fusese orânduit Sandu Sturza log., apoi N. Racoviță comis și clucerul Mardari.

Tot ca postelnic întâlnim pe Ioniță Cuza și în 1745 Iulie 7 (7253) când el împrumută cu 7 lei pe Ion Băisan ca să ia în schimb un țigan (Cuzeștii, pag. 273). Deci sub C. N. Mavrocordat (Sept. 1741 — Iunie 1743); I. Nec. Mavrocordat (Iunie 1743 — Mai 1747) Gr. Matei Ghica (Maiu 1747 — Aprilie 1748) Ioniță Cuza a rămas postelnic; iar C. N. Mavrocordat (Aprilie 1748 — August 1749) îl ridică la rangul

de pitar, cum îl găsim iscălit în actul de desrobire al vecinilor din 1749 (Conv. lit. XXI, 7).

Sub C. Mihai Cehan Racovița (August 1749—Iulie 1753). Ionițe Cuze rămâne tot pitar, după cum cetim în zapisele din 7260 Martie 13 (1752), prin care Ionițe Cuze pitar plătește 100 lei și scoate amanetul dela Irina Sturza: „o păreche de sărgi, o păreche de paftale, un lighean cu ibric, o tingire, un rădvan cu lanțuh și cu cal“ și le dă lui Sturza pah. cumnatul ei (Cuzeștii, pag. 274). Tot atunci, 7260 Februarie 5 (1752) Ionițe Cuze ca biv vel pitar primește danio din partea lui Ion Iurașco din Filimonești „fiindu-mi dumniului neam de pe *moașūmea Antonica*¹⁾“ (N. Iorga, Doc. VI, 159). Tot biv vel pitar îl găsim în 7263 Septembrie 7 (1754), când se însărcinează a dezbate la divan 12 pământuri din Grauri a lui Anghelachi Băisan, o rudă îndepărtată ca și Ion Iurașco, despre Golăești, și câștigând pricina să-i rămâe lui pământul plătind lui Băisan câte 6 potronici pământul, adică câte 20 parale (Cuzeștii, pag. 274). Iar în 28 Februarie 7263 (1755) el judecă pricina între Nec. Tiron vornic de poartă²⁾ și Căp. V. Bâr-

¹⁾ *Antonica* e fata lui Irimia Băisan uricar, și soră cu Anghelina Joroaea, soacra lui Dumitrașco Cuzea spătar. La aceasta face amintire Ion Iurașco, de zice că e neam cu Ionița Cuza, nepotul lui Dumitrașco Cuzea spătar, deci răstrăneț ot (prapraștur) Antonicăi Băisan (Cuzeștii, pag. 244).

²⁾ Nec. Tiron vornic de poartă oră fecior ori ginere lui Vasile Banul, nepot lui Ion Banul, ginero lui Mihăilă pisar. Moșul său de pe tată, Ursul Banul a avut 2 feciori: pe Vasile Banu și pe Paraschiva. Vasile are copii pe Lupu și pe Neobulucbaș, căruia îi dă N. Tiron toată averea lui (Șureta ms. XXV, 93, Acad. Rom. ms. 2821, Cuzeștii, pag. 304).

zescul pentru Bârzești și Liudești (Cuzeștii, pag. 296). Tot ca biv vel pitar îl găsim și în 7262 Martie 31 (1757), când se judecă cu nepoții lui Davidel de Zaluze pentru Cuzlău, anume Negoită, Vasile și Tanasă Flondorești. Iar în 7266 Aprilie 11 (1758), când se ridică hotarnica Cuzlăului iscălește și Ionițe Cuze biv vel pitar (N. Iorga, Doc. V, 540 No. 13—14). Moșia Cuzlăului s'a venit de pe tatăl său Miron Cuze logofătul, care încă din 1727 se arată că avea moșie acolo: „și pe urmă ne veni un răvaș dela Miron Cuze cum are din jumătate de sat două părți și o parte are Simion șătrariul“ (N. Iorga, Doc. V. 539). Cuzlăul fusese stăpânire a lui Toderășco Jora, străbunul după mamă a lui Ioniță Cuzn, care îl răscumpărare cu 112 lei și un cal dela Dumitrașco vel pitar în 1680, care și acesta îl cumpărare în 1670 tot cu 100 lei dela unii răzeși.

Partea lui Ioniță Cuzea mai crescù în Cuzlău și prin zestrea dată de socrul său Toader Rășcanul pitar, cum zice hotarnica Cuzlăului din 7266 April 11: „partea dmsale Ioniță Cuze biv vel pitar zestre dată dela socrul dumisale, dela Toader Rășcanul pitar; iar pitarului Toader i-a fost de pe moșusău Manea și Manei iar i-a fost cumpăratură veche și mai cumpărând Toader pitar și alte părți din Cuzlău“ (N. Iorga, Doc. V., 540).

În 1645 Dec. 24 (7154) stăpâneà în Cuzlău David de Zaluze și Manea, cărora Vasile Vodă le întărește stăpânire (idem V, 537); în 1660

Mai 27 (7168). Manea cumpărând dela alți răzeși părți în Cuzlău fără știrea lui David, face pe acesta să se jăluiască lui Ștefăniță Vodă „având moșie ei depreună la Cuzlău.“ Acest Manea e moșul lui T. Râșcanul pitar din 1760.

Prin aceste cumpărături, baștini și zestre Ioniță Cuzea stăpâneă șapte bătrâni din 8 bătrâni, pe câți umblă Cuzlăul, cum arată boerii ce au judecat pricina între Ioniță Cuza și Fliondorești în 7268 Iunie 7 (1760) (N. Iorga „Doc. Calimachi“ I, 432).

Ioniță Cuza s'a însurat cu Todosiica, fata pitarului Toader Râșcanu¹⁾ către 1753, în boerie de pitar, căci copii săi încep a se naște în anul 1755, după cum el singur a însemnat în catastiful său de venituri și cheltueli (Acad. Rom. Ms. 2776).

Inrudirea între familia Râșcanu și Cuza s'a mai înorit prin căsătoria Paraschivei, fata Aniței nepoata Mariei Cuza, măritată cu Moise Cucoranul, după Iordachie Râșcanul căminar, boerul care a luat parte activă la mișcarea din 1821, și cari împreună cu Gh. Cuza a plecat în delegație la Silistra pentru rânduirea unui domn pâmântean. Arburele genealogic, ne dă ramura Râșcănească dela Vaslui, hultuită pe trunchiul Miron Cuze, după cum ramura Cu-

1) Toader Râșcan se găsește vel căpitan în 7235 Mai 23 (1727), și e martur la cumpărătura ce St. Hermeziu ot visterie o face în satul Tăutești dela Pandele Frangole (Surete ms. XIII, 259). Tot aci ca martur iscălește un Gavril Cuzea, despre a cărui prezență în Iași în 1727 și în ce grad de înrudire eră cu Cuzeștii nu putem ști. (Cuzeștii, pag. 268).

zască majoră s'a hultuit pe un trunchiu Rășcănesc.

Iordachi Rășcanu a avut 5 copii: Alexandru Rășcanu, Zamfira Costachi, Teodor, Elena Niculescu și Arhiereul Iosif. Alex. Rășcanu are de copii pe Iordachi Rășcanu, Elena Gorgos, Dumitru, Paraschiva Ghidionescu, Nieu și Sandu Rășcanu. Iar T. Rășcanu are pe Iulia Șendre, August și Aurel Rășcanu (Surete ms. XX, 319).

Cu venirea în scaun a lui Ioan Teodor Calimach Vodă, (August 1758 — Iunie 1761), Ioniță Cuza pitarul e înaintat în rang de stolnic în Septembrie 1750, căci în 24 Octombrie 1759 (7268) Ioniță Cuze biv vel stolnic cumpără 4 pogoane vie dela Catrina din Liești „cu cramă gata, cu două căzi, cu călcător, cu deje și ciubere“ în preț de 100 lei (Surete ms. VIII, 461), iar în 7 Ianuarie 1760 (7268) el tot ca biv vel stolnic, face un schimb de țigani cu Catrina stolniceasa a stoln. C. Lazul (Cuzeștii, pag. 274).

Înaintarea lui Ionițe Cuze la stolnicie are un mare cântec. Visternic mare fusese adus în Moldova doctorul Stavarachi, contra căruia îndată a început „a murmura“ boerii. Pentru a se mântui de boerii cârtitori Stavarachi a scos într'ascuns ferman dela poartă pentru 12 boeri, pe care i-a înșelat și i-a trimes la Căușani la Hanul sub formă că ei — în calitate de boeri ai țării — să aducă prăzile făcute de Tătari în toamna lui 1758 Septembrie 14. Enachi Cogălniceanu enumeră acești boeri: Ion Bogdan vel

log., Man. Costachi biv vel log., C. Balș vornic, D. Paladi vornic, Lupul Balș vornic, Filip Cărgariul spătar, C. Banul, I. Sturza vornic, V. Negel stolnic, C. Râșcanu stolnic, N. Buhuș și Ioniță Cuza (Let. III², 236). Fapta lui Stavarachi a adus răscoala din Iași, după care Stavarachi a fugit la Țarigrad, iar boerimea cu Mitropolitul în frunte a cerut dela Domn să mijlocească la Han ca să se aducă boerii înapoi. Hanul aveà ordin să ducă pe boeri în surgun în Anadol la Sampsoncalisi; Hanul însă i-a trimis la Enicalisi.

Ca urmare a acestei mișcări contra lui Stavarachi, boerii surguniți nu peste multă vreme s'au întors, iar Domnul îi primi cu mare cinste și blândete (Let. III², 242). În acest timp s'a făcut înaintare în rang de boerie a pitarului Ioniță Cuze, că semn de „mare cinste“ dându-i volnicie, fără a fi boer de divan. Supt I. Vodă T. Calimach vel stolnic în divan a fost C. Cogańniceanul, apoi Gh. Sturza, sub Gr. Calimah Vodă.

De aici înainte vom găsi pe Ioniță Cuze ca biv vel stolnic până către 1770. Așa în 1760 Maiu 17 (7268) Ionițe Cuze biv vel stolnic capătă o carte hotarnică în judecata sa cu nepoții lui Davidel pentru Cuzlău (N. Iorga Doc. V, 541). La 2 Iunie același an I. Teodor Calimach Vodă scrie mitropolitului să cerceteze pricina între Ionițe Cuze biv v. stolnic și nepoții lor Duvidel; iar la 7 Iunie boerii înaintează anaforaua cătră domn în pricina Cuzlăului

(N. Iorga, Doc. Cal. I, 432). Ion T. Calimach Vodă rânduiește pe Ionițe Cuze judecător la Vaslui, în care calitate judecă la 6 Maiu 1761 (7269) împreună cu ispravnicul de Vaslui Gheorghie biv vtore visternic pricina unui furt de desagi cu scrisori dela Iurașco bătrânul, tatăl lui Grigoraș Iurașco, de către niște nepoți de soră ai lui Iurașco, Vărlan, Ion Scântee și Ioniță Călăraș de Țarigrad (Iorga Doc. VI, 161). Tot că judecător e chemat să judece pe St. Moscul, în pretențiile sale asupra Boldeștilor, în pâra ce aveà cu I. Miclescul stolnic, aducându-și jurători (7270 Decembrie 1,—1761); (Surete ms. VIII, 524).

Ioniță Cuze își aveà case și în Iași, luate cu zălog dela Andrunachi, călăraș de Țarigrad, pentru 21 lei ce-i împrumutase și pentru care Andrunachi, îi dăduse zapisele vechi. Murind Andrunachi, femeea lui Maria eși cu pâra la divan, și Vodă Calimach rânduind vornici de poartă să cerceteze, constatară că Maria „îmblă rău“, și de oarece casa îi erà de zestre, se hotărăște ca să deà banii îndărăt și să-și ia casa. Aceasta în 7270 Decembrie 12 (1761). Casele acestea veneau spre Beilie (pag. 270) „cât și la Barnovskii când ședeà“ (Iorga, Doc. VI, 169).

În 1762 Ghenar 1 Ioniță Cuza biv vel stolnic capătă danie „pentru multe faceri de bine și mile ce au făcut cu casa noastră“ dela Safta Răcleșoae, fata lui Nec. Tiron, vornic de poartă, toate părțile ei din Bârzești, din Liudești, din Bănești, din Tăcmănești, din Pădeni, cu case,

livezi, priseci, vaduri de moară, cu bălți de pește, căci „l'am dat danie ca să fie moșie în veci neclătită, di vreme ce la neputința mea nime din neamurile mele nu mi-au ajutorat, numai de dumnealui am avut parte și folos, puindu-ne și la pomelnicul bisericei dumisale ca să ne pomenească în veci“ (pag. 283). Tot ca ispravnic de Vaslui cercetează pricina răzeșilor de Albești la Vaslui și le hlizește moșia 7271 în 2 Decembrie (1762) (Surete ms. XIII, 305).

O mare împrejurare ajută pe Ionițe Cuze biv vel stolnic să-și sporească averile sale părintești. Moșul său Serafim Silion călugărul îi dăruie lui în 7272 Octombrie 2 (1763) toate moșiile sale dela Hotin, ce erau supt Turci „când s'a întâmplă să iasă de sub stăpânirea Turcilor, și anume: Căzășcanii, Rueșinul, Solonețul, Grumăzeni și Mândăcăuții aceste moșii le aveà Serafim Silion dela maica lui Măriuța, fata lui Toderășco Jora vel sulger (pag. 275). Serafim Silion veneà văr primar cu Miron Cuze log. tatăl lui Ionițe Cuze, iar el îi veneà nepot de văr primare.

Ioniță Cuze stolnic se găsește figurând în sama visteriei țării Moldovei de sub Grigore Ion Calimach Vodă din 1763. El se găsește cu rangul de boerie ca stolnic, fiind alți 17 boeri cu acest rang. După rânduiala de atunci stolnicii aveau dreptul la 7 liude, cum e și trecut Ioniță Cuze stolnicul. În sama visteriei ni se mai spune că toată boerimea țării de atunci aveà în dritul său 2205 liude, care socotite a 2 lei noi pe

sfert fac 4410 lei. Deci înlesnirea le erà erà de 14 lei la sfert sau cum erau 6 sferturi, de 84 lei pe an din oamenii de serviciu aduși pe lângă sine.

Ioniță Cuza aveà stupi mulți și-l vedem căpătând danii de priseci și locuri de priseci. Domnia puteà scuti pe boeri de o samă de stupi. După obiceiul țării un stăpân de moșie, când aveà a-și trage dijma din veniturile moșiei, aveà drept să ia din 50 stupi unul sau altfel o para de stup. Izvoadele în care erau trecuți boerii cu numărul de stupi scutiți de dajdia desetinei se chemà *izvod de rădicătură*, adică se ridică de pe spetele boerului darea. Din seama rămășițelor de încasat pentru 5 luni din urmă ale anului 1763 se însumà 95483 lei; în această samă figurează și stolnicul Ioniță Cuze cu 33 lei „desetina pe 300 stupi, nefiind la izvod de rădicătură 1763“ (Surete ms. III, 572, 595; apud N. Iorga, Doc. Calimachi II, 82). Socotind reese că desetina pentru stupi erà de 4 bani la sfert pe stup, sau 24 bani pe an. Il mai găsim că pe luna Septembrie 7272 mai e scutit cu 6 lei pentru 3 liude scutelnici stolnic Ion Cuze (Surete ms. III, 602).

Insușirea sa de judecător la Vaslui, unde fusese rânduit de I. Theodor Vodă Calimach, erà atribuția celui de al 2-lea ispravnic, căci pe atunci se începuse a se rândui câte 2 ispravnici de fiecare ținut. Tot ca ispravnic judecător îl găsim în 1763 Maiu 4 că cercetează o moșie (Ac. Rom. LXX, 238). Slujba de ispravnic o

păstrează sub Grigore Ion Calimach (Iunie 1761 — Martie 1764) și sub Grig. Alexandru Ghica (Martie 1764 — Februarie 1767), căci tocmai în 1766 August 21 în calitate de ispravnic, având rangul de biv vel stolnie își ridică hotărnicia moșiei Crăciunești (Iorga, Doc. VI, 162) unde căpătase danie în 1764 (7272) Martie 14, dela Lupașco Pușcașu și dela femeea sa Acsinia Fărârnă toate părțile lor din Crăciunești, Grauri, Hilimonești și Perieni, căci că „oameni săraci au avut și au multă milă și socotință“. Asupra daniilor primite de Ioniță Cuze stolnicul, Ioniță Iurașco capătă carte dela Gr. A. Ghica Vodă că sunt rău făcute, de oarece el a cheltuit cu dezbătutul moșiei și răzeșii nu pot să-și vândă sau să-și dea danie părțile lor altora, până ce nu-și vor da partea lor de cheltueală; aceasta în 1765 Ianuarie 2 (Surete ms. VII, 113).

Ioniță Cuza eră ispravnic judecător la Vaslui și putea în calitatea lui să dea mare ocrotire, să ajute și să facă mile cu văduve și răzeși scăpătați. De aceia îl vom vedea în acest răstimp de 5—6 ani primind danii și cuprinzând diferite trupuri de moșie, case, priseci și locuri de imaș.

Ca *biv vel stolnic* Ioniță Cuza cumpără în 1765 Iulie 11 un loc de prisacă la Bănești pe Teleajen cu 20 lei dela Racleș și Safta, fata lui N. Tiron, vornic de poartă (Cuzești, 254) ¹⁾.

¹⁾ Asupra acestei danii cf. mărturia lui Șerban Gândul din 1785 August 14 (Cuzești 270).

În 1766 capătă danie dela Ursachi Buhăescul și soția lui Nastasia un loc de prisacă la Buhăești, unde a stat Puliștan „pentru mult ajutor ce a avut dela dânsul“. În 20 Iunie 1766 capătă danie dela Donosă Furcoi partea sa din Cotârlești „să ne pue dumnealui și la pomelnicul bisericei ca să ne pomenească cât a fi biserica“. Ioniță Cuze făcuse biserica sa în Bârzești și căpătă danii pentru pomenire la pomelnicul noiei sale biserici (N. Iorga, Doc. VI. 162). Iar Gr. Alex. Ghica Vodă îi dăruiește în 1 Iulie 1766 din vatra târgului Vaslui un loc de casă în lungiș și cūrmeziș având 23 stânjeni (Surete ms. VIII. 951). În 1766 August 1 Ioniță Cuze *biv vel stolnic* capătă danie un loc de casă în Bârzești dela Kirilă Poroski (Cuzeștii 255). În 1767 Martie 16 mai capătă danie un loc de prisacă în Ciofeni la Vaslui dela Ursul Poponeț din Zăpodeni. Amândoi donatorii arată motivele daniei; „fiindcă mult bine la neputința mea am avut dela dumnealui“ sau „că mult bine și ajutor mi-o făcut dumnealui la nevoe și la neputința mea“ - (Cuzeștii 255).

Daniile și cumpărăturile curg încă. La 1767 Maiu 1 Ionițe Cuze *biv vel stolnic* cumpără dela Gavril Furcoi părțile sale din Cotârlești, lângă Hilimonești. La 8 Maiu același Gavril Furcoi diacon pentru multe binefaceri primite dela Ionițe Cuze îi dă partea sa din Golăești, lângă Grauri, moșia lui Ionițe Cuza. La 15 Iunie el își împarte 3 țigani cu verii săi Constantin Cuze, Vasile Cuze și Safta Cuza, feciorii

lui T. Cuza, luând el pe țiganul Ștefan, iar pe al 3-lea țigan Iordachi l-au împărțit pe din două (Cuzeștii 277). In 10 Ianuarie 1768 mai capătă danie dela Iordachi Pârvul un alt loc de prisacă la Buhăești, pentru multe faceri de bine, la care Cuza însamună „pentru acest dar i-am dăruit și eu un cal“. La 1 Aprilie același an el campără părți din Crăciunești și Grauri dela alți răzeși, căroro le-a plătit birul: „văzându-ne dumnelui la câtă sărăcie și lipsă ne aflam, și ne mai putând să plătim birul visteriei, au făcut dumnealui milă și ne-au scutit birul din sat din Crăciunești, cât m'au căleat cisla, adică doi lei și patru parale, și s'au încercat acești bani în satul dumisale, făgăduindu-ne dumnealui că va face pomană și va plăti dumnealui acest bir al nostru doi ani noi supărați nu vom fi de ciferțuri“. La 1 Maiu 1768 Ionițe Cuze biv vel stolnic schimbă cu Ioniță Fărâmbă partea Axiniei din Hilimonești.

In sfârșit însuși Evloghie dascal face danie lui Ioniță Cuza vel stolnic, a cărui zapis spune acestea: „Adică eu Evloghie dascalul ot școala gospod, datam adevărat zapisul meu la mâna dumisale cinstului și de Dumnezeu ales binecredincios dumnealui Ioniță Cuzea vel stolnic, pentru ca să se știe că având eu o danie din satul Hilimonești pre Rebricioara sacă, dela Angheloe fata Teclii, i-am dat dumisale de a mea bună voe, și după zapisul cel de danie cel am dela Anghelina și dela feciorii ei, ce le-am dat în mânule dumisale să aibă dumnealui cu pace

dania mea, dumnealui și cuconi dumisale, nepoți și strănepoți dumisale, și pentru credință m'am iscălit. Evloghie 1768 Iunie 22. Tot la această danie se referă o altă scrisoare a lui Evloghie dascal, nedatată (Acad. Rom. ms. 2765 pag. 59; Surete ms. XXV, 82, în cuprinsul următor:

Părinte Alexandre, sănătate,

Mă rog sfinției tale să faci osteneală pentru voea mea să duci la dumnealui bunul meu făcător de bine dumnealui Cuze Ioniță vel stolnic aceste 2 zapise și să le închini dumisale, și încă să-l rogi ca pentru voea sfinții tale și a mea să facă dumnealui bine să le primească și să stăpânească cu pace și doară nu m-o uită și pe mine precum și până acum și să fii sfinția ta sănătos. Al sfinției tale, Evloghie dascal. Iunie 12.

Iar în anul 1769 Ianuarie 18 (7277) Ionițe Cuze stolnic mai capătă danie o parte în Hili-monești dela Anghelina peavețoae (N. Iorga, Doc. V, 163 No. 75—84).

Din acest șir de 7—8 acte, reiese că Ioniță Cuze biv vel stolnic a stat în țară, și-a rotunzit moșiile, și-a sporit ocina cu danii și cumpărături, folosind pentru sine puterea de ispravnic în a împărți mile și binefaceri la cei nevoiași, ca mai apoi prin întinderea moșibarei să sporească fondul politic al persoanei sale și apoi a ramurei Cuzești ieșită din el.

Ioniță Cuza a avut toată atenția din partea lui Gr. I. Calimach Vodă, când veni cu domnia a 2-a la Moldova (Ianuarie 1767 — Iunie 1769)

căci cum se înscăună boeri pe Ioniță Cuza ca vel stolnic în divan (Enaki Cogălniceanu Let. III², 255). Ca boer divanist îl întâlnim în țară în tot timpul lui 1767 cumpărând și căpătând danii dela diferiți răzeși. Ca vel stolnic în divan n'a stat mult, căci din cauza purtării aspre și ofensătoare a domnului 18 boeri fug la Tătari în toamna lui 1767 (N. Iorga, Acte și fragmente I, 396) și fac arz la sultan, pe care îl trimet cu Iordachi Costachi Venin vist. Enachi Cogălniceanu dă aceste 9 nume: Enachi Costachi vornic, Iordachi Costachi Venin vist., Ilie Costachi spatar, Filip Catargiu vist., Sandu Sturza pah., Arghir stolnic, Buhuș stolnic, Miclescu pah. și Ioniță Cuza stolnic (Let. III², 256). Lucrurile se împacă cu bine și boerii se reîntorc în țară, iar Domnul „cu mare cinste i-a primit începând a-i pune la slujbe pe la ținuturi“.

Sub ocupația Moldovei de Ruși cu Generalul Galitzin, și ocârmuirea țării de către divanul Cnejeii între 1769 și 1774, îl vedem pe Ioniță Cuza rădicând treptele boeriei dela stolnic la *paharnic* și apoi *spatar*. Intre boerii de divan fiind și Sturzești, Ioniță Cuze capătă înaintarea. Ca vel paharnic îl întâlnim în 1770 Aug. 30, în zapisul de împrumut ce face lui I. Gheuca spatar pentru 100 lei cu dobândă din zece doisprezece. Cu tot termenul prelungit cu un an I. Gheuca murind, soția sa Ilinca Gheuculeasa nu putu plăti banii, cari acum se ridicase la 140 lei și în 1772 Dec. 15 îi dă moșia pentru datorie (N. Iorga, Doc. VI, 164, No. 85, 87).

În 1771 Noembrie 1, Ionițe Cuze biv vel paharnic mai capătă danie în Tatomirești, dela preotul Goian „pentru mult ajutor și facere de bine, căzând și în greșala Arhiereului și iarăși prin mijlocirea d-sale m'am mântuit“ (Cuzeștii, pag. 297). Ioniță Cuza mai stăpâneà și Condreștii despre Cantîrești la Vaslui (Surete ms. XXI, 471).

Ceeace îl interesà pe Ionițe Cuze în mersul războiului dintre Ruși și Turci, era situația Hotinului, căci dela soarta armelor urmă să între sau nu în stăpânirea averii moșului său de văr Serafim Sillion a moșiilor dăruite de el prin zapis încă din 1763. În adevăr armatele Rusești bat cumplit pe Turci la Nistru în preajma Hotinului în zilele de 17 și 18 Septembrie 1769. Armata întregă a lui Moldovanski Ali Pașa e sfărîmată. Hotinul e luat de Ruși și ocupația Moldovei începe. În 26 Sept. armatele rusești erau în Iași și baronul Elmpt ocupă Iașii luând jurământul țării. Cât timp au ținut Turcii Hotinul, toate moșiile ce cădeau în raiaoa Hotinului au fost luate în stăpânire pentru hrana armatelor Turcești din cetate, așa că stăpânii au fost loviți în interesele și veniturile lor prin această sechestrare. Unul din boerii atinși de ocupațiunea Hotinului prin Turci a fost și Toderășco Jora sulgerul, cum și urmașii săi, băeți și fete, gineri și nurori. Din izvodul moșiilor Jorăști din 1721 iată ce moși erau la Hotin: Șândrenii, Culisauca, Brânzâni, Nilipăuți (partea vornicului Sturza) Căpoteni,

Zelina, Buticiul, Rujivinți, Băzdăgeni (partea lui Dumitrașco Cuze spatar) Hăncăuți, Varatic, Tuliteni, (partea Aniței Joroaea), Săucăuții, Mițeștii, Grumăzenii, Negrinții, Trăistenii (partea lui Sol. Botez șatar), Voloscovul, Căzăcicanii, Măndăuții (partea lui Sandu Silion). In total izvodul Joresc ne dă 20 de moșii numai la Hotin.

Ionite Cuze paharnicul avea tot interesul să le dezbată și să le scoată de sub împresurare. Împărăția rusească rândui o comisiune pentru cercetarea titlurilor de proprietate. Prezidentul comitetului rânduit cu cercetarea și dezbateră moșiilor a fost T. Balș vornic. Acesta s'a folosit de situația sa și și-a însușit mai multe moșii, și le-a împărțit apoi la copiii săi; așa a fost moșia Rucșinul, după cum atestă boerii Cuzești în jalba lor de mai apoi (1825 Martie 10), arătând că „slăbăciunea stării noastre către puterea răposaților boeri Bălșești din vremea aceea au fost pricina de nu ne-am putut afla atunci îndestularea dreptății“ (Surete ms. XXI, 300).

Ionita Cuza pah. cu neamurile sale cerea pentru sine aceste moșii din raiaoa Hotinului, ce le trag ei de pe strămoșul lor Toderășco Jora vel sulger: Căpotenii, Zelina, Buticiul, Rujavintii, Băzdăgenii, Voloscovul, Căzășcani, Măndăcăuți, Grumăzești, Cristești, Doljocul, Conceștii, Vărtecăuții, Lucăcenii, Costești, Bărlilești, Rucșinul, Solonețul, Tribăcăuții și Șicăuții (Cuzeștii, pag. 297); în total tot 20 moșii, deși nu cu aceleași nume, de oarece izvodul din 1721 Fe-

bruarie 15 luase schimbări în izvodul din 1745
 Maiu 29 (7253), prin care își împart moșiile
 log. Sandul Sturza, șătrar Solomon Botez, Toader
 Cuze sin Cuze Miron log., Iliana fata lui Irimia
 Jora, și Sandul Rășcanul fecior Mariei, fata lui
 Toderașco Jora sulgerul (Surete ms. VI, 543).
 Pentru fiecare moșie a trebuit să se înainteze
 actele de proprietate, în număr cât se poate de
 mare. Cererea lui Ioniță Cuze pah. și cu actele
 de proprietate sunt verificate de Lupul Balș log.
 în 2 Iulie 1771. Știm de aceste acte din opisul
 întocmit în 1810 Martie 11 de Arghire Cuza
 ban, care pentru a-și îndreptăți titlurile sale de
 proprietate aduce în regeste actele următoarelor
 moșii: Voloscovul (12 zapise), Costeștii (16 za-
 pise), Buticiul (6 zapise), Căpotenii (4 zapise),
 Rujavinții (25 zapise), Mândăcăuții (4 zapise),
 Zălina (5 zapise), Solonețul (7 zapise), Rucșinul
 (8 zapise), Burlănești (9 zapise), Cristeștii (6 za-
 pise), Grumăzenii (4 zapise), Doljocul (7 zapise),
 Lucăcenii (16 zapise), Voiticăuții (2 zapise),
 Prebicăuți (8 zapise), Șișcăuți (8 zapise). În total
 17 moșii erau în desbatere la 1810 și Arghire
 Cuza prezintă în procesul lui cu Bălșeștii 147
 zapise, urice și mărturii (Surete ms. VI,
 533—552).

Intru cât boerul interesat prin puterea lui
 politică de care dispunea, căci era prezidentul
 divanului Cnejiei Moldovei, era pus să verifice
 cererea și titlurile de proprietate ale moșiilor
 Cuzești; aceasta ne explică de ce mai bine de
 50 de ani a curs procese între Cuzești și casa

Balș, de oarece încă în 1825 boerii Cuzești se jăluesc divanului pentru moșiile din Basarabia. Încă din Decembrie 1771 „cănțlăria“ a vândut orânzile la jidovi și armeni; așa Rujavințul se vinde cu 130 ruble, Voloscovul și Ojovul cu 45 ruble; Costeștii, Doljocul și Birceștii cu 90 ruble, Rucșinul, Prihodorocea și Nădăbăuții cu 150 ruble. Toate acestea la jidovi, iar Vărtăcăuții și Vornovița la arnăutul Andrei Caraoman cu 60 ruble. Iată deja jidovii orândari intrați în circulația economică a țării din 1771 prin cancelaria Hotinului, pentru moșiile scoase din raia, dar în proces de desbatere.

Pentru moșiile pomenite se încasau 475 de ruble din venitul pământului și a morilor dela „jidovii orândari“. Dar canțileria de Hotin nu se arată grăbită a da dreptate pah. Ioniță Cuze. În timp ce el își cerea moșiile părintești și de danie, cancelaria dădea în 1772 Iunie 9 moșiile la alții; așa Voloscovul îl dă vist. Ioniță Canta, Burlăneștii îi dă log. Lupul Balș, Zălina o dă lui A. Davidel, Peribicăuții îi dă căp. M. Talpă¹⁾, Rucșinul îl dă lui Iordachi Canta spătar, care se și grăbește a-l vinde în orândă lui M. Popovici neguțător din Hotin, cu 60 ruble pe an (Cuzeștii, 299).

În 1773 Ianuarie 30 aceeași cancelarie dădea Costeștii sulgeroaei Ilinea Buhușoaea: și ea îndată în 30 Martie dădea aceeași moșie lui I. Gh.

¹⁾ În 1772 Mai 8 parcalabul de Hotin scrie ravaș la vornicul și sătenii din Peribicăuți „că din poronca Feldmareșalului s'au dat în stăpânire căp. M. Talpă“ (Surete ms. VI, 551).

Munteanul căpitan „pentru slujba ce a făcut de a scos alte moșii cu osteneala și cheltueala sa“ (Surete ms. VI, 536). În 1773 Octombrie 3 cancelaria dă Cristeștii „din porunca comandantului“ lui Ilie Stroici (idem VI, 547).

Desbaterea moșiilor mergea greu. Trecuse vreme îndelungată la mijloc; satele se pustiise unele, cum ne afirmă Andrei Rășcăvici „piser perevodcesc ot comandățescă al Hotinului Cancelerie“ ca moșia Zălina „care moșie este părăsită de locuința locuitorilor“. De aceea se cerea de sârg prezența lui Ioniță Cuza acolo la Hotin, ceea ce aducea nu puțină cheltueală de bani. În acest sens vorbește scrisoarea lui Andrei pitar către pah. Ioniță Cuza, care zice:
„Cu multă plecăciune sărut mâna dumitale arhon. pah.

„După poronca dumitale iată am făcut în-sămănările ce au trebuit și le trimesăi dumitale; dumn. comandantul se închină d-tale de sănătate și încredințează inimă bună și prietenească către d-ta, pe d-lui ofițărul sau trimis ca să umble împreună cu d-ta pe la moșii, tocmală au dat voe să faci d-tu cu cine să întâmpla numai pentru orânzi în afară de alte venituri pentru ciferul viitor măcar că au făgăduit să rămâe al d-tale, dar la datul biletului să alege pentru Hațkal ot Mândăcăuți, atâta rămâne ca să-l sorocești d-ta mergând cu sănătate la Eși, cu toată priința mea aș zâce să mai vii d-ta la Hotin cu ofițerul pentru luare biletului după primblare pe la moșii iar mie să-mi ajute D-zeu

a împlini pururi în toată viața mea năstavul cel curat după slujba dumitale după cum m'am făgăduit.

„Și sunt al dntale prea plecată driaptă slugă, Andrei pitar“ (Cuzeștii, pag. 298).

Se vede că Ioniță Cuza a făcut mai multe drumuri la Hotin, dar ca unul ce nu cunoștea bine lucrurile și țărani din loc n'aveau interes să arăte drepte hotarale, el stătù de capul moșului său Serafim Silion, ca om mai bătrân și întâiu îi reînoește dania, apoi se duce cu el pe la Hotin, vede moșiile, cercetează hotarale și noua diată a călugărului Silion din 31 Mai 1774, după ce arată că a dat o parte din averile sale schitului dela Botești, făcut de Ilinea păhârni-ceasa, fata lui Radu Racoviță vel log, povestește toate împrejurările cu moșiile dela Hotin:

„Încă mai înainte sau fost dat dsale cu diată toate moșiile mele dela Hotin, încă mai înainte până a nu veni Moscalii, de pe când stăpânia Turcii hotarul și pe urmă vrând Dmzeu de au venit Moscalii și au luat Hotinul de supt stăpânirea Turcului văzând că se dau alte moșii altor boeri fieștecare la stăpânire stăpânului său, am îndemnat și eu pe nepotul meu Ion ca să mă ia și pe mine să mergem împreună la Hotin ca să dezbatem aceste moșii și să le ia supt stăpânirea dmsale ca drepte moșiile sale, și așa ducândune la Hotin și luând și un ofițer dela comandantul de Hotin am umblat 7 săptămâni căutând și dezbătând moșiile până ce le-am dezbătut toate, și până a se dezbate aceste moșii

cu făcutul orderilor dela mările sa și preînălțatul feldmareșal cu altă cheltuială încâtă vreme am umblat la Hotin au cheltuit nepotumeu Ion spătar 600 lei și mergând de iznoavă împreună cu ofițerul la Hotin și spunând ofițerul comandantului precum că s'au găsit toate moșiile care le cer eu și iam dovedit că sunt a mele și au zis comandantul ca să-i arăt scrisorile pe aceste moșii, și să le iau la stăpânire me" (Cuzeștii, pag. 300).

Acum Ioniță Cuza e înaintat spătar, probabil de sărbătorile Paștelui în 1773, căci pe când la Ianuarie 1773 eră paharnic, la 2 Iulie același an îl găsim spătar, când mai capătă danie o parte din câmp din Golăești dela N. Romașco mazil, nepot lui Andrei Mogâldea. Odată intrat răzeș în Golăești, sat care venea în drumul mare al Vasluiului el mai cumpără cu 50 lei în 1774 Iulie 5 părțile Parashivei Bănariul (N. Iorga, Doc. VI, 164, No. 88, 89). Tot în 1774 Ioniță Cuza biv vel spătar are pricini de judecată cu Safta fata lui Ion Zmăul (Ghenar 16) și cu Toma Cozma sătrarul pentru moșiile din vadul Bârladului la Liudești în 1 Februarie (Cuzeștii, pag. 256, 257). Ioniță Cuza spătarul se interesă de mersul trebilor țării, căci în 1774 August se găsiă în Focșani pe lângă mareșalul Rumeanzow, în delegație cu alți boeri Moldoveni și Munteni, cari erau gata să ceară la Poartă aducerea de domni pământeni. Delegația plecând abia la 9 Septemvrie, aflară din drumul Silistriei spre Constantinopol că poarta a rânduit tot

domni Greci, cari pe iarnă și veniră la scaunul lor. Grigore Ghica eră deja numit la 30 Octombrie st. n. 1774.

Ioniță Cuza spătarul între 1774—1778, se vede că a fost ocupat cu dezbătutul moșiilor dela Hotin, cu împilarea Bălșeștilor care au hrăpit câteva moșii pe zapise, ce n'aveau nicio putere; Ioniță Cuze se găsește amintit sub Gr. A. Ghica, că în 1775 August 24 e rânduit de Vodă să cerceteze pricina între Toader Ciohodarul biv tori comis și vechiul mânăstirii Florești dela Tutova pentru niște părți de ocină ce le-ar fi vândut fetele lui Carabăț, fără să aibă moșie acolo (Surete ms. VII, 68). Iar în opisul Condrăteștilor (azi Ciofeni) întocmit în 1784 Aprilie 17 de Gh. Cuza post. cetim între zapisele cu referință la moara din apa Bârladului, din vadul Stratului că în 13 Martie 1778 are proces cu mânăstirea Barnovski pentru o moară dela Liudești (Surete ms. VI, 506). Anaforaua vechilor boeri din aceeași zi am publicat-o în vol. Cuzeștii, Iași, pag. 258. Tot atunci se judecă și pentru moșia Hilimonești după care se ridică hotarnică în 16 Maiu 1778 (Iorga, Doc. VI, 165).

Moartea lui Ioniță Cuza spătarul

15. Precum Dumitrașco Cuze—bunul—a plătit cu capul, fiind spânzurat, amestecul în politica țării, când cu cătanele lui Ferenz; asemenea și Ioniță Cuza biv vel spătar, — nepotul prin amestecul său prea aprins în trebile țării a plătit cu capul, fiind tăiat din ordinul lui Vodă Moruz. Tăierea sa n'a trecut ca un simplu fapt divers, cel mult să fie amintit în o notă prizărită a unui ambasador străin sau să ocupe un rând dintr'un cronicar. Nu; se începuse și la noi o redeșteptare a simțului public; interesele obștești începuse a licări în sufletul unora din boeri, și ideia de domnie pământeană încolți și în capul spătarului Ioniță Cuza, când cu delegația sa moldovenească la Rumeanzow, la Focșani în 1774 August. Un alt semn al trezirei spiritului public, în pătura boerimei de mâna a doua e că întâmplarea unui fapt emoționant a stârnit emoția poetică a scriitorilor timpului și oricât de rudimentară este forma, sub care s'a redat această emoție artistică, pentru noi e un semn îmbu-

curător, care va face să răsară zorii secolului al XIX-lea. Pe sfârșitul tragic al spătarului Cuza Ioniță avem azi versuri trohaice scurte, în formă populară, versul până la 8 silabe. În 619 stihuri, cronicarul En. Cogălniceanu scrie: „stihuri asupra peirii lui Manolachi Bogdan vel vornic și a lui Ion Cuza biv vel spătar, cari cu urgia împărătească și de sabia domniască sau săvârșit în domnia mării sale Costandin Dumitru Moruș Vv. în anul 1778 April 18“ (Let. III², 281—295).

Iată cum povestește cronicarul stihurilor în tâmplarea: în una din zile s'a adus la curte o samă de boeri ca să dea samă Domnului de „eftalele“ ce au fost scris și Vodă le-a prins. Eftalele acestea au fost scrise de unul Dărmănescul și le-a trimes pe o slugă ticăită la Bender, ca acolo să le pue prin giamii, să le dea la agi să le împrăștie norodului prin cafenele, ca așa pașii și seraskierul de Bender să le cunoască. Sfătuitor la acest act nesocotit avu Dărmănescul pe *Cuza cel destrămat*.

Cuza amăgindu-i a tras în acest sfat și a legat prin jurământ acești 4 boeri: Dărmănescul, Bălănescul, spătarul Canta și căminarul Romano. Intre acești 5 boeri eră o veche asociație încă de pe vremea lui Gr. Ghica Vodă, căci s'au dus cu pără la Hotin contra Domnului că ar fi hain. Aflând Moruz Vodă de această urâtă faptă îi prinse și-i aduse pe toți la Curte și i-a pus la popreală prin beciuri. Luând la bătae pe Dărmănescul el îi arată pe toți, ba și pe

Bogdan vornicul. Nu izbuti să fugă decât căminarul Romano. Vornicul Bogdan urmărea visuri de domnie, și pentru ajungerea acestui scop el scrise scrisori de pâră la Efendi Soliman că noul domn se încunjură de boeri haini, cari au sfătuit pe Gr. A. Ghica să se hăinească la Moscali, iar dacă Moruzi îi are în mare cinste, e că și acesta se are în debine cu megieșii, adică cu boerii, poftindu-i să vină la Iași. Pâra se referă la boerii: logofătul Ion Canta, log. Razul și vel armașul Balș. Toată intriga aceasta fû dată la iveală de Dărmănescul, care prin purtarea lui dădû de gol tot planul secret.

Bogdan fû pus la închisoare. Stihurile care descriu jalea jupânesei lui Bogdan, jalea copiilor sunt de un lirism demn de luare aminte, parcă ar fi din o baladă populară, în versuri scurte de 6 silabe. În închisoare Bogdan vornicul eră văzut des de spătarul Caragia, care eră chemat să ispitească pe Bogdan, ca doar-doar a spune ceva. Bogdan mărturisi totul și denunță că suretul scris de pe arzul dat la Efendi Soliman e acasă pe pat sub postav lângă macat cu șiret și țintuit.

În adevăr slujbașii domnești căutară în casă și găsiră suretul. Și când colo ce să vază! Suretul eră iscălit de Man. Bogdan și de Ioniță Cuza, pe când ceilalți boeri erau iscăliți cu mâna altora, și anume de Cuza și de Bogdan. Domnul cum văzû suretul se înfurie strașnic pe cei 2 boeri închiși și porunci să i se aducă la divan, în spătărie pe vornicul Bogdan așa cu fiarăle

în picioare. După ce-l muștră, el declară că e vinovat, că el a scris arz la Poartă, dar se roagă să-l ierte. Hotărîrea judecării a fost tăierea capetelor. Dar Balș, vel armaș fiind milos n'a putut execută porunca gospod, pentru care lucru fû dat afară din armășie. Domnul rânduî ca vel armaș pe condicar și-i porunci să-și ia dintre cei închiși pe Soroceanul Paval căpitan să facă pe gelatul. Pe la miezul nopții, condicarul se duse la temniță cu un duhovnic și spovedui pe închiși. Avusese însă grija să forțeze mâna Soroceanului, îl îmbătă cu un sfert de holercă, apoi îl scoase din butuci și-i mai dete câteva măciuci să nu se codească așa de mult.

Pe când se legă de mâini și de picioare Man. Bogdan, Ion Cuza sări la bătae asupra celor 3 inși, ca doar doar ar scăpă. Cum eră gelatul aproape, ridică satârul și Cuza căzû mort la pământ. După aceia îl legară și pe Bogdan și-i reteză capul dintr'odată. Așa cu capetele retezate lăsându-i jos, i-a dus noapte la sf. Niculae și i-a îngropat, iar capetele le-a pus în poarta Curtii ca tot norodul să le privească și să vază ce pătinesc cei ce pârăse pe domnul. Narațiunea se încheie cu frumoasa reflexie:

Inălțatul în veac mult
Coborātu într'un minut

Aceasta este versiunea populară a poetului, care ca cel ce s'a inspirat delă faptul văzut cu ochii, a cules motivele din spusele oamenilor, fără să știe alte legături mai adânci ale fap-

telor. Ca să vină lucrul până la aceia și Vodă să răpună capul la 2 boeri, un vornic și un spătar, a trebuit să se petreacă fapte de acelea, cari au îndreptățit pe Vodă, în interesul apărării politice și persoanei sale ca să răpună pe cei 2 boeri. Se întrevăd în corespondența diplomatică a timpului cauzele, cari au adus în Moldova acea tulburare de spirite.

Intre Turcia și Rusia nu se stinsese animozitățile, cu toată pacea încheiată la Cuciuk-Cainargi. Încă din primăvara lui 1778 la 2 Aprilie (13 Aprilie s. n.), citim în jurnalul lui Frangopulo, dragoman prusian la Constantinopol că „Poarta a trimis 5000 soldați în Moldova, sub comanda a 2 pași unul cu trei tuiuri și altul cu două. Asemenea trupe până la 2000 soldați trimesese și în Muntenia (N. Iorga „acte și fragmente III, 147). Turcii aveau ordine de a întări din nou cetățile de pe Nistru; din cauza greutăților și a răului tratament în armată, și a sa-lahoriei mari, foarte mulți soldați turci dezer-tară din armată și să împrăștiară prin țară pră-dând și jefuind. Poarta avea nevoie de bani și ceruse lui Moruzi 160 de pungi de bani peste ceceace dăduse. Din această cauză se produce un îndoit rău: deștararea a mii de oameni și supă-rarea Turcilor contra lui Vodă... Eră ușor de aprins focul în asemenea împrejurări, boerii pu-tând întinde pârile la Bender contra Domnului, ceceace în specie s'a întâmplat, cum spune Cro-nicarul.

Același dragoman Frangopulo raportează re-

gelui său pe ziua de 6 August (17 August 1779 s. n.) următoarele: „In consiliul de miniştri ţinut în această zi s'a reproşat „vivement“ şefilor Ianicerilor pentru dezertarea a 8000 oameni cari s'au împrăştiat în Moldova, făcându-se tâlhari. Şefii au făgăduit Porţii că vor lua măsuri severe ca să nu se mai repete cazul. Poarta începe a fi foarte nemulţumită de Vodă Moruzi. În adevăr Prinţul nu e în stare să plătească sumele de bani ce i sau cerut de curând, căci el apucase a plăti pe aproape 2 ani înainte, pentru care lucru a fost nevoit să se împrumute, şi nu va fi în stare să mai plătească 150 pungi de bani ce i se cer în acest moment, mai ales că are de întreţinut o mare armată, ce e lansată pe seama lui (Iorga, acte şi frag. II, 149). Armata turcească aveà să erneze în Moldova, cum a şi primit ordine în 11 Septembrie 1778.

În aceeaşi zi, 17 August s. n., D. de Saint-Priest raportează către Ministerul afacerilor streine următoarele: „Prinţul de Moldova (Moruzi) serie că prezenţa atâtor paşi şi a 10000 soldaţi în ţară, pricinueşte mari dezordini; că el nu mai ştie cum să facă faţă la cererile şefilor armatei şi că ţărani apăsăţi în toate felurile de această oştirie nu găseşte alt mijloc de scăpare decât părăsind ţara“. (Hurmuzachi I, 1, 966). Mulţi boeri protestară la domn contra nelegiuirilor oştirilor Turceşti. Se vede că Bogdan Manolache vornicul şi Cuza Ioniţă spătarul au fost sortii să plătească cu capul politica plină de duplicitate a Domnului faţă de Poartă. Pe când

el scria personal la Poartă contra oștilor turcești, Vodă Moruzi s'a acățat de jalba trimeasă prin Darmănescul la Bender și făcând percheziție la cei 2 boeri găsește copia iscălită de mai mulți boeri, dar scrisă cu mâna lui Cuza și Bogdan. În nevoia ce avea ca Domnul să evite o catastrofă pentru sine, se grăbi a da vina nemulțumirilor pe boeri și în aceeași noapte retează capul la 2 boeri. Cu această faptă s'a grăbit să se îmbuneze la Poartă și D. de Saint-Priest scrie pe ziua de 26 Octombrie s. n. 1778, după ce venise vestea omorului la Poartă și luase cunoștință ambasadorii străini: „Se vorbește de o răscoală a armatei turcești în Moldova contra șefilor ei; e mare anarhie. S'ar putea oare lauda armatele Rusești cu învingere unei asemenea armate? Este de temut că Prințul Moldovei (Moruzi) în dorința ce are de a se face plăcut Porții și să se pună la adăpostul predecesorului său (Ghica Vodă) să nu-l fi angajat să caute crima unor boeri „n'aist engagé le Prince de Moldavie à chercher des crimes à quelque boyards“. (Hurm. I, 1, 970).

Moruzi și-a ajuns scopul. Capul lui Ioniță Cuza a zburat, iar el și-a făcut ochi buni la Poartă și a căpătat firman dela Sultan în anul Hejirei 1192, prin care îl laudă de pedeapsa ce a dat-o „hainilor boeri Manolache Bogdan și spătarul Cuza“ adăugând că „s'a găsit între scrisorile lui Bogdan câteva cuprinzând multe spre facere de turburări, pentru care acești doi făcători de rele, Manole Bogdan și spătarul Cuza

au luat căzuta răsplată („Românul“ 1862. apud A. D. Xenopol „Cuza Vodă“ I, 1, 8).

În aceste împrejurări triste pentru țară și grele pentru familia spătarului Cuza, și-a stins viața năprasnic în temnițele Curței domnești din Iași, în ziua de 18 August 1778, nepotul, tot acolo unde bunul său Dumitrașco Cuza tot spătar fusese spânzurat îmbrăcat, încălțat, nepricestuit în ziua de Joi 10 Ianuarie 1717 — cu 61 ani mai înainte — pentru ca după alți 81 ani din același palat să iasă ales Domn nepotul și răstrănepotul decapitaților spătari Cuza.

Lealitatea și firea expansivă a bunului și străbunului le-a adus moartea; aceeași lealitate și fire expansivă în strănepot, când cu demisia motivată din postul de parcalab al Galaților, care a provocat casarea alegerilor pentru divan, a adus colonelului Cuza coroana Moldovei!

16. Ioniță Cuza spătarul a fost un fericit soț și tată. Căsătorit cu Tudosiica fata pitarului, mai apoi jîtnicer Teodor Râșcanul, a trăit tîcniță viață familiară vre-o 22 de ani, între 1753—1775, dînd naștere la 8 copii, din care 6 băieți și 2 fete, în ordinea cum singur tatăl a însemnat pe tartajii catastifului său (fila I, b.).

„let 7263 Spăt. 22 (în cifre 1755) sau născut fiul nostru Neculachi (botezat de postelnicul Neculachi Suci).

„let 7266 Martie 5 (1758) sau născut fiul nostru Arghirachi.

„lt 7267 Martie 18. (1759) sau născut fîca noastră Catinca.

„lt. 7268 Mai 4)1760) sau născut fiul nostru Alexandru.

„lt 7270 Noembrie 8 (1762) sau născut fiul nostru Gheorghe.

„lt 7271 Aprilie 28 (1763) la 6 pol ceasuri din noapte sau născut fiul nostru (Costantin și Iau botezat Alexandru Ipsilant vel postelnic cum și pe fiul nostru Alexandru).

„lt 7274 Octombrie 10 (1766) la . . . ceas sau născut fiica noastră Zoia.

„lt 1769 Aprilie 7 la 3 ceasuri de zi sau născut fiul nostru Ion, botezat de Leon Episcopul Romanului (Surete ms. XXI, 524). Cu aceste însemnări scrise de însuș Ioniță Cuza, se îndreaptă arătările tuturor spițelor. Așa Ștefan Picioară în 1832 nu cunoaște decât 5 copii: Neculai, Arghire sardaru, Catrina Negri, Alexandru pitar și Ioan; Arborele genealogic al familiei Cuza nu dă decât 3 nume: Neculai căminar, Argire post. și Gheorghe spătar; după acest arbure se ia și d. A. D Xenopol când afirmă: „Ioniță Cuza avu 3 copii, din care doi rămân fără urmași bărbați, iar al treilea este bunul domnitorului Moldovei“ (o. c. pag. 18).

Ioniță Cuza a fost un foarte chibzuit gospodar; îngrijindu-se de aproape de mișcarea averilor sale, îl urmărim an cu an, însemnându-și în catastiful său numărul vacilor, a boilor, a cailor, a oilor, a stupilor, fără a uita să facă izvod de țigani. Incepând dar însemnările din 7266 Aprilie 23 (1758) ele se continuă an cu an până în 1772 în cele 61 file ale catastro-

fului. Se vede că așezarea și-o avea la Glodeni în Vaslui, unde își zidi biserica și îngropă pe fratele său Mihalachi Cuza în 1760. Iată, de pildă câteva date de averea sa mișcătoare: oi avea 85 la 20 Decembrie 1760; la sf. Gheorghe 1761 avea 173; de sf. Dumitru acelaș an 154; în 1762 Aprilie 23 oile erau 198 ca să se ridice la 352 în 1765 vara, 146 în 1769, 179 în 1770: *boi*, 18 *boi mari* în 1760; 68 în 1770; *epe* erau 37 în 1764; *stupi* 142 în 3 *priseci*.

Intre 1768 și 1773 averea sa în vite s'a împătrit, ceeace corespunde cu ridicarea sa în ranguri de boerie, ca paharnic și spătar și moștenirile dela Hotin care începuse a-i da venituri. Nu uită a trece în catastif la fila 11 b, lista vaselor de gospodărie pe anul 1768 August 12; 12 *sahane de tocat*, 2 *bolduri tij de tocat*; 1 *chisă de aramă cu bold tij de tocat*, 6 *tingiri de toc*, 6 *capace tij*, 8 *tingiri turcești*, 8 *capace tij*, 2 *tingiruțe*, 4 *talere de costor*, 2 *căldărușe de biserică*, 1 *căldare de rachiu*, 1 *ruș de aramă*, 3 *ibrice cu lighean*, 1 *lighean de bărbierie*, etc. (Surete ms. XXI, 525).

Din toate aceste reiese o gospodărie foarte modestă față cu cele izvoade și catastișe de moșii, scule, țigani și vite ale altor boeri mari și fețe domnești. Ioniță Cuza n'a avut parte să se bucure de tot venitul moșiilor dela Hotin, dăruite lui de moșul său Serafim Silion monah. Intâlnind în cale-i pe Lupu Balș logofătul și pe toți Bălșeștii, ei s'au pus stăpâni pe multe din moșiile Cuzești și procesele iscate din 1771

au durat 50—60 ani, târând în certuri frățești pe fii și pe nepoții lui Ioniță Cuza spătarul.

Ca părinte a căutat să dea creștere copiilor în casă, cum erà pe vremea aceea, când școli publice nu erau, iar Academia dela Mitropolie, când erà, când nu erà. Ioniță Cuze nu uită a însemnà cheltuelile făcute cu creșterea celui mai mare al său copil Neculachi; în acest scop el a tocmnit pe dascălul Bălan dela Golia cu 60 lei pe an, „mâncatul și cheltuelile la copil lui eu să o port“ (fila 60 b). Neculachi împlinise 10 ani la Sept; pe ziua de 8 Noembrie i-a fost tocmnit dascăl pe Bălan ot Golia „60 lei săi dau întâiul an.“

„*Ce iam dat*: 10 lei iam dat când lam tocmnit; 10 lei iam trimes după Crăciun cu Neculachi; 10 lei iam trimes după Paști tij cu Neculachi, 5 lei tij cu Stefan Ceapă, 5 lei tij iam dat când au venit acasă, 5 lei tij cu Neculachi până la sfârșitul lui Iulie.“ (fila 60 b.)

Aceiași creștere cred că s'a dat și celorlalți copii, dar nu mai avem însemnări, căci catastiful tace, ocupându-se de mișcarea averii în vite, stupi și țigani.

După o căsnicie de 22 de ani îi moare soția sa Todosiica, cum cetim în catastif:

„In 1775 April 6 la 11 ceasuri din zi (5 p. m.) sau săvârșit pre iubit soțul meu *Todosiica*, care s'au îngropat în Eș la sfânta Vineri (Luni April 7 în săptămâna patimilor) (Surete ms. XXI, 524). Cel mai mare băet, Neculachi n'avea încă 20 ani împliniți, când duse

la mormânt pe mama sa, iar cel mai mic copil, Ioan, abia erà de 6 ani. Peste 3 ani toți acești copii mici aveau să rămână orfani și de tată, după fulgerătorul lui sfârșit prin descăpăținare.

Todosiica Râșcanu, soția lui Ioniță Cuza spătar aveà de frate pe Alexandru Râșcanu biv vel clucer, căruia atât Ioniță Cuza ca cumnat cât și Todosiica Cuza, ca soră, îi dau darul în 1772 Iulie 4, pe Vasile și Nastasiica țigani, pentru a lor dragoste frățească, (Surete ms. XXIII, 947).

Neculai Cuza, căminar

(1755 Sept. 22—1806 Sept. 2.)

17. S'a născut în anul 7263 Sept. 22 (1755), și a fost cel mai mare fiu al lui Ioniță Cuza spătar. Educația și-a primit-o în casa părintească la Iași în Beilic, dela dascălul Bălan ot Golia, tocmit cu 60 lei pe an și hrana băețului, ce-l avea dascălul. Nu știm nimic despre persoana lui Neculai Cuze în tinerețea sa, ci povestirea lui se leagă de istoricul moșiei Bărboșilor, unde intră ca stăpân prin însurătoarea lui cu Nastasiica Adam, fata lui Vasile Adam paharnicul. Căsătoria lui s'a făcut prin 1776 (Cuzeștii, pag. 35) întru cât tata socru scrie în josul foii de zestre: „acest izvod am dat în mâna lui Neculai fiului dumisale spătarului Cuzii,“ deci nici Neculai n'avea vre-un rang de boerie, nici spătarul Ioniță Cuze nu fusese omorît, ceiace s'a petrecut în August 1778.

Vasile Adam pah. era mort în Mai 1779 și departe de a lăsa după sine o situație bănească limpede, clironomii săi au fost siliți să-și re-

cunoască driturile lor pe calea judecării. Pah. Vasile Adam a fost însurat de două ori. Din întâia căsătorie a avut pe *Zoița*, măritată după med. Giovan, căreia îi dăduse zestre din averea mamei sale și dintr'al său. Cu a doua soție, păhărniceasa Safta, păharnicul Adam a făcut o altă fată, pe *Nastasiica*, pe care o mărită după pitarul N. Cuze, dându-i zestre din averea mamei sale și dintr'al său. *Zoița* Gioneasa văzându-se nedreptățită începe judecata și atunci din mersul judecării se văd zestrele și averile, de care dispunea Vasile Adam pah. Cum pentru limpezirea tuturor acestora trebuia să fie puse la mijloc toate zestrele prețeluite, scoase cheltuelile și datoriile plătite, apoi vândute prin licitație, avem un șir de acte publicate în *Cuzeștii*, 18—64, cari privesc atât averea mișcătoare cât și cea nemișcătoare, moșia Bărboșii, a cărui hotarnică se făcu din nou. Cu acest prilej observăm că practica legilor eră cunoscută divanului înainte de a se publică *Condica* lui Andronachi Donici 1814 și a lui Calimah Vodă (1818), și că dar încă din 1781 găsim întrebuintându-se în judecări termenul „*Sinisfora*¹⁾ punere la mijloc“ (Cuzeștii 29).

1) Codul Andronachi Donici cap. 39, „despre *Sinisfora* al. 4. „Frații la *Sinisfora* sunt datori să pue la mijloc toate acele ce nu sunt câștigate de dânșii (profecticia), cum și acelea ce le-au rămas dela părinți și veniturile, ce au luat din cele părintești.

Codul Calimah cap. XV, „despre *Sinisfora* (colație, punere la mijloc)“ art. 1017. „Fiul ce voește să între în *Sinisfora* dator este să pue la mijloc acele de către părinți datelui daruri nuntești sau simple, pentru care n'a peruncit ei ca să nu le pue la mijloc; iar cheltuelile trebuincioase, care au făcut la lucrurile lui dărnite trebuie să i-se întoareă din masa moștenirii.“

Zoița Gioneasa cerea dela măștihă-sa Safta Adam păhărniceasa: 50 stupi, un cal de mire, 12 talgere de cositor, 4 tingiri, 4 epe, 20 galbeni darul de nuntă a primului ei logodnic C. Varnav med., lucruri din casă (un raft de argint, un covor, o harșă, o perină, o scatoacă).

Niculache Cuze iscălise și el în izvodul de zestre că a primit următoarele: o icoană ferecată cu argint; Bărboșii cu siliștele Ciolăneștii, Cărașul și Ștefenii, 5 pogoane vie, 12 salașe de țigani; apoi odoare (Cuzeștii 18); din care însă de fapt nu le primise pe toate, după cum atestă și soacră-sa (Cuzeștii 21) și însuși N. Cuze, când a pus la mijloc zestrele sale. Așa el n'a primit: 4 inele, 2 pogoane de vie, o pereche cercei cu smarald, 6 părechi cuțite o afumătoare, o tavă de cafea de argint, 2 rânduri de strae, un rădvan, un cal de mire, zece boi, 120 stupi, 50 oi, 6 salașe de țigani (Cuzeștii, pag. 24). În adevăr N. Cuza a iscălit că a primit zestre mai mare în odoare, fără să se intereseze dacă socrul le are sau nu. Păhărniceasa Safta atestă că soțul ei Vasile Adam avea următoarea avere: Bărboșii, moșie; — 6 salașe de țigani (el dăduse 12), 6 vaci cu viței și 6 vaci sterpe (el dăduse 20); 4 bivolițe, 10 boi mari (el dăduse 20), 4 boi tineri (el dăduse 10), 20 epe cu mânzii lor, un armăsar, 6 telegari, 86 stupi (el dăduse 200); 50 oi (el dăduse 100), 2 sipete, 1 ceasornic și 1 ladă de tiparos (Cuzeștii 21).

Prin cele 2 căsătorii Vasile Adam luase dela prima soție moșia Băiceni dela Botoșani, care

a dat-o zestre Zoiței; iar cu cea de a doua Safta luase Ceahnăuții la Orhei și Ivășcani la Fălciu. Cercetarea zestrelor se începe dela 30 Mai 1779 prin Iordachi clucerul și D. Balanide preut. In Iulie 14 C. D. Moruzi Voevod întărește anaforaoa divanului, hotărând ca Zoița să-și ia drepte zestrele sale și tot ce a fost a mamei sale: iar la caz de nemulțumire să se facă *sinisfora* de toată *perusia* ce a rămas, la mâna Saftai, după moartea soțului ei.

Potrivit acestei înalte hotărâri divanul rânduiește o comisie de prețeluire a tuturor averilor lui V. Adam pah. care în 20 Iunie 1780 își înaintează anaforaua către domn, cu prețeluirea tuturor lucrurilor (Cuzestii 28—33): A-veea toată în moșii (2500 lei), țigani (775 lei), vite (1060 lei), oi (125 lei), stupi (160 lei), și obiecte (155 lei), o prețeluesc la 7830 lei. Din această samă Zoița având drept a lua 800 lei, iar grijile mortului fiind de 400 lei, n'a rămas avere curată decât 5307 lei, care împărțindu-se în 3 părți, N. Cuza a luat 1769 lei, Zoița Gionesa 1769 lei și Safta păhărniceasa 1769 lei. Vodă Moruzi întărește anaforaoa la 6 August; dar părțile au rămas neodihnite și mai ales Safta și cu Anastasia Cuza, care se bizuiau pe o diată a pah. V. Adam din 1774 Mai 1, care s'a găsit contra pravilelor, cum și un izvod din 1776 Ghenar 24, iarăși partinitor lui Cuza, care s'a găsit nedrept și contra pravilei. Se face o nouă înfățișare și la 1781 Februarie 24 divanul înaintează o nouă ana-

foră, prin care recunoaște că Zoîța are drept a lua 2969 lei; Vodă prin buiurdiul din 5 Martie hotărăște ca să i-se dea jumătate din moșia Bărboșii partea de jos, urmând a fi hotărnicită.

La 4 Iunie 1781 moșia Bărboșii se hotărniceste, iar la 25 Martie 1782 Vodă întărește hotarnica, lăsând apa Moisiejii hotar între cele 2 trupuri „în sus și în jos din cap în cap.” Partea Zoîței avea lungul 4855 stânjeni, iar partea Nastasiei 5560 stânjeni lungul. Judecata a mers până la 1785, când în 30 Noembrie Vodă A. I. Mavrocordat întărește definitiv dreptul de stăpânire medelniceritei Zoîța asupra a jumătate sat Bărboșii.

În 1784 Nec. Cuza pitar stăpân numai pe jumătate de sat Bărboșii, mai ia în arendă venitul moșiei Drăgotești de pe Elan cu 7 lei pe an (Cuzeștii 300).

În acest timp Safta păhărniceasa, văduva lui V. Adam pah., s'a fost dus la călugărie, mai ales că rănăsesese singură după măritatul Nastasiei, și mănăstirea de metanie și-a ales-o Socola, unde o găsim proin stăriță în 1789 Sept. 28 cu numele de Sofronia (Cuzeștii 57). Ea stătea și la țară la Bărboși și îndemnă pe pitarul Cuza să se împotrivescă la aducerea întru îndeplinire a hrisovului domnesc din 1785 Noembrie 30, dând foc morii de pe partea Zoîței Gioneasa, și „cu pușca îi gonește oamenii de nu se pot apropia de moșie” (Cuzeștii 58).

Patru ani au rămas lucrurile încurcate, până

când divanul Cnejei Moldovei de sub prezidenția lui *Serghie Lascorov* întărește din nou dreptul Zoitei medelniceresei. În acest timp Zoita moare și copii ei Iordachi și Zaharia cer prin divan în 1790 August 21 să se vândă la Soltan mezat moșia Bărboșii, jumătate de sat. În aceeași zi se face dela vornicia de aprozi țidulă către Gheorghe telal bașa să se vândă moșia. Iar pentru plata telalăcului Zaharia Gioian „*Захария Зоюв*“ dă scrisoare la mâna lui Gheorghe telal bașa că în caz de se face vânzare să-i dea câte 2 parale pe leu, iar nevânzându-se să-i dea 10 lei pentru osteneajă (Cuzești 60). Dela 21 August țidula mezatului a stat deschisă în divan până la 24 Ianuarie 1791, când Gr. Cujbă oferă 2225 lei, prețul cel mai mare.

Mușteritul Gr. Cujbă eră în rudire de departe cu Safta păhărniceasa, de oarece una din fetele lui Gorie șătrar, *Sanda*, soră cu străbunica Nastasiei, a fost măritată cu Andrei Cujbă vornicul. Față cu rezultatul licitației, Nastasiica Cuza n'a văzut cu ochi buni intrarea unui străin în Bărboși, și atunci mijlocește către nepoții săi Iordachi și Zaharia Gioian să-i vândă ei moșia, ceeace se face, rupând prețul la 2000 lei în 1791 Februarie 18 (Cuzești 60). Din această zi trebuie să fie scrisoarea ea fără dată, ce Nastasiica Cuza o dă nepoților ei de soră Iordachi Gioian, din care vedem modesta cultură, ce o aveă Nastasiica: „petru învoiala ei amu avotu „nepotul me Iodraki, petru moși șau rămasu să „dau dou mii di lei și di a fi să să de impli-

„nelă vornicului di aprozz eu să răspondu și amă
 „datu iscalitura me. Nastasăca Cuzui“. Frații
 Gioian trăiau la Botoșani. Nastasiica Cuza pi-
 tăreasa neavând bani se împrumută dela ban-
 cherul Andrei Pavli cu 2000 lei și pune ju-
 mătate de sat din Bărboși pe un an de zile,
 având a plăti 5 lei de pungă pe lună, cum
 spune zapisul ei din 18 Februarie (Cuzești 62).
 În trei ani de zile Nastasiica Cuza *medelnice-*
reasa abia plătitise 500 lei, iar pentru restul de
 1500 se împrumută dela I. Cristea sulger în 21
 Iuni 1794, amanetându-i scrisorile și toată moșia
 Bărboșii (Cuzești 64). În patru ani de zile Nas-
 tasiica Cuze n'a putut plăti nimic din datorie
 și în 20 Aprilie 1798 i se dă poruncă dom-
 nească dela A. I. Calimah Vodă să se așeze cu
 stolnicul Ion Cristea (Cuzești 64). Se vede că
 nu s'au plătit datoriile, căci în acest înțeles
 avem scrisoarea de danie din 1805 Iulie 25 a
 lui Arghire Cuza ban fratele lui Neculai Cuza
 căminar, prin care îi dă danie moșia Cucii „dar
 văzând greutatea casei bădițului Neculai și pri-
 vind și isterisirea ce au avut din moșii părin-
 tești“ (Cuzești 65).

N. Cuza a murit în 1806; în 2 Septembrie
 acelaș an el eră mort (Cuzeștii, 227). După
 moarte s'a instituit o comisie Epitropicească,
 având de epitrop pe Episcopul de Huși, care
 a dispus darea în arendă a Bărboșilor pe 5 ani
 ginerelui său Dumitrache Bondrea, care după un
 an (1807 Iulie 24) cedează contractul cumna-
 tului său Ion Cuza sulger (Cuzești 64).

18. Asemuind viața lui Nec. Cuza și a fraților săi dela Vaslui vedem că de și frate mai mare, Neculai Cuza n'a jucat niciun rol mai însemnat. Boeriile ridicate abia au fost la căminar, după ce fusese pitar și medelnicer. S'ar explica aceasta prin aceea că el a murit la vrâsta de 50 de ani, pe când Arghire Cuza și Gh. Cuza au trăit mai mult și au ajuns unul—Arghire—ban, spătar și postelnic; iar altul—Gheorghe postelnic și vornic. Dar adevărata cauză a puținei rădicări politice stă în modesta sa stare materială. Stăpân pe o jumătate moșie Bărboșii, cari făcea în 1781 abia 2225 lei, apoi luând prin foae de zestre odoare și avere, care n'o primise toată, pentru a-și păstra zestrea s'a îndatorat cu 2000 și în 15 ani n'a fost în stare să plătească acea datorie, până când a trebuit să se milostivească fratele său mai mic, Arghire, acela contra căroră se ridicară toți frații că i-au păgubit ca un vicleam. (Cuzești 66) și să-i dea danie moșia Cucii, când îl vedeă în gura morții.

Despre această modestie în starea materială a căminarului N. Cuza vorbesc toate actele posterioare; așa vorbindu-se de fetele lui N. Cuza, surorile călugărite dela Văratec „petrec cu o mare lipsă de toate cele trebuincioase, nu numai pentru îmbrăcăminte, dar și pentru hrana vieții“ (Cuzești 69), iar unul din feciori, Grigore Cuza, zice: „nici cheltuiala de toate zilele nu putem a o întâmpina, atât eu cât și surorile dela Văratec și fiindcă o moșie atâta frați nu o putem stăpâni, doar numai făcându-ne răzeși ca ță-

rării" (Cuzești 71). De aceea în ochii fraților și a copiilor ești din copiii lui Ioniță Cuza spătarul, Arghire Cuza a reprezentat ramura majoră din neamul boerilor Cuzești. *Bădița Arghire* eră zis cu respect și cu ură de toți frații și nepoții, a căror avere a fost lăsată sub a sa privighere. Așa Gh. I. Cuza căminar face jalbă către divan în 1810 Mai 23 ca să-și facă izbrănire averilor de Arghire Cuza ban „căci d-lui banul de bună voe nu vrea să dea, depărtat fiind și de frica lui Dumnezeu și de rușinea oamenilor“. (Cuzești 278). Neculai Cuza dela Bărboși eră considerat ramură minoră; de aceea în evenimentele dela 1821 bătrânii boeri Cuzești dela Borăști și Bârzești îi vedem amestecați, înfruptați fiind ca boeri de țară la ideile nouă ale timpului, dar cu acea nedumerire, care o au și azi boerinașii noștri de țară, cu respectul înăscut către marea boerime, cu aroganța și neîncredere în ciocoi ridicați.

Arghire Cuza postelnicul

(1758 Martie 5—25 Decembrie 1826).

19. E al doilea fiu al spătarului Ioniță Cuza; s'a născut la 1758 Martie 5. Creșterea și-a primit-o în casa părintescă, fiind dat la dascăli ca șifratele său Neculachi. În 1779 Maiu 1, când Arghire Cuza cumpără în Cotârlești câte 18 patele și o lețcae stângenul dela razeși, nu e pomenit cu niciun titlu de boerie, ci numai „Arghire fiul d-sale răposatului Ion Cuzei spătar”. Eră tânăr de 21 ani și nu căpătase niciun titlu de boerie. Fratele său mai mare Neculachi Cuza se căsătorise în acest an la Fălciu cu Nastasia fata lui Vasile Adam paharnicul, așa că pentru regularea tuturor afacerilor dela Vaslui procese de moșii, desbătutul moșiiilor dela Hotin, toate aceste cad în sarcina lui Arghire Cuza, care astfel a rămas să se îngrijească de frații și surorile sale mai mici.

Arghire Cuza a luat în căsătorie pe Ilinca, fata vornicului Lupu Costachi. Asupra căsătoriei lui avem aceste acte: În 1780 Decembrie

7, C. Roset spătar, moșul lui Arghire Cuza îi scrie acest răvaș (Ac. Rom. ms. 2761 fila 4) „...și cât pentru logodna dumitale cu fiica dumisale vornicului Lupul Costachi înțelegând mi-a părut bine, și iată după cum mi-ai scris am scris către d-lui vornicul această carte care am lăsat-o despecetluită ca să o citești, și apoi pecețluind-o o vei da-o cu cine îi socoti... fără cât întâiu pe prea curatei Maicii, care este ajutorința tuturor ca să fie într'ajutor și fiind voia lui Dumnezeu să se săvârșească lucrul acesta; pe d-lui Lupul să-l cunoști părinte și din cuvântul lui d-ta să nu eși; în vrâsta în care ești minte ți-au dăruit Dumnezeu; cele ce sunt de folos le cunoști, și cele ce nu sunt de folos iar le înțelegi și urmează celor bune; vroind să se așeze logodna pe când ați pus și zi de nuntă... Catrinița îți roagă dela bunul Dumnezeu sănătate și norocire;... Grigore cu frățescă dragoste să închină d-tale“ (Surete ms. XXV. 53).

Se vede că Lupul Costachi nu s'a ținut de cuvânt cu darea zestrelor, căci tocmai în 1800 Octombrie 5 avem o altă scrisoare a Arhimandritului Ursachi, prin care declară în fața Mitropolitului Iacov Stamati, cele ce știe despre căsătoria lui Arghire Cuza cu Ilinca fata vornic. Lupul Costachi: (Ac. Rom. ms. 2761 fila 52) „...ca să arăt în frica lui Dumnezeu știința ce am pentru zestrele d-sale. Eu această știință am și aceasta o arăt că la așezarea logodnei d-sale banului eu am fost cu adevărat mijlocitor și în câteva rânduri s'au făcut cerere ca să dea foae

de zestre către d-lui vornic Lupul Costachi, mai ales prin mine; d-lui această hotărâre mi-au dat cum că nici-o foaie de zestre nu-i dă, căci d-lui pe copilul d-sale nu și-l va urgisi și-l va mulțumi și pe d-lui, precum au mulțumit pe alți gineri ai d-sale mai denainte“ (Surete ms. XXV, 54). Către 1781 Mai 1 vine o socoteală între cei 4 frați Cuzești: Neculai, Gheorghe, Ion și Arghire Cuza, pentru sumele ce au a lua și a da. După moartea lui Cuza spătarul au rămas datorii de a se plăti în sama moștenirii, care trebuia să cază asupra celor 4 frați Cuzești, cari trăiau în 1781. Datoria rămasă era în sumă de 2987 lei, desfăcută în 1000 lei de plătit surorii lor Catrina, și 1897 lei moșului lor Vasile Cuza, care dăduse „în trebuințele casei noastre“ și 90 lei hacul preuților și dascălilor.— Se cercetează sinetele răposatului lor părinte și se găsesc sinete în valoare de 1269 lei; atunci frații pentru a înlesni fratelui lor Arghire puțința plății i-au dat lui toată averea mișcătoare, prețeluită în 1289 lei, și care consistă din următoarele lucruri: un rădvan (100 lei), o lef-tică (145), o cămară (32), un car mocănesc (28), 2 telegari (70), doi boi mari (30), o vacă mânzată (3), doi armăsari mari (110), trei bivoli mânzați (27), 2 berbeci mari (6), 2 capre mari (3), 2 țapi mari (4), 1 țap ed (60 bani), 2 țapi mari (2), 2 cărlani (2), o mioară (1 leu), un cal tretin (20) un armăsar turcesc (110), 3 perechi cuțite de argint cu lingurițele lor (8) un ceasornic mare de masă (70), un ceasornic

de sin mic (60), un capot roș (35), locul caselor din Iași (408 lei), o butcă (25 lei). Ne mai ajungând pentru plata tuturor datoriilor 427 lei, cei 4 frați se obligă a le plăti, dând lui Arghire Cuza câte 106 lei și 90 bani; tot așa se obligă dacă dela debitori nu se vor putea încasa alți 692 lei, tot ei să-i răspundă (Cuzești 284).

Acest izvod de răfuială arată modesta stare a fiilor lui Ioniță Cuza. Moșiile dela Hotin se desbăteau, dar venituri nu puteau produce, iar datoriile relativ mici nu se puteau plăti de toți frații. Dar mai reiese din acest izvod că Arghire Cuza și-a căpătat asupra fraților săi aceea înțâietate în răfuiala tuturor socotelelor de familie. Și cum unii din frații lui erau minori, Arghire Cuza a ridicat proteste contră-i pentru lăcomia și acapararea lucrului frățesc.

În 1781 Maiu 1 el tot n'avea încă un titlu de boerie; dar în același an capătă titlul de *pitar*, cum îl găsim în cartea gospod a lui C. D. Moruz Vodă din 1781 Noembrie 4, prin care se pune soroc pitarului Arghire Cuza ca la 17 Noembrie să vină la divan cu scrisori în pricina cu Zoîța lui Ștefan Anastasă pentru Canțirești (Uricar XXII, 250). Procesul se judecă de domn la 1 Dec. 1781 și pitarul Arghire pierde procesul „iar în hotarul Canțireștilor să nu se amestece“ (Surete ms. XXI, 451). Când i se dă caftanul de *pitar*, Arghire Cuza avea 23 de ani, și-i dă rangul același domn, care cu 3 ani înainte descăpătînase pe tatăl său. De

aici încolo. Arghire Cuza va fi găsit îmbrăcând diferite castane de boerie până la 1826 când moare, în vârstă de 68 ani. În 1783 Aprilie 12 Arghire Cuza e tot biv vel pitar, când capătă danie în Buhăești dela Lefter Ciujde, el și femeia lui Ilinca, „pentru multă facere de bine scutindu-ne de bir și puindu-ne la dajde“ (Iorga, Doc. VI, 167).

Sub domnul următor, Alex. C. Mavrocordat (1782 Iunie—1785 Ianuarie) Arghire Cuza e înaintat *stolnic*, și-l găsim ca biv vel stolnic în 1786 Noembrie 13, când capătă dela A. I. Mavrocordat dreptul de dijmă în Crăciunești. (Idem VI, 167, aici cf. scrisoarea adusă sub No. 95 ca din 1780).

În ocupația Rusască și Austriacă din anii 1788—1792, divanul Cnejeii Moldovei ridică pe Arghire Cuza la rangul de *sărdar*, în care rang fiind capătă o danie în 1789 Febr. 15 în Crăciunești dela feciorii Anastasiei, ce lăsase cu limbă de moarte ca să dea danie la feciorii lui Ioniță Cuza spătarul, având multe faceri de bine dela dânsul, iar tatăl donatorilor fiind îngropat la Glodeni la biserica lui Ioniță Cuza (Iorga, Doc. VI, 168). Tot din 1780 Martie 6 este sinetul lui Arghire Cuza sărdar (idem VI, 168). *Sărdar* îl întâlnim și în 1792 Febr. 6, când cumpără câte un leu stânjenul de pământ în Cotârlești și Golăești dela Ioniță Agarici. În 1792 Iulie 3 sărdarul Arghire Cuza cere judecată la divan cu Sturzești pentru țigani rămași moștenire dela Ilinca Cuzae strămoașă-sa, ju-

pâneasa lui Miron Cuzea logofătul cum și pentru moșia Todereni, ce voese Sturzești a o vinde la Soltan mezat. Todireni, pol sat, venise la împărțală în partea Saftei Cuzoaea spătăreasa, Cu „rău să acolisise Sturzeștii s'o vânză“ Cuzeștii, pag. 270).

Supt Alex. Moruz găsim pe Arghire Cuza tot sârdar. Supt Mihail Șuțu (1793 Ianuarie—Maiu 1795) Arghire Cuza se rânduiește ispravnic la Vaslui, în care calitate judecă pricina pentru Crăciunești între niște răzeși, la 8 Martie (idem VI, 171), în care moșie eră și el proprietar și mai căpătase dela fratele său mai mic Ioan — eră de 25 ani — pentru 250 lei partea sa de ocină din Crăciunești. Tot atunci, la 15 Februarie 1793. Arghire Cuza biv vel sardar căpătă danie un loc de cârciumă de 22 stânjeni lung și lat la Oncești dela preotul Neculai din Călugăreni (Cuzeștii pag. 286). Tot ca ispravnic de Vaslui având coleg pe C. Roset biv vel clucer, sunt rânduiți de Vodă în 10 Aprilie 1793 să cerceteze pricina de hotară între Miclești și Popești dela Vaslui (Surete ms. VIII, 468) și după serviciile făcute îl căftănește *căminar* în 1794 cum îl și întâlnim în scrisoarea lui Gherasim Canta către Arghire Cuza *căminar* pentru debătutul moșiei Bărboșii dela Neamț, unde fusese așezarea lui Miron Costin logofătul.

În 1795 Maiu 12 *căminarul* Arghire Cuza cumpără părți în Crăciunești dela urmașii lui Fărâmă. În același an. Maiu 17 se cercetează hotarele moșiei Scheia dela Vaslui a Zoitei Ciurea

despre Tatomirești a căminarului Arghire Cuza (Uricar XXI, 229); iar în 7 August 1795 Arghire Cuza căminar și cu ispravnicii de Vaslui e rânduit să delimiteze vatra târgului și moșia Vasluiului, dăruită de Șuțu Vodă lui C. Ghica (Sûrete ms. XII, 175). Despre hotărnicia veche a moșiei Vasluiului avem Uricul lui Ștefan cel Mare din 6999 August 15 (Sûrete ms. XXV, 99). În 1796 Martie 13 Alex. I. Calimah rânduește pe ispravnicii dela Vaslui să hotărască părțile lui Arghire Cuza biv vel căminar dela Căuești, Golăești și Crăciunești.

În 1799 Maiu 15 Arghire Cuza e tot căminar când cumpără dela Radul Handoca din Borăști părți în Crăciunești (Iorga, doc. VI, 171). Abia în 1800 îl întâlnim *ban* supt C. A. Ipsilanti Vodă, cum cetim în cartea de judecată din 1800 Septembrie 18 prin care banul Arghire Cuza e dat rămas în procesul avut cu răzeșii de Poeni, Medeleni, Cuibărești și Godicești, dela Tecuci, unde banul le luase în tărie veniturile. În dezbaterăa acestui proces, boerii divaniști au cercetat 36 acte vechi de proprietate ¹⁾ (Sûrete ms. VII, 427).

Arghire Cuza a stat ban între 1800—1816; când e ridicat la rangul de *vel spătar*.

În 1801 Maiu 22, banul Arghire Cuza ca-

¹⁾ De aceea socotim greșit anul la doc. de sub No. 119, cu data de 19 Iulie 1798, când e pus Arghire Cuza ban; cred a fi 1799 (N. Iorga, doc. VI, 172), când Arghire Cuza face schimb cu Ruset I. serdar luând Rohoteștii pentru un loc de casă din Iași, Muntenimea de sus (Copoul).

pătă danie în Golăești dela T. Carp călugăr; (Iorga doc. VI, 171). În 1802 Aprilie 1 Arghire Cuza ban își împarte țigani cu frații săi (Cuzeștii pag. 304). Asupra ridicării lui Arghire Cuza la rangul de ban avem scrisoarea lui Ioniță Canta din 29 Ianuarie 1805, în care cetim: (Acad. Rom. ms. 2761 fila 75) „Luând buna vestire cu înștiințare pentru dumneata că în trecutele zile te-au cinstit Măria sa Vodă iarăși cu caf-tanul băniei celei mari *hale* (actual) pentru care foarte m'am bucurat și nu lipsim a nu heretisi pe dumneata zicând să miluiască mult milostivul Dumnezeu a fi cu ceas bun norocit să te învrednicească și la stepena părintăscă. Să trăiască Măria sa Vodă; vă poftesc să nu fiu dat uitării de către dragostea cea frățască a dumitale“ (Surete ms. XXV, 55). În 1805 Martie 19 Arghire Cuza ban se judecă cu mănăstirea Făstâcii pentru un iaz, ce-i înecă fânețul de pe moșia Călugăreni (pag. 286). În 15 Decembrie 1805 frații Ilie și Ion Vârnăv dau vechilime lui Arghire Cuza ban ca el să desbată proce-sele ce le au pentru țigani și moșii, având a trage pentru sine din moșii a treia parte, iar din țigani pe jumătate (Iorga, doc. VI, 172).

În 1806 Ianuarie 31 și Februarie 15 avem cercetările făcute la Călugăreni (Vaslui) în pri-cina dintre Arghire Cuza ban și Gh. Cuza că-minar frați (Cuzeștii pag. 278, 278): în 27 Martie 1806, Alex. Moruzi rânduește să deosebească păr-țile răzeșilor de ale lui Arghire Cuza ban în Cră-

ciunești. Răvașul lui Balș către Arghire Cuza ban e din 9 August.

În 1807 banul Arghire Cuza cumpără în Golăești, câte 10 lei pământul; în Ianuarie dela Gligori Gândul, în 10 Februarie dela urmașii lui Petre Golăi, și el fiind răzeș vechiu și mai având toate celelalte părți ale Golăeștilor (Iorga, Doc. VI, 173).

Arghire Cuza se îndeletnicea și cu cetitul cărților și a letopisetelor. Așa în 1808 Iulie 14 el răspunde la scrisoarea lui Agapie, arhimandritul dela Dobrovăț, care ceruse deslușire banului Arghire „că să cercetez pentru ce domn a fost la veleat 7116?“ ...„Deci cu amărunt mult am cercetat pentru hatârul dumitale, și nu numai în pomelnic, ei și într'alte scrisori și am aflat pentru domnul Simion Movilă Voevod că au fost la veleat 7114, iarăși alt Mihail Movilă nu s'au mai găsit aici cu scrisoare“. (Ac. Rom. ms. 2761 fila 111; Surete XXV, 56).

Despre raporturile rele dintre frații Arghire și Gh. Cuza vorbește scrisoarea lui Arghire Cuza ban către Iordachi Canta vel log. din 18 Iulie 1808, prin care se tânguește că Gh. Cuza frațele său a rupt un zăpis, a trimis pe țigani să-i fure din țigani săi și să dea foc caselor din Tatomirești (Surete ms. XXV, 56).

Cât despre ținuta lui față cu alte neamuri Cuzești, a căror moșii au fost vândute și luate de Arghire Cuza ban și Gh. Cuza spătar, iată ce cetim în scrisoarea lui C. Leondari sulger din 1814 August 15 (Acad. Rom. ms. 2761,

fila 197): „Cătră cinstiți dumneavoastră verii mei, fii răposatului Constantin Cuza postelnicul. Fiindcă dumneavoastră aveți a clironomisi pe răposat vărul Grigore Cuza post. fratele dumneavoastră murindu stârpu, îndată să luați sipețelul cu scrisorile pecetluit cum se află și să veniți aici ca să le cercetăm și să se pună în lucrare ca să nu apuce a intra în scrisori dumnealui ban Arghire Cuza, că apoi se stânge lumina tuturor. Deci dumneavoastră cu toții ca niște clironomi, mergeți și stricați pecețile și aduceți un izvod de toate averile și sipit cu scrisorile aici, și cercetându-le eu voi pune la cale și voi și împărți fără să vă mai zmulgă străinii. Acum frați Cuzești dumnealui spătar și dumnealui ban, după ce au vândut toate moșiile dela ținutul Hotinului; acum au seos la mezat și părțile dumneavoastră din Grauri de le vându și dumneavoastră dormiți și țineți scrisorile acole și pe lângă dumneavoastră ne păgubim și noi de dreptul nostru; și dacă dumneavoastră, nu-ți vini să aduceți scrisorile acum, și s'a apuca de s'a sfârși mezatul și a Graurilor, apoi n'aveți de ce mai veni și nu ne mai rămâne niciun cuvânt da cerere. Eu stau aici și prăvăsc cum vând dumnealor și neavând nici o lumină de scrisori, nu pot să zic nimic și rămâne și drumul nostru închis pe lângă dumneavoastră“. (Surete ms. XXV, 57).

În 1809 Arghire Cuza banul tot mai cumpără, în 26 Iunie la Cotârlești, câte 6 lei stân-

jenul, în 20 Iulie la Crăciunești câte 8 lei stânenjenul.

În 1810 Iunie 14 îl găsim pe Arghire Cuza ban chemat la divan în pricina de judecată ce are cu fratele său căminar Gh. Cuza pentru Călugăreni, amenințându-l „că divanul bine va răportui curgere pricinii către Excelența sa d. Senator“ (Cuzeștii pag. 287).

În 1811 banul Arghire Cuza se judecă cu vornic T. Balș pentru 5 moșii dela Vaslui, părintești ale sale, Băloșești, Golăeștii, Cotârleștii, Crăciuneștii și Cononov (23 Februarie); schimbă pământ cu Timofte Mogâldea, luând din Alexești „fiind mai aproape de casele noastre, unde trăim cu așezările în satul Borăști“ (16 Aprilie); se cercetează de banul Andronachi Donici pricina pentru Golăești, când se aduc uricile vechi dela Ștefan cel Mare din 1488 Ianuarie 9 (19 Aprilie); serisoarea Zoiței Balș către boerul hotarnic ban Andronachi Donici în chestia hotarelor cu Arghire Cuza ban e din 6 Septembrie (Iorga, Doc. VI, 175 No. 136, 139).

În 1812 Octombrie 14 avem serisoarea lui Petre stolnicul în afacerea moșiilor cu vorniceasa Zoița Balș.

Venind în scaun Scarlat Alex. Calimah, îl vedem pe Arghire Cuza ridicat la rangul de *spătar*, în care boerie îl găsim figurând până la 1823: în acest timp cumpără în Golăești dela Simina Popa (26 Aprilie 1816); se judecă cu locuitorii din Golăești și Cotârlești pentru niște semănături (24 Iunie 1816); judecă împreună

cu Iordachi Râșcanu căminar pricina dintre Iliana Climentoaea pităreasa și Catrina Ciolănița (20 Iulie 1816; Uricar XXI, 333); iar la 20 Septembrie 1816 i se dă întăritură domnească în pricina cu răzeșii pentru moșia Albești (Surete ms. XV, 207, 303), mai cumpără în Golăești câte 20 lei stânjenul dela pr. Gh. Ciurbă (6 Martie 1817); se judecă pentru Todirești (17 Ianuarie 1816; Cuzeștii, pag. 289); schimbă cu răzeșii, dându-le din Pungești, Lucești și Grosești, și luând stânjen pentru stânjen în Golăești și Negrești (12 Maiu 1817); e amenințat cu plată de ciobote și „râdicat pe sus“ în pricina cu Zoia Bals (12 Iulie 1817); dă vechilime împreună cu frații și nepoții săi spătarului rosienesc Gh. Duca să descopere adevărul în pricina moșiei Costești din Basarabia, luată danie cu înșălăciune de med. Lupu Rusu ginerele său (6 Noiembrie 1823, Cuzeștii pag. 289).

Pentru căutarea moșiilor din Basarabia și mai ales pentru cercetare și aflarea moșiei Costești, care a dat mai mult de furcă, Arghire Cuza spătar a trebuit să stea mai mult timp în Basarabia, în Chișinău sau la țară și din scrisorile trimese fiului său Iordachi Cuza, vedem că el a stat timp îndelungat El a plecat din iarna lui 1817 și în scrisoarea trimisă fiului său din 1818 Ianuarie 31 scrie: „într'un ceas ași veni, dar ce se fac, dacă abia am început a descoperi moșiile și să nu-mi rămâe osteneala și cheltuelile zadarnice“ (Surete ms. XXV, 62, Acad. Rom. ms. 2762).

În 22 Aprilie 1818 erà în carantină.

În Costești erà prin Noembrie 26, când scrie tot fiului său Iordachi Cuza comis „și fiindcă acum nu am putut face răspuns tuturor, căci și această carte am trecut-o noaptea, cu al doile, după ce mai îngheța să vie cineva“ (Surete ms. XXV, 65).

În 1819 Martie 11. Arghire Cuza spatar erà în Chișinău, găzduit la vărul său mareșalul Dumitru Râșcanu (Cuzeștii pag. 65). În 1820 e la Sculeni în 18 Ianuarie; la Costești în 21 Februarie, la Bălți în 21 Maiu, la Sculeni în 4 Iunie, la Chișinău în 20 Iunie. La 1821 Ianuarie 28 e la Hotin; de Paști (Aprilie 17) 1821 e la Sculeni; în 16 Septembrie toamna e la Costești. Cinci ani de zile a rătăcit prin Basarabia întru căutarea proceselor de moșii din raiaoa Hotinului; de aceia nu găsim pe Arghire Cuza amestecat așa tare și direct, în afacerile politice din 1821—1822, ci mai mult pe Gh. Cuza, fratele său cu ținuta lui așa de șovăelnică în lupta dintre cele 2 partide.

Pe timpul petrecerii lui Arghire Cuza în Basarabia pe vremea bejăniei, Zoița Balș îi încalcă moșiile dela Vaslui. Se vede că Arghire Cuza a căzut greu bolnav în 1824 toamna, căci în jaloba sa către domn din 27 Octombrie 1824, el abia se iscălește și din tonul jalobei se văd, sentimentele publice de care erà însuflețit bătrânul postelnic — aveà acum 66 ani — „Măria ta ești domn patriot și știut este Mării tale că

cei tari pe cei slabi îi împilează. Destul este de când se lăntuește această pricină“.

În 1825 Ianuarie 18 Arghire Cuza postelnic e chemat în judecată de alți boeri Cuzești, frați și nepoți că ar fi luat pentru sine moșia Costeștii dela Hotin, dând-o zestre unei fete a sale măritată cu ofițer rosienesc (Cuzeștii, pag. 290).

În 13 Maiu 1825 are proces cu Iordachi Cumpănă porușnic pentru Borăști (Cuzeștii, pag. 290), în Martie 10 acelaș an Arghire Cuza post. împreună cu frații și nepoții săi deschid proces Bălșeștilor pentru Rueșinul dela Hotin (Cuzeștii, pag. 290); în 30 August 1826 post. Arghire Cuza e chemat la divan de Sf. Dumitru în pricina a 100 stânjeni din Trohani, Tutova (Cuzeștii, pag. 291).

Arghire Cuza se găsește postelnic între 1824 și 1826 Decembrie 25, când moare, cum afirmă fiul său Iordachi Cuza agă în jaloaba către domn din 11 Martie 1827 „părintele meu, postelnic Arghire Cuza în trecuta lună Decembrie în 25 zile întâmplându-i să grabnică săvârșirea vieții“ (Iorga, Doc. VI, 179).

În afară de legătura cu pământul, în care am urmărit persoana lui Arghire Cuza, bătrânul vel postelnic s'a interesat și de trebile publice, însuflându-se de acel duh de reformă al veacului, de iubire de redeșteptare și înălțare a țării fiind partizan al domnilor pământeni, și având credința că la vremuri nouă trebuiesc oameni noi, cari să surpe nedreptățile, cum reiese din jaloaba dată lui Ioniță Sturza în 1824.

În raporturile sale cu familia, de și Neculai Cuza dela Bărboșii Fălciului erà frate mai mare, dar stând mai departe de Iași, apoi răzlețit de cuibul Cuzeștilor, socotindu-se de cei ai lui ca un exilat acolo în codrii Bărboșilor, Arghire Cuza a luat pe sama lui dezbaterea și alegerea moșiilor părintești dela Hotin, a purtat procese, a preîntâmpinat cheltuelile, așa că a strâns în juru-i și dragostea familiei dar și învinuirile frățești; vorba ceia umblând cu miere și-a lins mai mult degetele pentru sine.

Arghire Cuza moare în ziua de Crăciun 1826, încunjurat de dragostea și respectul a 6 copii, și a unei duzini de nepoți.

Gheorghe Cuza vornicul

(1762 Noembrie 8—1835).

20. El este al 5-lea copil al lui Ioniță Cuza și al Tudosiiicăi Cuza; născut în 1762 Noembrie 8, creșterea și-a primit-o în casa părintească cu dascăli tocmiți, ca și pentru fratele său mai mare Neculachi. Cea întâiu amintire dela el o avem în 1781 Octombrie 20 când cumpără cu 23 lei vii la Vicoleni dela Cozma Călcăiu; atunci eră postelnic; n'avea încă 20 de ani, și fusese distins cu postelnicia, întrucât frații săi aveau deja titluri de boerii mai mari și se putea oferì lui Gheorghe Cuza primul rang — postelnicia. Ca postelnic Gheorghe Cuza își întocmește o condică de zapise, hotarnice pe Bârzești din 1784 Martie 14 (Surete. ms. VI, 635), și altă condică de zapise ce are pe moara din apa Bârladului, ce este în vadul Stratului Bârzescului și de moșia Condrătești ce se numește acum Ciofeni cu locuri de prisăci cum arată în lăuntru acest ispisoc dela răposatul părintele meu dumnealui spatar Ioan Cuza. Veleat 1784 Aprilie 17 (Surete ms. VI, 505, cf. Uricar XX, 353,

către dumnealui A. C. Mavrocordat Vodă din 1784 Noembrie 24, pentru moara din Liudești). Tot din acest timp e jaloba Măriuței nepoata lui N. Tiron vornic de poartă contra post. Gh. Cuza că de 2¹/₂ ani se judecă și nu poate căpătă dreptate „căci dumnealui este fecior de boer și toți boerii îl părtăluesc și m'am vândut cu cheltuiala“ (Surete ms. I, 93). Ca pildă de asemenea părtăluire avem scrisoarea particulară a lui Canta din 1785 August 7 în pricina cu N. Bulubașa:

„Cinstit Dumneta postelnice Gheorghe Cuza fericită sănătate poftesc săți deie de la Dumnezeu; am văzut răspunsul ce faci pe carte ce am scris Dumitale pentru pricina ce ai cu Neculai Bulubașa și cerere ce faci ca să nu fi supărat cu venire acum la această vreme până după *Sântă Mărie aflândute și bolnav* și în potrivă cerere facem și Dumnevoastră: după atâtea de multe jalbe ce au dat acest Neculai Bulubașa care cu unele au fost rânduit la Dumnealor veliți boeri, cu altele au fost rânduit la mine și până acum tot am economisit de nu team supărat cu aducere de oameni domnești ca să vii singur să te îndreptezi; iar acum după de iznoavă jalbă ce au dat către Măriasa și după porunca ce face Măriasa nu mai rămâne economic, ce numai ca *săți vie om gospod* să te aducă neputând ajutâ nici cu boala ce arăți că ai (avea), căci el arată că aceasta este prelungire iar nū cu (dreptul) cu toate aceste întâmplându-se aice de față și Dumnealui (Costan)tin

Negre și apucându-se că mergând el cu Dumnealui acolo înapoi unde aflându-te și dumneata de față cu toată înlesnirea îl va împăca cu dumneata atât pentru bătae cât și pentru cheltuiala ce i sau pricinuit; lam silit și eu și au primit ca să meargă cu dumnealui *Stolnic Costin*; deci iată și răvașul de jalbă ce au dat cătră Măria sa acum mai pe urmă lam trimis ca săl vezi și nam lipsit și eu ați scrie ca să cauți și după dreptate să te așezi cu dânsul și să învoești ca să nu mai vie să supere cu jalbe pe Măriasa înștiințându-mă și pe mine îndată ce teai învoit ca să arăt Măriei sale lui Vodă; ori de nu te vei putea învoi zăbavă încă mai mult să nu faci, ci îndată să te scoli și să vii împreună aice ca să vi se cerceteze pricina cu judecată și după cum va da dreptate; deci veți lua hotărâre căci de nu te vei învoi cu dânsul nici vei veni ca să te giudeci și el va veni, să știi că atunce alt răspuns nu vei mai lua numai îndată îți va veni *om gospod* de te va aduce dând prepus cu prelungirea ce faci dumneata că arătările lui sunt adevărate și eu ca unul ce voesc folosul Dumitale, te înștiințez. 1785 August 12 zile. Al d-tale Panaite Canta.

Adresa Cinstit Dmsale postelnic Gh. Cuza cu fericită sănătate să se deie. (Surete, ms. I. 109).

În 1785 Avg. 14 Gh. Cuza era tot postelnic, când i-se dă mărturia lui Șerban Sandul în privința unei danii la Glodeni din partea Saftei Răcleșoaei (Cuzeștii, pag. 276). Tânăr pos-

telnic, fire impulsivă, el se manifestă ca un hărțăgos vecin cu răzeșii, ba sare la bătae, cum citim în jaloba lui I. Munteanu căpitan de mazili din Vaslui (1785 Avg. 10) și a lui Nec. Bulubaș tot de atunci (Cuzeștii, pag. 295). Eră deja însurat la această dată, căci N. Bulubașa în tânguirea lui zice: „tâmplându-se a veni postelnicul Gh. Cuza cu giupâneasa dumisale din gios, cum mau văzut au trimes slugile de mau luat și ducându-mă la dumnealui au zis că de mult dorește săi cad în mână și au poruncit slugilor să mă bată, și neplăcându-i cum mă bătea slugile au sărit dmnelui gios din rădvan zicând dumnealui că va fi și *ispravnic* și *domn*, și ținându-mă slugile dsale gios în drum ma bătut cu mănule dmsale cu biciul la cur“ (Cuzeștii 296). Tânăra jupâneasă care vedeă cu ochii bătaea strașnică ce i-o dădea soțul său lui N. Bulubașă din Bârzești eră *Ana* din Rusia, cu care se vede că n'a trăit mult și s'au despărțit (Cuzeștii, pag. 279), având din căsătoria lor o singură fată, *Zoița*.

Dela această Ana Gligorovna Savina avem scrisoarea de așezare cu fostul ei soț Gh. Cuza spătar din 1814, prin care îi cere 3750 lei din moșia Laurii, partea fetei lor *Zoița Culbasunov*, soția lui *Iacob Danilovici Culbasun*“ (Cuzeștii, 279). Vechilimeaua dată de *Zinovia Iacov Culbasun* către maicăsa *Ana Egorovna* e din 1814 Oct. 6 (Cuzeștii, pag. 287).

Tot hărțăgos se arată Gh. Cuza căminarul și către fratele său *Arghire* care în scrisoarea

sa din 18 Iulie 1808 se jăluiește că Gheorghe Cuza i-a rupt un zapis, a trimis țiganii săi să dea foc caselor dela Tatomirești, și în fine a încercat să-i fure țiganii (Surete ms. XXV, 56).

Insurat a doua oară cu Ralu, are o fată Catrina, pe care o mărită cu C. Vârnăv spătar. După moartea lui, Ralu Cuza s'a călugăit sub nume de Elisabeta cătră 1839 (Cuzeștii 283). Această Elisaveta pare a fi din neamul Alhaz, căci în răfuiala ce și-a făcut-o Gh. Cuza „cu dumneei cumnată-mea Elena Alhaz, soția răposatului D. Alhaz, în 1825 Dec. 26, reiesă că Gh. Cuza se recunoaște dator pentru 9678 lei 48 bani (Surete ms. XXI, 353), punându-i amanet până la plata peste un an, țiganii săi dela Bârzești și 10 pogoane vie dela Liești.

În 1792 Gh. Cuza îl găsim sulger, trăitor în Bârzești, unde își are casa, face biserică cu hramul sf. Dumitru și capătă 2 danii, una dela Paraschiva și Ion Munteanul — unul din bătuții lui Cuza — și alta dela baba Ghinia (Cuzeștii 277).

Dela 1796—1805 Gh. Cuza e serdar; în acest timp îl găsim făcând schimb de țigani cu fratele său Ion Cuza pitar în 1796 April 1 (Cuzeștii, pag. 302); schimbă în 1799 Ghenar 14 tot ca sârdar cu fratele său N. Cuza niște țigani ce fusese a fratelui lor acum răposat Alexandru Cuza medelnicer, pentru părți de moșie din Cuci, Bozieni, Săcăleni, Mărmureni și Ivănești, la Vaslui pe apa Bârladului (Cuzeștii, pag. 303); între 1800 și 1805 îl găsim cum-

părând în Bănești, Tăcmănești și Buhăești (Cuzeștii, pag. 277), în 1803 are pricină cu frațele său Arghite pentru înapoiutul averii părintești, pe motiv că la 1781 Mai 4 erà nevrâsnic (Surete ms. XXI, 383).

Gh. Cuza se rădică apoi la cinul de căminar între 1805 Noem. 25 și 1811 Iunie 14 (Cuzeștii, pag. 278, 286; Surete ms. XV, 385).

Sub Calimah Scarlat el e ridicat la rangul de *spătar*, în care cin îl găsim între 1813—1821. In 1822 el erà postelnic (A. D. Xenopol, Istoria partidelor politice pag. 101).

In 1813 murind Ion Cuza fratele lui Gh. Cuza *spătar* el a pus stăpânire pe averea fratelui său, ceiace'i atrage asupra-i însărcinarea de a plăti datoriile fratelui său de 1720 lei către Șerban Negel Costachi *spătar* (1813 Noem. 1; Cuzeștii, pag. 264). Ioniță Sturza Vodă îl ridică la rangul de *vornic*, în care slujbă îl găsim până către 1830 (Cuzeștii, pag. 282), după care dată nu mai avem știri de el, probabil că moare înainte de 1834. Soția sa s'a călugărit sub numele de *Elisabeta* (Cuzeștii, pag. 283).

21. Gh. Cuza *vornicul* e ctitorul bisericii din Bârzești, Vaslui, unde și astăzi sunt curțile proprietății. In Sinodicul bisericei scris în 1882 Mai 4 de Gh. Maxim iconom se serie că „biserica cu hramul Nașterea Maicei Domnului s'a zidit în 1847 de C. Vârnăv și soția sa Ecaterina născută Cuza; iar mai apoi s'a întreținut de fiul său Iorgu Vârnăv și soția sa Natalia.“

Acelaș lucru îl spun și clopotele, cel mare și mijlociu, ce au data de 1846 Mai 21: „acest clopot s'a făcut la 1846 Mai 21 pentru biserica din satul Bârzești de către dumnealui vornicul Costache Vârnav și soția sa Ecaterina născută Cuza.“

Pentru biserica zidită de C. Vârnav s'a cumpărat în 1847 Dec. 1, un Mineu, în care Mineu pe luna lui April citim notița: „Acest mineu în 12 luni s'au cumpărat de mine eu vornicul C. Vârnav cu 10 galbeni de la mănăstirea Neamțului la anul 1847 pentru biserica din Bârzești, țin. Vasluiului cu hramul Nașterea Maicei Domnului spre pomenirea mea și a soțului meu Ecaterina născută Cuza.“

Pe Apostolul din 1835-Iași, Mitropolie, cetim notița: Acest Apostol s'au cumpărat la 1845 Oct. de către mine marele vornic C. Vârnav împreună cu soția mea Ecaterina născută Cuza, în preț de 35 lei 20 parale pentru biserica cu hramul Nașterea Maicii Domnului de la moșia noastră Bârzeștii, care biserică s'au zidit acum din nou de către mine și soția mea Ecaterina Cuza 1845 Noemv. 4.

Se vede că după reparație biserica și-a schimbat hramul, de oarece pentru aceeași biserică, același C. Vârnav spătar cumpărase în 1834 Ghenar 6 un *Triodion* ediția Neamț, 1839, unde boierul Vârnav își dă spița neamului în notița scrisă pe josul filelor: „acest *Triodion* l'am cumpărat eu de la sfânta mănăstire Neamțului pentru biserica din satul meu Bârzești, unde se

prăznuște hramul sf. marelui mucenic Dimitrie, izvoritorul de mir, cumpărându'l cu 75 lei, eu spătarul Costandin Vârnav, marele postelnic, nepot fericitului întru pomenire Costandin Vârnav marele ban, și strănepot răposatului boer Ioan Vârnav marele medelnicer și a celor de mai înainte întru pomenire săvârșiți boeri ai neamului meu ce este de două sute de ani izvorîți în pământul acesta al Moldovei; și am afierosit acest Triodion la această biserică din satul Bârzești ce este al meu prin zestre a soției mele Ecaterina fiica săvârșitului întru pomenire boer Gheorghe Cuza marele vornic de țara de gios; și am cumpărat această carte la leatul de la mântuitorul Hristos 1834 Ghenar 6, în vremea ocupației pământului acestuia de cătră pre puternicele împărătești rosienesti oști“...

Tot C. Vârnav vornic cumpără în 1845 Noem. 4 un Octoih, ediția Neamț 1836 pentru biserica din Bârzești.

Biserica însă mai veche a fost zidită de Ioniță Cuza; și apoi restaurată de Gh. Cuza. Despre ctitoria lui Gh. Cuza avem știri în notițe scrise cu mâna lui pe 2 cărți: Ilie Miniatică (predică) din 7250, și Evanghelia de Neamț 7329 (1821).

„Această sfântă cuvânt, ce se arată prin cartea aceasta se numește *Miniatică*, făcută de sfântul Ilie Mineatică este a mea robul lui D-zeu Gheorghe Cuza biv vel sărdar, care este fecior lui Ion Cuza biv vel spătar, nepot de fecior lui Miron Cuze biv vel logofăt și strănepot lui

Dumitrașco Cuze biv vel spătar și strănepot de fată lui Ioniță hatman, strănepot Ceaurului biv vel logofăt. care spre lauda lui Dumnezeu o am păzit'o și însămnat o la toate cazaniile ce se află înlăuntru, pildele se arată a sfântului, de la care poate lua fieștecine învățătură; deci dar a tăgădui nu o am mai mult talant ca să îndemnez mulți din cetitori a urma cuvintele învățătorului, însă și acela ca să să ferească a nu o lua de la mine, iarăși zic să aibă lăcaș lui cu Iuda și neertat de Domnul să fie amin, 1797.

Gheorghe Cuza biv vel sărdar

Gh. Cuza fu un așa de asiduu cetitor a lui Ilie Mineat, că exemplarul aflător la biserica din Bârzești are file scrise cu mâna lui Gh. Cuza, filele 2—5, 17—20, și așa întregit l'a legat în 1737, când a scris notița.

Iar pe Evanghelia din 1821 găsim o notiță foarte interesantă: „această sfințită și dumnezeiască Evanghelie mi sa dăruit de Preosfințitul Mitropolit Chirio Chir Veniamin al Moldovei la anul 1823 în zilele lui Sandu Sturza Voevod, după venirea me de la Țarigrad, pe care am aferosito la sfânta biserică noastră „ce „o am prefăcut de iznoavă unde se prăznuiește „hramul sfântului marelui mucenic Dumitru „izvorătorul de mir de la satul Bârzești“ din

ținutul Vasluiului spre pomenirea me a robului lui D-zeu Gheorghe Cuza biv vel vornic și al roabei lui D-zeu Ralu, iubit soțul meu și a ginerelui nostru C. Vârnab biv vel spătar și al Catinăi iubiților noștri fii, la anul 1825 Noem. 1, ce am aduso de la Iași.“

Se vede că afierosirea Evangheliei pentru Bârzești a fost schimbată pentru Dobroslăvești, căci pe rândurile puse între semnele de citație stau scris mai mare aceste: „ce am să fac de iznoavă, unde are să se prăznuească hramul sfântului marelui mucenic Gheorghe purtătoriu de biruințe la moșia Dobroslăvești..“

Tot la ctitoria lui Ch. Cuza alăturăm pomelnicul de lemn al bisericei, mai vechiu de cât marele pomelnic din 1846 Avg. 25 a lui C. Vârnab vornic, dar scris după 1832:

vii: Schimonaha Sofronia, monahi Elisaveta, Maria cu fii săi; Costantin cu soția lui Ecaterina și cu fii lor Elena, Ioan și Iorgu.

morții; Miron și Elisaveta; Ioan, Todosiica; Gheorghe, Matei, Nicolae, Alexandru, Ioan, Ecaterina, Eromonah Serafim, eromonah Atanasie, Neculai, Costantin, Hariton, Anghelina, Zamfira, Maria, Maria, Ecaterina, Anghelina, Smaranda, Stanciul, Miron, Nicolae, Smaranda, Nicolae, Costantin, arhiepiscop Varlaam (Surete ms. XXV, pag. 19, 34).

22. *Robul lui politic.* Gh. Cuza a luat o parte activă la viața politică. Boer de țară, cu titlurile ce a căpătat a fost boer divanist supt căimăcănia lui Vogoride la 1821, în care calitate

e trimis în delegație la Țarigrad, fiind vornic mare al țării de jos. Ca și fratele său Arghire Cuza s'a adaptat la ideile nouă ale veacului al XIX-a, redeșteptarea națională. Cu umbra de cultură primită dela dascăli în casa părintească, fără să fi avut putința trecerii peste hotar ca de acolo să primească cultura apusană, neștiind încă limba franceză ¹⁾, care începuse a fi cunoscută de marii boeri, Gh. Cuza vornicul ca și Arghire Cuza postelnicul îi vedem intrați în noua mișcare de regenerare a țării. Trăind la Bârzești și Tatomirești, precum fratele său Arghire Cuza trăia la Borăști, amândoi frații Cuzești se interesează de frământările politice dela Iași, unde ori și când puteau fi în 3—4 ceasuri cu trăsură și aceasta ne explică de ce mai ales Gh. Cuza deși boer de țară, dar așezat în șleahul cel mare al țării, e amestecat în luptele anului 1821.

În jalnica tragedie scrisă de vornicul Alex. Beldiman ni se spune de rolul ce a jucat Iorgu Cuza postelnic în vremea căimăcăniei lui Ștefan Vogoride, care chemă între alți boeri și pe post. Gh. Cuza și l'a vârat în divan.

„Postelnicul Iorgu Cuza el mai întâiu a trecut
„Și după el câțiva alții mult zăbavă n'au făcut.

(Let. III², 391 vers 2398.

¹⁾ În jurnalul mergerii boerilor se spune că venind la 1 Iulie Dragomanul a întreat de boerii delegați „de știe vreunul franțuzește sau latinește” și au răspuns că numai Grigore Vodă știe italienește (Let. III² pag. 445).

iar mai jos:

„Postelnicul Gheorghe Cuza al agiei epistat
 „Se orânduște vornic, n'a vroit, mult s'a luptat,
 „Nu vrea să lese agia, Brăescul a biruit.

(Let. III², 391, vers 2451—2453).

Ei aveau între multe altele un resentiment familiar contra Grecilor, întru cât Moruzi Vodă descăpătinasă pe tatăl lor. De aceea îl găsim pe Gh. Cuza luând parte în delegațiunea ce pleacă la Constantinopol să ceară domn pământean și revenirea la vechile capitulațiuni, ca țara să-și aleagă Domnul.

Și Arghire și Gh. Cuza erau de partea boerilor din țară și boerimii mici, care a eșit biruitoare în lupta pentru domnie, reușind ca Ioniță Sturza să fie ales el domn. În jurnalul mergerii boerilor deputați la Țarigrad“. (Let. III², 435) cetim acestea despre partea lui Gh. Cuza în delegație.

La 23 Martie 1822 a plecat din Iași delegația compusă din log. Ioniță Sturza, vornic Gh. Cuza, vornic Iordachi Râșcanu, vornic I. Tăutu și hatm. C. Cerchez. În sara zilei de 23 Martie trei din delegați au mas la poșta dela Oncești, iar vorn. Gh. Cuza și vorn. Iord. Râșcanu au mers la Bârzești „așezarea vorn. Gh. Cuza“. Vineri delegația a mers la Bârlad, la aga Greceanul, pe care l'a luat și pe dânsul la Țarigrad; Sâmbătă la Focșani, Duminică la Buzeu, Luni la Silistra. Aici s'au întâlnit cu delegații Munteni: ban Gr. Ghica, ban Barbu

Văcărescu, vorn. N. Golesecul, spăt. Sc. Mihai-lescu, clucer M. Filipescu, clucer Filip, căminar I. Cocorescul. În Silistra au zăbovit o săptămână și la 2 Aprilie au plecat în cară mocănești spre Țarigrad, poposind în satele: Balakioi, Carabașlikoi, Șumla, Dragonkioi, Cialăcavac, Carnabat, Beimalikioi, Faki, Saranda eclesia, Burgaz, Ciorlu, Silivia, Buiuk cecmegè, și la 16 Aprilie au ajuns la Țarigrad. Gh. Cuza vornicul și vorn. Iordachi Râșcanul le-au dat gazdă la Abdula pașa o odaie mai mică despre harem (Let. III², 440) cu nota următoare „aicii giurnalistrul laudă tare umblătorile, arătând că sunt tot cu marmură așternute și că *mulți* au căzut pe marmurile acelea. Aici au dat'o pe moldovenește, se vede că prea tare au căzut, de n'au uitat lauda umblătorilor“ (Let. III² pag. 439 nota).

Delegații boeri ca să facă față formelor își cumpărară papuci și și-au făcut ceacșiri de șal, ceiace atrage nota din partea giurnalistrului că ei venise numai în izmene și în ciobote după obiceiul vechiu. Ei au stat în Țarigrad dela 16 Aprilie, și abia la 26 Iunie li s'a cerut să facă izvod de ce boeri sunt în delegație „și așa au făcut izvod: Ion Sturza sin Sandul Sturza, Gheorghe Cuza sin Ion Cuza iproci“ (Let. III² pag. 433). „Marți la 1 August Domnul Moldovei cu Gh. Cuza vornicul și vornic, Iordachi Râșcanul și post. I. Greceanul au mers de au hiritisit pe Patriarhul (Let. III² 447). Iar la întoarcere Ioniță Sturza Vodă „pentru economia

cheltuelilor la drum“ au hotărât a merge pe mare“, doi din boerii Moldovei „vorn. Cuza și vorn. Râșcanul n'au vrut a merge pe mare“ s'au dus pe uscat până la Silistra unde s'au întâlnit cu domnul Moldovei (11 Aug. 1822).

Din acestea reesă că Gh. Cuza s'a bucurat la Vodă Ioniță Sturza de toată atenția, și a avut diferite însărcinări „rânduiala la Huși și la Vaslui“.

Cât a stat în Țarigrad, Gh. Cuza a cheltuit 7800 lei pentru a cărora răfuială el prezintă lui Vodă un cont în 13 Maiu 1823, în cuprinderea următoare:

Prea înălțate Doamne,

Pricina din vremea când am fost la Țarigrad ce acum am arătat-o Înălțimei tale că având a lua din visterie 7800 lei adică:

2400	lei	leafa agăi pe 4 luni câte 600 lei pe lună.
3600	„	leafa vornicului pe 6 luni până la Iulie din vremea căimăcămiei.
1800	„	leafa mea pe 3 luni după ce s'au făcut domniia, Iulie, Aug., Sept.
<hr/>		
7800	lei	fac, din care am luat acestea adică:
515	„	ce s'au dat la mumbașirul ture banii tălharului Gh. Ungureanul cu spat. Pomir.
285	lei	ce mi-au dat rânduială la Huși.

- 2500 lei ce au luat satul meu fiind eu la
Țarigrad cu rânduiala la Huși
și la Vaslui.
- 2500 „ ce am luat banii căldărăritului
după ce am venit.
- 1100 „ ce am avut să dau spătarului
Duca pe un an și giumătate pe
moșia Bârzeștii 300 lei pe jumă-
tate an și 800 lei pe un an după
răvașul banului Mălăescu.
- 727 lei ce mi se cer de cătră visterie, însă
420 lei banii ajutorului, chel-
tueli pe Iulie, August, Septem-
brie după ce s'au făcut domnia
pentru scutelnicii din Codăești.
- 200 „ tij pentru Bârzești, pentru breslași.
- 32 „ banii slugerului pentru breslași
ot Bârzești.
- 75 „ pentru vieri ot Tecuci.

727

7627 fac și cu toate acestea tot am să mai iau
173 lei.

Deosebit pentru casa, care îmi este dăruită
de înălțimea ta, ca să șăd întrânsa, spătarul
Pomir îmi cere chiria pe casă, eu chip ca să
nu dau chirie nu am, ca să mă mut întrânsa
n'am unde, căci casele mele sunt toate stricate
și nu am chip de a le meremetisi precum îți
este cunoscut Înălțimei tale; la țară să mă duc
să șăd îmi este cu neputință în vremea aceasta
pentru apărarea vieței, pentru care mă rog Înăl-

țimei tale ca să fiu rânduit la d-lui vel visternic
ca să fiu pus la cale.

1823 Maiu 13.

A înălțimei tale prea plecată slugă

Gheorghe Cuza vornic

D-ta vel visternice pune la cale cererea, vtori
logofăt.

În mișcarea pentru constituția din 1822, cu toate arătările contradictorii ale actelor, vedem figurând între *Cărvunari* și pe *Gheorghe Cuza* postelnicul, care e închis la Pângărați. Cu toate acestea prin instinct vornicul Gh. Cuza dela Bărzești nu vede cu ochi buni ridicarea la boerie a peste 400 de indivizi de cătră Vodă Sturza în 1824 și protestează alătura cu marii boeri la Poartă (A. D. Xenopol „Istoria partidelor Politice“, 106 nota 45; apud. Iorga, Acte și fragmente II, 687).

Ne-a căzut în mâni din actele arhivei Rășcanu, Iași, 2 liste de cei boeriți de Ioan Sandu Sturza între 21 Noembrie 1822 și 30 Ianuarie 1824. Lista întâia orânduește boeriții după zile și luni, a doua listă le dă după boerie. Numărul celor boeriți în interval de 15 luni se rădică la 469 inși, din care mulți pentru întâia oară și rădicați nu numai din fii de boeri, ci și din trepte, din meseriași și chiar din slugi boerești ori țărani. Lista ne mai dă și alte lămuriri interesante pentru spiritul timpului și pentru duhul ce stăpânea opoziția pe atunci

indicând la anumite nume ce sumă de bani s'a dat pentru boerie, ce plăți în natură s'au făcut, cum și casa de care aparține cel boerit. Cei mai mulți reiese că erau de casa membrilor familiei ilui Ioniță Sturza Vodă. (Surete ms. XXIII, 539—549; și 985—1010). Listele cu explicațiile necesare le-am publicat în „Arhiva Genealogică“, Cernăuți 1912, No. 4-5.

Asupra acelorasi boeri *cărvunari* vorbește și Balș log. în cunoscuta-i scrisoare și anume: că scriind fratelui său din Cernăuți în 23 Febr. 1822, Balș se ridică contra *cărvunarilor* între care se numără și pe Gh. Cuza „eu sunt atât de păzit încât cărțile dumitale după ce le citesc, le arunc apoi în sobă. Acum m'am pliroforisit de *carvunarismos* ce se alcătuește, unde sunt mulți: Andronachi Donici, Racoviță, Vârnăv, Stamatiu V. Miclescu spătar, Gh. Cuza vornic, Lascarachi, Petrachi Sturza, St. Cerchez, Iancu Cananău și alții în număr de 37 până acum, afară de Brăești“ (C. Erbiceanu, Ist. Mitr. Moldovei 210).

Asupra ducerii lui Gh. Cuza vornicul la Țarigrad în delegația boerilor cu domniile pământene, avem interesante destăinuiiri într'un sinet din 1824 Ghenar 20, iscălit de 19 fețe de boeri, între care Arghire Cuza, și în jalba lui Iordachi Cuza dată cără Matei Iacovlici Minciachi, cavalier și adevăratul sfetnic al statului, contra lui Stefan Roset vornic.

„Banii ce sunt cuprinși în acel sinet nu i-au numărat d-lui vornicul boerilor precum arată

că s'au împrumutat, ei au rămas tot în punga dumisale a-i fi de cheltuială în mergerea drumului la Țarigrad spre tănguirea țării la Inalta Poartă. Scopurile dumisale aruncându-le în fală și cu hulă asupra ocârmuirei, aceasta l'au făcut a fi asvârlit în surgunlâc, de unde cu fuga au scăpat, precum este știut de obște. Apoi dacă d-lui n'au făcut isprava aceia cu care s'au însărcinat pentru folosul țării, și purtările i-au fost necuviincioase aducând și categoria boerilor patriei, pe care d-lui ocârmuitor de atuncea după puterea dată de Inalta Poartă i-au surgunit, care pravilă ar îndatora să plătească așa nelegiuită somă de galbeni" (Surete ms. XXV, 96).

Iar în jalba cătră Minciachi e și mai explicit asupra sinetului prin care Arghire Cuza era dator lui St. Roset vornic cu 117 galbeni: „D-lui vornicul (St. Roset) luând asupra lui ca să meargă la Țarigrad să dea arzmagzar la Poartă pentru jalnica stare a țării și să iee milă și ușurință, și din pricină că nu avea bani ca să dea pe unde s'ar fi căzut, și într'alt chip nu se putea face acest lucru, au alcătuit acel sinet îndatorind pe unii și pe alții ca să contribuiască spre isprăvirea lucrului și ușurarea țării; însă d-lui vornicul Stefan Roset încercând cu totul dimpotrivă și îndată ce au purces de acasă, ori pe unde au poposit, și pe la isprăvnicile pe unde au trecut, lăudându-se pe sine, și pornind răzvrătire și hulă, împotriva stăpâ-

nirei au isprăvit așa de rău, în cât toate acelea făcându-se cunoscute Domnului Sturza, au adus pe mulți boeri în mare supărare, și în multe necazuri periorisiți și alții închiși prin mănăstiri fiind toți căzuți supt prepus de hailâc împotriva domniei aducând și pe sineși și pe cei întovărășiți de dumnealui spre a merge la Tarigrad în primejdie de viață, punându-se la închisoare prin cetăți atât pe d-lui cât și pe ceilalți boeri; n'au fost destul atâta, ce d-lui au adus încă mai mare groază de primejdie fugind dela închisoarea cetății, și dând prepus de tot felul de hailâc, și numai milostivul Dumnezeu au pus mâna de au apărat primejdia cea îngrozitoare (Surete ms. XXV, 92; Ac. Rom. ms. 2821 fila 332).

23. Venind Turcii în țară contra volintirilor greci, s'a făcut o pradă mare în toată Moldova și mai ales în Iași. După liniștire lucrurile furate și urmărite au fost strânse și aduse la Mitropolie, și între boerii cari au venit și și-au luat lucrurile este și Gh. Cuza. Lucrurile primite dela el s'au dat apoi cu izvod Episcopiei de Huși: 5 candelă, 1 potir, 1 sfesdă, 8 coroane de icoane, 1 toc de Evanghelie, 5 coroane mici poleite, 21 mâni, picioare, 1 chivot, 1 disc pentru anaforă, 1 cruce, 1 cădelniță, 1 sac cu hrisoave de a viei (C. Erbiceanu Ist. Mitr. Moldovei 218).

Gh. Cuza avea în serviciul său pe I. Kindel la Borăști. Acesta îi scrie o scrisoare în fran-

țuțește la 1819 Aprilie 19, deși Gh. Cuza nu știa franțuzește:

1819 Avril 19, Boresty. Votre serviteur
I. Kindel.

Monsieur le Comis

Je vous ai attendu Dimanche passé selon votre promesse, mais je n'eu pas l'honneur de vous voir. Votre domestique Sandu est venu chez moi pour lui faire une assurance des biens, que je tenu en ferm; je n'ai pas manqué de lui rendre la réponse en écrite, dont vous tirrez et en compénant la cose vous lui determinerais par l'Ispravnitsi de faire sortir du votre bien ce paysan.

à Monsieur, Monsieur le comis George Couza. (Ac. Rom., ms. No. 2763; Surete ms. XXV, 67).

24. *Alexandru Cuza medelnicer*. Alexandru Ioan Cuza s'a născut în 1760 Maiu 4 și a murit în 1799 (Cuzeștii, pag. 368), în vrâstă de 39 ani. El n'a lăsat urmași, căci în 1802 Martie 31, când frații își împart țigani, iau ei partea din clironomie dela „răposatul fratele nostru Alexandru medelnicer“ (Cuzeștii, pag. 304). Moșia sa Cucii rămăsese în partea fratelui său Arghire, iar acesta o dă casei lui N. Cuza (Cuzeștii, pag. 65).

25. *Ioan Cuza pitar* s'a născut la 1761 Aprilie 7.

În 1794 August 9 găsim pe Ion Cuza pitar, fratele banului Arghire Cuza, că ținea în arendă

în Băloșești partea mănăstirei Sf. Neculai din Botoșani (Cuzeștii p. 249).

În anaforoa boerilor veliți din 1803 Martie 15, despre Silinești, cetim că Ioan Cuza eră tot pitar în acel an, și ni se dă că a ținut în căsătorie pe *Maria* armășoaea, fiica negustorului Ioniță Tuduri din Iași, care mai fusese măritată întâiu cu Ștefănache Dimachi biv vel armaș. Ioniță stăpânea moșia Silinești la Iași pe Prut, lângă Tabără cu mult înainte de 1786; el a murit în bătălia dela 1789; și apoi soția lui Catinca sora banului Vârnav a stăpănit-o (Surete ms. IX. 159). Acum ne explicăm de ce la 1822 Martie 25 atât Gh. Cuza cât și Iordachi Rășcanul, rude și megieși cu moșiile poposăse în Focșani și merg la sameșul Tuduri. Iar dacă frații își împart averea lui, deși fusese însurat, arată că n'a avut copii cu văduva *Maria* Dimachi, născută Tuduri. Ioan Cuza a murit după 1812 Septembrie (Cuzeștii pag. 62); căci în 2 Februbrie 1815, se împarte averea între frați, după izvodul făcut de Arghire Cuza, Gh. Cuza spatar și Arhidiacon Varlaam Cuza Sardeon (Cuzești pag. 280).

Toată averea lui Ion Cuza a fost prețeluită la 50600 lei, din care 33000 lei Glodeni, vânđuți la mezat, 4850 prețul a 25 suflete țigani, 2800 venitul pe 2 ani a Glodenilor până la vânzare, 715 lei pe 12 vite, 317 lei pentru 3 perechi boi, 200 lei pe 20 mascuri, 400 lei o butcă etc.

Cum însă datoriile erau mari (35060 împlinea

prin vornicia obștei, 397 lei telalâcul, 2343 pogrebania) n'au rămas curat decât 12800 lei.

26. *Constantin Cuza* s'a născut la 1763 Aprilie 28. Nu știm nimic despre el; se vede că a murit de mic copil; de oarece nici nu se vorbește de clinoromia lui la ceilalți frați, ci numai de a lui Alexandru și Ion, morți unul la vrâsta de 39 ani, iar Ion în vrâsta de 44 ani.

27. *Catrina Cuza* s'a născut la 1759 Martie 18 și a fost măritată cu A. Luca sulger (Cuzești pag. 77) cu care face 3 copii: *Costachi Luca, Dumitrachi Luca, și Maria Luca*, cum atestă împărțeala din 1802 Aprilie 1 (Cuzeștii, pag. 304).

În 1822 Noembrie 6 eră răposată; căci în vechilimeaoa Cuzască se zice „și răposata sulgeroaea *Catrina Cuza* (Cuzeștii, pag. 289).

28. *Urmașii lui Arghire Cuza*. Arborele genealogic al Cuzeștilor ne dă acești urmași ai bătrânului han Arghire Cuza: *Safta, Marghioala, Zoe, Profira, Dumitru și Aga Iordachi Cuza*.

a) *Safta* s'a măritat cu Lupul Roseti—recte Rusu medelniciar—și are de copil pe Nicolae; acesta naște pe Mihai. Ei i-au dat zestre tatăl său Arghire Cuza moșia Costeștii dela Hotin, deși eră și a altor frați Cuzești; lucru care a născut proces și s'a făcut sinisfora prețeluită moșia la 56600 lei în 1830 August 20 (Cuzeștii, pag. 262).

b) *Marghioala* s'a măritat cu D. Miclescu stolnic, (Cuzeștii, pag. 249) și are de fecior pe Colonelul Miclescu și 3 fete călugărițe.

Aceasta este Mărioara, care scrie răvașul din 1803 Iunie 6 către tatăl său Arghire în privință ca să dea pe sora ei mai mică *Zoița*, călugărită apoi sub numele de maica Fevronia, la Măria sa Doamna lui Moruz Vodă renumita Zoe Roset (Cuzeștii, pag. 301 cf. Radu Roseti Familia Buhuș și Roset).

c) *Zoe* s'a călugărit sub numele de Maica *Fevronia*.

d) *Profira* s'a călugărit sub numele de *Elisabeta*. Dela maicile Fevronia și Elisabeta Cuza shimonahie la Văratec, avem mai multe scrisori scrise cu slova veche bisericească, prin care cer partea lor în bani dela tatăl lor și fratele lor Iordachi. Ele au trăit până pe la 1846, și cele mai multe scrisori de ale lor le avem în dosar No. 2806 dela Academie.

„Schimonahiile Fevronia și Elisabeta Cuza“ primiau pensii încă în 1844 în sumă de 1080 lei pe an (Anal. parlamentare XII, b. 539).

e) *Dumitru* s'a călugărit sub numele de *Calistru Cuza*; a fost botezat de nașul său Alex. Cuza și a primit danie dela el moșia Cucii, pe care apoi tatăl său Arghire a dăruit-o lui Nec. Cuza căminar în 1805 Iulie 25 (Cuzeștii, 65).

Dacă arborele genealogic zice Calinic, scrisorile însă arată că numele de călugărie i-a fost *Calistru*. Dela Calistru Cuza avem o serie de scrisori către tatăl său Arghire Cuza și mama lui Ilinca Cuza pentru afaceri familiare. Așa Calistru Cuza arată în scrisoarea din 11 Ian. 1817 că zilnic la rugile sale făcute în mănăs-

tire se roagă pentru sănătatea lor. Cere grâu, candelă pentru icoană; păstrăvi n'a găsit să le trimeată; cât despre boala de care snferea îl sfătuește să se ungă cu untdelemn dela candela maicii Domnului și cu mir dela moaștele aduse dela Pecersca. (Acad. Rom. ms, 2762; Surete ms. XXV, 59). In altă scrisoare din 13 Oct. 1817 serie pentru drainița, ce au făgăduit că va trimete mânăstirei. In aceleș timp serie despre surorile lui, maicile Fevronia și Elisabeta Cuza: „maicile cu fiască plecăciune închinându-se sărută mâna dv.; să roagă să le trimeteți două chile de grâu și patru chile de popușoi ca să le fie până la anul; și dv. nu va fi cu îngreuiare ca să le trimeteți la alte vremi, când nu se poate, căci așa urmează și alți boeri le trimet acum toamna, cât să le ajungă peste tot anul ficilor sale“ (Surete ms. XXV, 60).

f) *Iordachi Cuza* aga singurul care continuă ramura lui Arghire Cuza soția sa era Catinca.

29. Nu putem stabili filiațiunea unui *Antohei Cuza* căpitan, ce vine împreună cu Ion Cheșcu pitar în cartea de hotărâre din 1790 Septembrie 7 (18), dată din Roman dela „divanul adunat înaintea domnului Svetnicului Crăescului gubernium din Galiție și administratorului a 5 ținuturi, D. D. Ioan Fidel Ergghelet, sfetnic al guberniei Liovului și administrator“ (N. Iorga, Doc. VII, 244). Credem că avem a face cu o greșită lectură. (Idem, Ocupația Austriacă (pag. 17).

Tot așa credem că e o greșită citire făcută de C. Erbiceanu în Ist. Mitropoliei Moldovei,

când amintește de un *Ilie Cuza* hatman în 1787, întru cât în același act se vorbește de *Ilie Cărgi* hatman și s'a citit rău iscălitura. *Ilie Cărgiu* hatman ca vecin și megieș cu locul cel vinde *Gheorghe* biv vel pitar lui *Ianachi Papăninopulu* biv polcovnic postelnicesc cu 400 lei iscălește actul de vânzare (C. Erbiceanu Ist. Mitr. Moldovei Cuzeștii, 308).

30. Arătările arborelui genealogic în privința Saftai le recitificăm prin aceia că această Saftă eră măritată cu med. *Lupul Rusu*, supus rosiensesc. care a izbutit să se insinueze în sufletul socerului său *Arghire Cuza* și să capete danie în 1824 moșia *Costești* ot *Hotin*. Pentru dezbaterăa acestei moșii *Arghire Cuza* spătar, iscălește în 1823 *Noembrie 6*, o vechilimea' contra ginerelui său alătura cu *Gh. Cuza* vornic frate, *Ioan N. Cuza* spătar, *Varlaam N. Cuza* arhimandrit și *Grg. N. Cuza* comis. nepoți de frate (*Cuzeștii*, 290). Cu toată vechilimea' dată în 1825 *Ghenar 18* boerii, *Cuzești* se jeluesc divanului contra lui *Arghire Cuza* și arată cum dânsul în calitate de epitrop a vândut *Voloscovul* și *Costeștii*, folosindu-se numai el din prețul *Costeștilor*. Mijlocind frații el strică vânzarea, ca unul ce dela 1813 încoace, timp de 12 ani, vânduse în arendă veniturile *Costeștilor* câte 200 galbeni olandezi pe an, iar în 1824 l-a fost dat zestre fetei sale măritată cu med. *Lupul Rusu*. Tot *Arghire Cuza* a vândut și *Căzășcanii* și spătar *Alex. Hrisoverghi*, vechilul său, i-a dat numai lui *Arghire Cuza* 26000 lei.

Afacerea nu s'a isprăvit decât după moartea postelnicului Arghire Cuza și anume la 1829 Iulie 17, când divanul Cnejei Moldovei dispune ca prețul moșiei Costești cu dobânda lor pe 12 ani să fie de 20000 lei, care împărțită pe 3 feciori a lui Miron Cuza: Ion, Maria Cocoranul și Safta Crupenski a venit în partea lui Ioniță Cuza spătar 6666 lei și 26 par., iar cei 4 copii ai lui Ioniță Cuza și urmașilor din ei—câte 1666 lei 26 parale (Arghire Cuza, Gh. Cuza, clironomii lui Neculai Cuza și clironomii sulgerului A. Luca).

Tot atunci divanul răfuește și socoteala cu moșia Căzășcanii prețeluid-o la 50000 lei, venind de fiecare copil a lui Ioniță Cuza câte 12500, lei. Cel care care reprezintă interesele casei lui Arghire Cuza eră fiul său, aga Iordachi Cuza, care n'a folosit mult cu izvodul de cheltueli al tatălui său, întru cât s'a dovedit că au fost încărcate „covârșitoare peste venit și peste capetele moșiilor“.

Astfel dar casa lui Arghire Cuza și-a tras din averile lui Ioniță Cuza numai 14166 lei și 26 parale, iar restul de 42500 lei s'a covenit celorlalți frați ai lui Arghire Cuza. După 58 ani luă sfârșit pricina moșiilor din Basarabia, în care lung timp 2 generații de Cuzeștii s'au purtat prin procese când între dânșii, când cu casa Bălșeștilor, care în tăria lor au pus mâna pe unele moșii ca Rucșinul și altele.

31. In legătură cu viața din mânăstire a celor 3 frați Cuzești, 2 surori și un frate, avem câteva.

hiritisiri în versuri, făcute lui Iordachi Cuza comis, de Daniil arhimandrit, care ca un bine-făcător și însărcinat cu purtarea de grijă a surorilor și a fratelui său se răvârșă cu îmbelșugare și asupra mănăstirii. Dăm ca exemplu versurile scrise în 1817 Noembrie 11 (Ac. Rom. ms. 2762 fila 145).

„Versuri lui Iordachi Cuza comis

Cu dragoste părintească
 Rog ca să ne primească
 Nu cu neplăcere mare
 Plecata mea închinare.
 Cum să fac eu mulțumire
 De așa milostivire,
 Neavând nicio putere
 Măcar cât e o părere!
 Limbă, mână îmi este proastă,
 Rog dar pe Dumneavoastră
 Iertați a mea neputință
 Care este neștiință;
 Iar a ruga milostivire
 Celui Nalt cu revenire
 Sunt gata și bucuroși
 Măcar că sunt prea păcătos;
 Rog dar cu umilință
 Din tot sufletul și putință
 Să vă ferească de rele
 Pentru rugăciunile mele.
 Fericirea cea cerească
 Toată să vă dăruiască
 Și aceasta pământească
 Nici de cum să nu lipsească,
 Și cu aceasta contenind
 Și de cincisprezece lei mulțumind,
 Rămân sufletesc părinte
 A cărui place minte

Iar neavând încă minte
 Faci ca un om cuminte
 Frunze și mănâncă răbdări
 Până ce-i ese pe nări.

Δανιὴλ ἀρχιμανδρίτης

O altă asemenea hiritisire în versuri mai găsim scrisă de același Daniil în 6 Noembrie 1818, dedicată tot lui Iordachi Cuza, care trimetând toamna cele trebuincioase surorilor și fratelui său, mai motivă muza poetică a lui Daniil arhimandrit cu versuri ca acestea:

Cu dragostea cea părintească
 Rog pe cel Inalt să vă dăruiască
 Sănătate și fericire
 Și sufletească mântuire.

Al Dumitale rugător
 Și cu cincisprezece lei dator
 Daniil arhimandrit

(Surete ms. XXV, 64).

Iată un poet care face 64 versuri pentru 15 lei! Și fiindcă e vorba de versuri se păstrează 2 volume de versuri sub No. 2809 și 2810. Cel dintăiu are 38 pagini și cuprinde „Poezia tânguirii lui Gr. Ghica Vodă 1778 August 18; tânguirea boerilor Bogdan și Cuza și stihuri politicești pentru amor pățimaș“. Iar în ms. cu No. 2810 avem versuri cu subiect moral, acrostihuri, iar la urmă „diata pentru bolnavul ce se curarisește cu hapurile lui Morizon adică ce

trebuie să bea și să mănânce orice om“ (Surrete ms. XXV, 79).

Iată câteva versuri:

Frunză verde măr domnesc,
Mă duc să mă prăpădesc
În pustiu să locuiesc,
Cu hiarăle să trăiesc;
Șacolo voiu viețui,
Dar în lume n'oiu eși
Destul în lume am trăit
Nimic folos dobândit.

sau

Amorul că este
Lumei povestește
Întru a mea vrâstă
Legătură tristă
Stau și pot să spui.

sau

Mâhniciune
Răpejune
De 'ntristare

Năvălește
Stăpânește
Pe ori care.

apoi acrostihuri: Profirița.

(Ași muri moartea nu-mi vine)

Elinea, fata lui Gr. Balș aga,
moartă în Ghenar 4, 1819.

Tot în legătură cu viața de mănăstire a celor 2 surori Cuzești, găsim scrisoarea trimeasă lui Arghire Cuza biv vel spătar de către Silvestru arhimandrit și stareț sf. mănăstiri Neamțul și Secul din 1817 Noembrie 22, din care spicuiem acestea: „ajutorindu-ți Dumnezeu a căsători pe fiica ce-o mai aveai în casă... încă și pe fiul

ce-l mai aveai... căci dacă pentru trup, carele iese de puțină vreme și trecător și stricăcios ne îngrădim atâta, dar pentru suflet carele este nemuritoriu cât se cuvine a ne îngriji, căci viața aceasta ne este dată ca o zi de neguțătorie, întru care ori pentru bune ori pentru rele, ce vom câștiga avem să luom răsplătire veșnică, iar pentru cele rele muncile cele fără de sfârșit și vecinice". (Ac. Rom. ms. 2762, fila 147; Surete ms. XXV, 62).

32. *Iordachi Cuza agă* e singurul, care din cei 6 copii ai lui Arghire Cuza, continuă ramura Cuzască, întru cât din 4 surori, două s'au călugărit, iar fratele lor Dumitru s'a călugărit sub numele de Calistru. În jurul lui Iordachi Cuze s'a strâns toată acțiunea membrilor din familie, căci și tatăl său Arghire și surori și frați și toate rudele Cuzești dela Fălciu, corespund cu Iordachi Cuza, care a avut bunul obicei de a strânge toate scrisorile, toate notițele, toate fițuicile, ce formează azi la Academia Română vol. 2761—2765 apoi vol. 2805—2827 inclusiv, sau peste tot 28 volume manuscrise. Iordachi Cuza știa grecește. El a ridicat treptele boeriei până la vel ban. Il găsim comis între 1816—1820, apoi îl găsim agă până către 1846, când moare. Ocupând diferite slujbe în stat, îl găsim când la Botoșani, când la Iași, în casele spătarului Ioniță Cuza în Păcurari, când la Tatomirești, Vaslui.

El a avut o foarte numeroasă familie. În jalbă ce o scrie Domnului M. Sturza în 1841 Martie

7, el singur atestă că are 5 fete și 3 feciori, din care cel mai mare erà abia de 21 ani; ceea ce arată că el s'a însurat înainte de 1817¹⁾ cu Ecaterina Diboul, cu care a făcut de toți 12 copii: Alexandru Cuza, Toader Cuza, Ruxanda, Elena căs. Iurașco, Paraschiva căs. Stârcea, Neculai Cuza, Efrosina căs. colonel Gavril Pangrati, Profira căsătorită Ion Ghica, Arghire Cuza, Dumitru Cuza, Maria căs. căpitan Rușescu, și Vasile Cuza... Din aceștia trăiau în 1841 numai 8.

Cu o casă așa de grea Iordachi Cuza serie însuși Măriei sale lui Vodă, înaintându-i următoarea jalbă: „Plecată sluga Voastră fiind împovorată de o familie de 5 fete și 3 feciori până acum am venit în desnădăjduire, neavând închipuire nici cu ce mărita fetele, nici ce lăsa feciorilor; din care doi fiind mai în vârstă, unul de 20 ani și unul de 21 ani cu jalbă și durelnică inimă vă rog ca să vă milostiviți ai rândui scriitori în vre un departament spre a-și putea avea haine și hrana lor“ (Surete ms. XXV, 91).

¹⁾ În 1817 Martie 8 Safta Cuza serie fratelui său Iordachi comis pentru cumătrica Catinea și de te-au bucurat Dumnezeu cu ușurarea (Surete ms. XXV, 60). Iordachi Cuza erà la Botoșani. Catinea Cuza a născut abia Vineri 24 Maiu, cum citim în scrisoarea lui Iorgu Cuza comis, din 30 Maiu 1818, care serie băbaci Arghire Cuza: „că eu voia Maicii Domnului și a tuturor sfinților și a Domnului s'a ușurat Catinea bine Vineri în 14 a eurgătoarei luni la 5 ceasuri din zi și a făcut un fecior și Duminică dacă a voi milostivul Dumnezeu gândim să-l botezăm și nănaș este Kir Ene (Acad. Rom. ms. No. 2762 fila 215: Surete ms. XXV, 63).

Pe această cerere Măria sa Vodă a pus încheerea: „Se recomanduește sfatului nostru spre potrivită întrebuințare“ 11 Martie 1841. Credem a nu greși, când alăturăm că cererea de punere în slujbă se referă la cei doi feciori ai săi: Alexandru Cuza și Toader Cuza, cari au urmat cursurile Academiei Mihăilene, cum dovedește biletul de voe eliberat de direcția școalei în 1839 Martie spre a merge băeții acasă (Acad. Rom. ms. No. 2807 fila 57).

„Elevii Academiei Mihăilene, dumnealor *Alexandru și Toader Cuza* se slobod a merge acasă de sărbătorile sfintei Invieri a Domnului și mântuitorului nostru Is. Hs., având cea mai sfântă datorință a merge împreună cu părinții la sfânta biserică în pomenitele sărbători, acasă fiind a repetui și a învăța cele însemnate, iară după sărbători, pe Duminica Tomei a se află iarăși la institut spre ași urma cursul învățăurilor mai departe“ Eși 25 Martie 839. Director P. I. Câmpeanu profesor de filosofie și inspector al Academiei (Surete ms. XXV 77).

Iordachi Cuza avu grija ca isprăvind băeții Academia să mijlocească punerea lor în slujbele statului. Bătrânul n'avu parte mult timp să-și vază copii ridicați, căci în 1846 toamna el moare, cum citim în Jurnalul încheiat în 20 Noembrie 1846 „a casei răposatului aga Iordachi Cuza“ (Acad. Rom. ms. No. 2820 fila 24).

Soția sa Ecaterina agoaea se dă de spiță ca născută Dibolu, cum însă Iordachi Caramanlău se dă ca socru lui Iordachi Cuza ar urmă că

Dibolu s'a înrudit și cu Caramanlău. (Acad. Rom. ms. 2808 pag. 114). Dânsa a trebuit să privegheze la creșterea tuturor copiilor până către 1867, când încă o vedem trăind și iscăbind grecește *Κατίγνα Κῆζα*.

Epitrop casei lui Iordachi Cuza agă fu rânduit Miller, care a condus 6 ani afacerile casei, vichil fiind al aceleiași case stolnicul Iancu Caliarhi (Surete ms. XXV, 91. 95). Contra epitropiei lui Miller cei 2 fecieri mai mari Alecu și Toader Cuza fac întâmpinare în 1852, iar mama lor Catinca recomandă comisiei Epitropicești în 7 Ghenar 1852 mai multe nume de rude și prieteni casei pentru a fi aleși în sfatul epitropicesc, ce se urma de 6 ani. Catinca Cuza dă aceste nume:

1. Spătar Grigore Cuza moș orfanilor (Grigore N. Cuza eră primar cu Iordachi Arghire Cuza).
- 2) Cornetul D. Miculescu văr primar cu orfanii (Marghioala sora lui Iordache Cuza o ținea Ion Miculescu tatăl lui D. Miculescu).
- 3) Spătar Enachi Dragoș, cumnat cu Iordache Cuza (Dragoș spătar ținea pe o altă soră de a Catinicăi Cuza).
- 4) Postel. Alecu Cuza văr cu orfanii lui Iordachi Cuza (acesta e viitorul Domn fiul lui Ion Cuza văr primar cu Iordachei Cuza).
- 5) Ion Cuza și Costandin Cuza frați, (nepoți de frate spătarului Grigore Cuza).
- 6) Alecu și Toader Cuza (frați cu orfanii).
- 7) Tucididis Durmuzi prieten din copilărie a lui Iordachi Cuza aga. (Acad. Rom. ms. No. 2824 fila 189).

33. Nici unul din băeți n'a avut urmași, și

astfel s'a stins ramura Cuzască descendinte din Arghire Cuza postelnicul, care a reprezentat între 1780—1830 ramura majoră a Cuzeștilor. Toți cei 6 feciori ai lui Iordachi Cuza n'au avut copii, și cel din urmă care a murit a fost bătrânul Arghire Cuza, fost intendent al spitalului din Negrești, și dela care am copiat 2 pergame a moșilor din Vaslui. Iar din cele 6 fete, Ruxanda a murit tânără, iar celelalte s'au măritat: Elena Iurașco, are o fată; Paraschiva Stârcea are 5 copii: Ecaterina, Alecu Stârcea, Lența Vlăhuță, Mihalachi și Mitică Stârcea; Eufrosina colonel Pangrati are 2 copii: Ermil Pangrati și Gheorghe; Profira Ghica are 3 copii: Eufrosina, Ecaterina Ciolac și Maria; Maria căpitan Rușescu, are 5 copii: Costantin, Mitică, Natalia, Tinca și Lucia.

34. *Urmașii căminarului Neculai Cuza.* Autorul spiței Băisanilor (Acad. Rom. ms. No. 2823 fila 29) nu cunoaște pe urmașii lui Neculai Cuza pitar, căci el nu dă decât pe copiii lui Ioniță Cuza. Tot așa nici Ștefan Caracaș, fiul lui Simion Picioroagă dascăl, în copia sa din 1832 August 1 nu pomeneste nimic de copii lui Neculai Cuza, deși căminarul eră mort de 27 ani și copiii lui acum erau mari și ocupau demnități în stat, prefecti și chiar deputați în adunarea obștească. Aceasta arată că copietorul spiței Ștefan Caracaș eră străin de cunoștințele asupra neamului Cuzesc dela Fălciu.

În arburele genealogic citim că urmașii lui Neculai Cuza căminar au fost: Gheorghe Cuza

spătar, Ion Cuza comis, Varlaam Cuza arhieru. Grigore Cuza vornic fost ministru, soția lui Bondrea din Bucovina și soția lui Docan. Deci după arburele genealogic N. Cuza a avut 6 copii: 4 băieți și 2 fete.

Toate aceste arătări le întregim cu acte de proprietate ale Bărboșilor, care ne vorbesc de acești urmași:

1. *Maria*, căsătorită cu Dumitrachi Bondrea al 2-lea visternicel, și care erà deja măritată în 1805 Iulie, când i s'a dat zestre moșia Cucii, de către moșul său Arghire Cuza ban, schimbând destinata daniei; căci moșia Cucii fusese dată danie de Alecsandru I. Cuza fratele lui Arghire Cuza, nepotului său de frate Dumitru Arghire Cuza la botezul său. Murind D. A. Cuza, tatăl înzestră pe nepoata sa Maria la măritișul ei cu Bondrea „văzând greutatea casei bădițelui Neculai și istorisirea ce au avut din moșii părintești“ (Cuzeștii, 65). Maria fiind măritată, trăind părinții, nu mai ia parte la împărțirea averilor, ce-și fac ceilalți frați după 1814; ori se vede că ea erà deja moartă în 1814 de nu se mai pomenește nimic de dânsa.

În 1822 Iulie găsim pe D. Bondrea ban că împrumută cu 3600 lei statul întru întâmpinarea cheltuelilor cu întreținerea armatelor turcești, din suma de 100000 lei, ce Meletie Episcopul de Huși și țitor scaunului Mitropolitan, a împrumutat dela 16 boeri în ordinul caimacanului Vogoride. Alături cu D. Bondrea mai găsim că împrumută și cumnatul lui spătarul Ion

Cuza cu 1400 lei și comisul Grigore Cuza cu 2600 lei (C. Erbiceanu, Ist. Mitropoliei Moldovei, 399).

În 1825 Ghenar 18 Dumitrachi Bondre, acum spătar, se jăluște împreună cu cumnații săi Gheorghe și Grigore Cuza contra lui Arghire Cuza pentru vinderea moșiei Costeștii fără știrea lor (Cuzeștii, pag. 299).

Spătarul D. Bondrea erà mort în 1833; și nu i-a rămas de cât un fecior *Toader*. Moșii săi de pe mamă Grig. Cuza spătar și Ion Cuza post., fiind și deputați în adunarea obștească, fac pe nepotul lor de soră *Toader* D. Bondrea să-și ia numele de Cuza. La această schimbare de nume a protestat moșul său vornicul Bondrea și vărul său M. Curt sărdarul, nepot al răposatului spătar D. Bondrea. Hârtia dată plenipotentului aflător în Iași, general Kiselef, la 28 Ghenar 1833, s'a discutat în obșteasca adunare în 7 Fevr. 1834, după care prezidentul adunării Mitropolitul Veniamin, văzând că însuși T. D. Bondrea o cere, pune încheerea aceasta: „7 Februarie. Fiindecă însuși dumnealor boerii Cuzești au cerut a se însuși nepotului d-lor *Toader* numirea familiei de Cuza, apoi adunarea încuviințează aceasta neputând nici cum a urma vre-o împedecare de la protestăluirea altora ce sînt străini de familia Cuzască; pentru care se va face răspuns sfatului scriindu-se ca să publicarisească spre a fi cunoscut de obște numitul *Toader* în numirea familiei Cuza, mai

ales fiind că și însuși o primește aceasta și o cere" (Anal. parl. IV, 147, 511).

2. *Gheorghe Cuza* spătar, frate mai mare; 3. *Ion Cuza* postelnic; 4. *Maica Axenia (Xeni) Cuza*; 5. *Maica Eupraxia (Catinca) Cuza* de la Varatic; 6. *Arhiereul Varlaam Cuza* Sardeon; 7. *Grigore Cuza* spătar; 8. *Zoița Cuza* măritată după *Panaite Docan* (Cuzeștii, pag. 73).

Toți acești copii rămân orfani de tată în 1805, și de mamă în 1806, căci *Arghire Cuza* ban scrie în 1805 Iulie 25 „nepoata *Maria* fiica răposatului frate căminarului *Neculai Cuza*" (Cuzeștii, pag. 65); iar în 1806 Sept. 2 marturii rânduiți de isprăvnicia Fălciului pentru moșia *Groza* a clironomilor răposatului căminar *Neculai Cuza*, i „răposata cucoana *dumisale*" (Cuzeștii, pag. 227).

Averea rămasă dela părinții lor eră așa de mică și încureată, căci nu se putea trage folos de cât de pe moșia *Bărboși* „cu toate cele mișcătoare și nemișcătoare” și de pe viile dela *Nărtești*. Epitrop casei fu rânduit *Episcopul de Huși Meletie*, care crezù că pentru chivernisala averii orfanilor casei răposatului căminar *Nec. Cuza* să dea în arendă venitul moșiei *Bărboșilor* ginerelui răposatului boer, *visternicului Dumitrache Bondrea* cu 3000 lei pe an. În adevăr *D. Bondrea* a căutat un an moșia *Bărboși* dela 23 April 1806—23 April 1807. În acest timp interesele au cerut să-și ia tovarăș în exploatarea moșiei pe *Ion Cuza*, iar după un an „socotindu-mă m'am învoit și le-am vândut toate

cumnatului meu sulger Ioan Cuza cu 3000 lei pe an ca să le stăpânească în curgere de 4 ani până la 23 April 1811." (pag. 65). D. Bondrea își rezervase lui-și dreptul de a sta el cu familia lui în casele părintești dela Bărboși, și cum cedarea și vinderea contractului de arendă s'a făcut vara după ce se făcuse recoltarea câmpului își rezervă dreptul de a lua din moșie 10 chile grâu, 15 chile orz, 10 chile păpușoi, 100 vedre vin pelin, ernatul vitelor, una chilă perjă și paele necesare vitelor.

Ioan Cuza dar rămâne să poarte de grijă fraților și surorilor minori cu prisosul din venitul moșiei Bărboșilor, întru cât fratele său mai mare Gheorghe Cuza banul se însurase cu *Anica*, fata căminarului Gh. Șerban și nu mai putea să se ocupe de aproape de creșterea fraților și surorilor sale mai mici. Patru ani Ioan Cuza a cautat moșia Bărboși. Veniturile fiind slabe, copiii lui Nec. Cuza erau în mare strâmtorare materială „petrec cu mare lipsă de toate cele trebuincioase nu numai pentru îmbrăcăminte, dar și de hrana vieții" (pag. 69). Averea nu se putea împărți, întru cât consistă în moșie. Ioan Cuza se vede că a mai dus cu arendarea Bărboșilor încă 3 ani. în care timp intervine moartea pitarului Ioan I. Cuza, frate cu tatăl lor Nec. Cuza. Pitarului i-a rămas moștenire moșia *Glo-denii* dela Vaslui, unde Ioniță Cuza spătarul făcuse așezare și biserică încă de prin 1770. Asupra acestei averi rămase dela pitarul I. I. Cuza căutase să pună mâna încă din Oct. 1812,—

data morții lui — (Cuzeștii, pag. 67) banul Arghire Cuza. Contra acestei firi hrăparețe se scoală fratele său spătar Gh. Cuza și în unire cu nepotul său Ion Nec. Cuza b. v. pah. vechil din partea fraților săi deschide proces, rânduind vechil pe C. Cucul. Iar actul ce se încheie între cei 2 moștenitori la averea lui I. I. Cuza, la 25 Iunie 1813 se spune că „bădița Arghire Cuza biv vel ban a viclenit toți frații ca cel mai împotrivor dușman, păgubind și asuprind pe fieștecare cu feluri de chipuri“ (Cuzeștii, pag. 66); iar „acum ne mai trage prin judecăți cu vechil, cercând ca toate cele rămase ale răposatului să le risipească;“ pentru care „fiindecă pravila cu totul gonește pe un așa frate, ce se arată cu acest fel de dușmănie și vicleșug asupra altor frați“ (Cuzeștii, pag. 67). Cei 2 frați se hotărăsc a-l face pe Arghire Cuza *aciros* până la cel mai mic lucru din toată *periusiia* răposatului frate pitar Ion Cuza. Gh. Cuza se întemeiă în acest pas pe o danie făcută lui de Ion Cuza pitar, că toată averea sa i-o lasă numai lui; diata eră iscălită de 4 marturi și el acum vine s'o împartă cu nepoții săi de frate, feciorii căminarului N. Cuza, văzându-le starea cea proastă. Pentru ca acest act de învoială să aibă valoare, Ioan Cuza pah. capătă vechilime dela frații săi în 27 Iunie 1813, și anume dela Zoita Cuza, Gligore Cuza și D. Bondrea 2 vist. (Cuzeștii 67).

Arghire Cuza văzând că atât fratele său Gheorghe Cuza spătar cât și nepotul său Ion

Cuza pah. pleacă proces, cade la pace și prin actul din 25 Dec. 1813 face danie dela sine nepoților săi, feciorilor lui Nec. Cuza căminar, moșia Voloscovul dela Hotin „ca și dumnealor să o dee zestre surorii dumilorsale Zoitei nepoatei mele;“ dă hârțiile moșiei în mâna lui Gh. N. Cuza ban, nepotului său (Cuzeștii, pag. 68).

Tocmai în 20 Ghenar 1815 frații Arghire Cuza ban și Gh. Cuza spătar își împart averile rămase dela răposatul fratele lor pitar Ion Cuza, după izvodul din acel an, din care se vede că din toată averea lui Ion Cuza de 50600 lei din care scăzându-se datoriile și grijile mortului până la 3 ani în sumă de 37800 lei; au rămas curat de împărțit 12800 lei, din care urmașii căminarului N. Cuza iau 3200 lei (Cuzeștii 279).

Rămâneà acum de împărțit între frați averea părintească, comisia epitropicească încheindu-și rostul ei legal; atât după îndemnul logofătului Balș, din 22 April 1814 (Cuzeștii 69), cât și a Mitropolitul Veniamin din 24 April 1814 (Cuzeștii, pag. 70), copiii proced la împărțeala averii. Mitropolitul le rânduiise ca înlesnitor pe kir C. Hrisochefal „carele are nu puțină știința legilor și a pravilelor“ și le serie „ca adunându-vă toți la un loc în ființă și a vreuia din moșii dumnevoastră i a câtorvâ din cinstitele ipochimene megieșite, drept și în frica lui Dumnezeu fără părtinire sau asupraire să

faceți împărțea la între dmv. a toată averea părintască după hotărârea sfințelor pravile.“

Din acea zi avem și scrisoarea lui Grigore Cuza care fiind elev „nu putui veni avându-mi treabă la școală,“ dar scrie bădiței Ionică că din partea lui face vechil pe fratele său „părintele Varlaam arhidiacon Mitropoliei“ și cere ca deoarece toată averea stă în moșii și „fiindcă o moșie atâta frați nu o putem stăpâni, doar numai făcându-ne răzăși ca țărani“ (Cuzeștii, pag. 71), și fiindcă „lucrurile părințești până acum tot cu anul s'au vândut de unde nici un folos nu avem că nici cheltuiala cea de toate zilele nu putem a o întâmpina“ el cere să se vândă la mezat cu protemisirea aceluia din frați, care a vrea să cumpere.

Dela 24 April. până la 8 Maiu s'a făcut-împărțala. Țigani erau 80 de suflete în 14 sălașe, Ei își împart țigani luându-și fiecare frate câte 15 suflete, afară de cele 2 surori maici cari iau 5 suflete. Zapisul de împărțea e din 4 Mai 1814 (Cuzeștii, pag. 73). In 3 Mai se ceruse arbitri pe Arghire Cuza aan, unchiul lor, și pe lordachi Zorj și frații Cuzești „trei frați mireni ce suntem, i unul parte bisericească diacon, i doă surori maici și o soră fată mare“ (Cuzeștii, pag. 72) primesc că tot ce vor hotărî arbitrii—prin *eretocrisie*—să primească și ei. Ei hotărâsc ca moșia Bărboșii să rămâie fratelui lor Ioan pah. în sumă de 60000 lei. „Iară moșia Bărboșii de la țin. Fălciului cu toate părțile ei de pe împrejur; i viile 17 po-

goane ce sînt în podgoria Nârtești la ținutul Tutovii... au rămas asupra fratelui nostru dmlui paharnic Ioan Cuza drept 60000 lei, și dmlui... au răspuns toți banii ce se arată deplin iară împărțindu-se pe 6 frați, adică pe 3 frați mireni și pe Varlaam arhidiaconul și pe o soră fată mare și 2 surori maici, însă una sor o parte sau vinit de parte câte 10000 lei, peste cari bani surorilor maici fratele nostru le-au mai dat încă 1000 lei pentru statornicia așezării lor“ (Cuzeștii, pag. 75).

Ca urmare al acestui act Ioan Cuza dăduse încă dela 1 Maiu 1814 fiecărui frate câte o chitanță de 10.000 lei, una lui Grigore Cuza, alta arhidiaconului Varlaam, alta banului Gh. Cuza (Cuzeștii, pag. 71); în total 30.000 lei. Lipsese chitanțele pentru partea celor 2 surori maici dela Văratie, Xenia și Caterina. Avem însă o chitanță din 1818 Maiu 2 a lui D. Paladi stolnic cumnatul lor, prin care atestă că maicile aveau a lua 10.000 lei capital rămas la fratele lor Ion Cuza comis plus 1200 lei dobânda pe un an de zile dela 2 Maiu 1817 până la 2 Maiu 1818 (Cuzeștii, pag. 80). Cum însă Ioan Cuza cheltuisese 1200 lei cu desbaterea moșiilor dela Hotin — care nefiind scoase din judecată nu s’au fost pus la socoteală — și anume 1000 lei la „advocat“ și 200 lei cheltueli, frații îi dau zapis la 5 Maiu 1814 că are a-i opri la desfacerea socotelilor nefiind puși la socoteala *periusiei* părintești (Cuzeștii, pag. 76).

Asupra daraverelor bănești între frați avem

o sumă de chitanțe. Așa Gr. Cuza dă chitanță pentru 785 lei dobânda la banii cuveniți pe anul 1814/15; ceiace arată că primise din capital 3500 lei, dobânda la punga de bani fiind de 5 lei pe lună. — Grigore Cuza primește 400 lei dobânda banilor cuveniți lui pe anul 1815/16; — Varlaam arhimandrit și egumen Dobrovățului dă o serie de chitanțe pentru procentele cuvenite lui și maicilor dela Vărătic pe anii 1815—1817 (Cuzeștii, pag. 79).

35. Gh. N. Cuza spătar. Din acte se vede că Gh. N. Cuza s'a însurat cu Anica, fata căminarului Gh. Șerban înainte de 1815, de oarece în acel an Dec. Scarlat A. Calimah Vodă judecând pricina pentru 5025 lei între căp. Andrei Bușilă supus rosienesc și Gh. Cuza ginerele lui Gh. Șerban, întărește vânzarea la mezat a moșiilor Pogăcenii și Ploeștii dela Fălciu a căp. Bușilă pentru despăgubirea ban. Gh. Cuza, care luase drept zestre sinetele socrului său dela Bușilă (Surete ms. XIX, 109).

Asupra înrudirei lui Gh. Cuza cu căminar Gh. Șerban, avem un frumos arbure genealogic al ramurei Șerban din Moldova, în care cetim că strămoșul acestui căminar Șerban Gh. a fost Paianu vel ban. al Craiovii, pe a căreia nepoată Bălașa, fata lui Movilă Paianu, a luat-o în căsătorie I. Șerban clucer. Acesta a avut 7 copii, din care și pe Gh. Șerban căminarul. Acesta a avut 4 frați: Anica măritată cu spătar Gh. N. Cuza, Smaranda măritată cu Emandi, tatăl colonelului N. Iamandi aghiotant lui Cuza

Vodă — rudă deci prin alianță colaterală cu domnul. — Anastasia Manu și Maria Nec. Sion (Surete ms. XXI, 192).

Spătar Gh. Cuza iscălește ca martur în 1821 Martie 20 în zăpisiul prin care C. Mitul vinde lui Pavăl Duca pah. un loc de dughiană în Bârlad (pr. I. Antonovici, Doc. Bârlădene, I. 97).

Post. Gh. Cuza iscălește ca membru al divanului Moldovei, alături cu I. Sturza log. C. Mavrocordat vist. și Andr. Donici vornic în procesul lui I. Çananău spat. pentru zaherea (N. Iorga, doc. XXI, 361/62).

36. *Varlaam Cuza arhiereul Sardeon.* Tânărul Vasile N. Cuza s'a călugărit de timpuriu, căci la 1813 îl găsim arhidiacon al Mitropoliei de Iași, în vârstă de cel mult 23 ani. El a ridicat treptele călugăriei, ajungând egumen al Dobrovățului prin 1816, apoi arhiereu și egumen al Sf. Spiridon înainte de 1821. În afacerile bănești dintre frați, Varlaam reprezenta interesele celor 2 surori maici și ale fratelui său mai mic Grigore, care — se vede — a învățat carte la Iași la Mitropolie, stând pe lângă fratele său și în deaproape îngrijire a Mitropolitului Veniamin Costachi.

Între anii 1817—1822 îl vedem pe Varlaam Cuza dus în Rusia la Petersburg, unde e însărcinat de Cneazul Galitzin să tipărească cărți. Așa în scrisoarea din 15 Noembrie 1818 trimisă moșului său Arghire Cuza b. v. spătar la Chișinău el spune că e în Petersburg în casele maiorului Bunaropulon și scrie: „eu după

poronca strălucirii sale. Cneazului Galitzin, care acum de curând s'au dat la povățuitorii tipografiei de a-mi înlesni trebuințele, nădăjduescă că peste 5 luni voiu porni spre Chișinău așteptând cu venirea Impărăteștii sale măririi (carele se zice că la 20 Dec. va sosi dela Viiana) la Petersburg". (Acad. Rom. ms. No. 2762; Surete ms. XXV, 65).

Patru luni după aceia în 12 Martie 1818 el serie tot din G. II. moșului său Arghire Cuza la Chișinău următoarele tot din casa maiorului Гшагонсавн: „și fiindcă și eu acum din mila Domnului săvârșesc Biblia și începând la Te-travanghel nădăjduesc ca pe la sfârșitul lui Maiu negreșit voiu porni spre Chișinău și te voiu pliroforisi de toate prin viu graiu" (Surete ms. XXV, 66). In această scrisoare trimete închinăciuni și blagoslovenie vărului Iordachi Cuza, cumnatului I. Miclescu și verișoarei Marghioala, moșului D. Râșcanu și mătușei Marghioala, moșului Mateiu Râșcanu și verișoarei Săftica.

In 1820 Iulie 4 Varlaam Arhimandrit e în Chișinău în gazdă în casele spătarului Matei Râșcanu; tot în Chișinău e și în Noembrie 24, când moșul său Arghire Cuza îi serie din Costești că la Iași s'au căftănit boeri mari N. Răz-novanu vel vist., C. Conachi vel vornie și D. Sturza vel log.

Varlaam stă în Chișinău tot timpul tulburărilor Eteriei. Asupra șederei vlădicăi Sarleon în Basarabia găsim o foarte hazlie scrisoare din

21 Dec. 1821 a Mitropolitului Ierapolei Grigorie „ὁ ἐραπόλεως Μ. Γρηγόριος“ către Veniamin Costachi: „Despote, eri viind dascălul Chiriaco în Chișinău au adus trei scrisori dela părintele Sardeon, una cătră Preasfinția sa arhiepiscopul, alta cătră generalul Catacaz, și al treilea cătră postelnicul Rizul, rugându-se ca să-l treacă și pe dânsul în izvodul milelor. Aceștia cum au deschis scrisorile au început a stupi și a ocări de lăcomia sau pleonexia omului; poți socoti Preosfinția ta ce n'au zis ei; cu toate acestea m'au poftit pe mine ca să scriu părintelui Sardeon și i-am scris muștrându-l pe dânsul și zicându-i pe lângă altele și aceasta: cum nu s'au temut de D-zeu să ceară milă *când sfântul Spiridon are stare, mai ales de iasta parte să hrănească și pe dânsul și pe toți oamenii mănăstirii, încă și pe alți străini: cu cât mai vârtos că are a lui stare. Drept să-ți spui, mare rușine ni-au făcut; pe toți oamenii mănăstirii i-au împrăștiat și mor de foame și el șede la Ciuciule, și-l hrănesc alții cu fasole și-l iau și în răs; apoi socotește Presfinția ta ce minte are!* (C. Erbiceanu, Ist. Mitr. Mold. 191).

Tocmai în 25 Iulie 1822 îl găsim la Seliște în Basarabia, de unde scrie moșului său Arghire Cuza următoarele: „ajungând cu sănătate la Seliște, am aflat scrisoare dela Preosfințitul Mitropolit Veniamin Costachi cu o scrisoare cătră Măria sa Doamna, poruncitoare mie ca să merg din partea Preosfinției sale spre herețesire Măriei sale. Deci te rog, moș Arghirachi,

să mă înștiințezi cu amăruntul pentru Măria sa Doamna, unde se află și unde pot să o găsească de a împlini poronca stăpânirii, căci eu îndată ce-mi voi strânge rostita daradaicăi pornesc, și de vei mai putea aștepta sau pe Mercuri ași veni pe la d-ta ca să mergem împreună pe la moșia Doamnei. Preosfințitul îmi trimete bune înștiințări din Moldova, că toate s'ar fi liniștit, și că însuși încurândă vreme voește să trecă. Deci toate câte am auzit că vin alți Turci și că-i rău în Moldova nu sunt altceva decât niște vorbe răsuflete a turburătorilor“ (Ac. Rom. ms. No. 2764 fila 241).

În 1826 vel vornic Iordachi Drăghici scriind Episcopului de Roman amintește de Vlădica Varlaam în datoria de 9000 lei a târgoveților dela Roman „iată și un alt pitac gospod cătră însuși Preasfinția Voastră: care Măria sa mi-a poroneit să-l scriu în ființa atât a păr. Mitropolit cât și a *Vlădicăi Varlaam*“ ...„cum și hărtia aceia ce v'au fost dat părintele Varlaam de 120 lei“ (C. Erbiceanu Ist. Mitr. Mold. 271).

Tot în 1826 Aug. 4 Mitropolitul Veniamin scrie Episcopului de Roman că-în pricina administrației Precistei din Roman închinată sf. Spiridon, n'are a ascultă de Episcopia de Roman: toate arhierestele săvârșiri după singhelii (prerogative), ce are mănăstirea dela al ei arhieru au să le lucreze și să se urmeze precum și în vremea noastră acolo, asemenea lucrare a sf. mănăstiri s'au urmat de preosfințitul frate, kir Nectarie Sardeon; asemenea și acuma are a să

urmă de *fratele Mitropolitul Sardeon kir Varlaam*“ (o. c. pag. 422).

Varlaam Sardeon ca Episcop ia parte ca membru în obșteasca adunare pentru revizuirea Reglementului organic, cum cetim în jurnalul No. 1 al primei adunări din 1831 Maiu 8 (Anal. parlam. I², pag. 3). Il mai vedem figurând ca deputat bisericesc în aceeași adunare ca „egumen al mănăstirei Sf. Spiridon Preosfinția Sa Episcop Varlaam Sardeon“ (o. c. p. 6).

În aceeași obștească adunare chemată a revizuii Reglementul organic îl vedem figurând și pe aga Gh. Cuza care a lipsit dela ședințele din 19 Maiu și 23 Maiu „bolnăvindu-se din sala sesiei“ (An. parl. I², 77).

Varlaam moare în 1832 Iulie 26, căci în budgetul Sf. Spiridon încheiat la 1835, făcându-se bilanțul rămășițelor din anii de pe urmă vedem aceste cifre:

„4666.80 lei leafa răposatului arhiereu Varlaam Sardeon, analoghie din 8000 lei hotărîți pe an pentru 7 luni, dela Ianuarie până la 1 August 1832, câte 666 lei 80 bani pe lună (Anal. parl. VII, 815).

Arhiereul Varlaam Sardeon, deși egumen al Sfântului Spiridon căută pe sama lui moșia Borșa a Casei spitalelor încă din anii 1830. Din diferite împrejurări arhiereul nu putu prezenta casei sămi întregi și încă la 1835 iarna, budgetul Casei eră încărcat cu 18696 lei rămași pe seama arhiereului. Moșia Borșa umblă câte 10000 lei pe an; el n'apucase a plăti câștiul

lui 1832 murind în Iulie; și 8000 lei din câștiurile lui 1830, 1831. Dator mai rămâne casei Sf. Spiridon și din căutarea pe seama sa a prisăcilor de pe moșia Dumeștii dela Vaslui, el luându-și sarcina a procură bisericei Sf. Spiridon și mitocelor sale lumânările de ceară, pentru care pricină primea din budgetul Epitropiei și 2000 lei pe an ajutor. Parte din rămășițe s'au plătit de sătenii de pe Borșa, cari au vărsat 6800 lei din grâul sechestrat; iar post. Ioan Cuza fratele răposatului arhieru a plătit în *naht* 3300 lei; iar 2412 lei 110 bani „aceștia are a-i trage mănăstirea Sf. Spiridon din averea răposatului arhieru Varlaam Sardeon spre istovirea căutărilor moșiei Borșa pe sămile încheiate pe anii 1830/32“.

În lista rămășiților Casei Sf. Spiridon răfuite de comisia Adunării obștești din Decembrie 1841 vedem trecuți cei 2412 lei 110 bani rămășițuri dela răposatul arhieru Varlaam Sardeon din câștiurile moșiei Borșa 1830 până la 1832, pentru care judecătoria țin. Iași împărtașește Epitropii să se despăgubească intrând în masa creditorilor în clasul al 2-a. Curator averii răposatului arhieru eră stol. T. Burada Verificându-se averea de creditori, Epitropia n'a avut de unde să se despăgubească (Anal. parl. XII, pag. 78). Comisia financiară a propus desființarea datoriei, nefiind de unde să o scoată. Adunarea încuviințează desființarea datoriei din sămile Epitropiei (An. Parl. XII, 97).

Asupra arhierului Varlaam avem în arh. Sf.

Spiridon dosarele No. 139, 177 și 185 ce vorbesc de răfuelile urmate după moartea arhiepiscopului Sardeon. Asemenea și în arh. statului Iași sunt dosarele No. 5, 6, 437 și 439 pe 1832 ce vorbesc de Sardeon arhiepiscop.

37. *Urmașii lui Gh. N. Cuza spătarul, Gh. Cuza* spătarul a avut 2 copii: *Ioan Gh. Cuza* și *Constantin Gh. Cuza*.

a) *Ioan Gh. Cuza* s'a născut în Bârlad, unde a și trăit. El foarte des călătorea prin Turcia. El a ținut în căsătorie pe Victoria, fata lui Iordachi Roset dela Orășu, Bacău, și a Zamfiriței, născută Donici.

Din această căsătorie au eșit 4 copii: *Gh. Cuza* ofițer având școala dela St. Cyr din Franța. El a murit în Bârlad în 1881 Decembrie 27, fără urmași. *Dumitru Cuza* mort la 1875 în Bârlad. *Ruxanda Cuza* măritată după Sturzescu și apoi după Atanasiadi; *Valentina Cuza* măritată după compositorul rus Bleihmann, și a fost cântăreață la marcea operă din Petersburg. Ea a murit în 1910 Maiu.

Dela Ioan Gh. Cuza avem un act de învoială cu fratele său mai mic Const. Gh. Cuza în privința datoriilor rămase dela tatăl lor Gh. Cuza postelnic. Prin acel act de învoială din 6 Aprilie 1840 se arată că tatăl lor eră mort cu 5 ani înainte de acea dată „Ioan Cuza fiu al răposatului postelnic Gh. Cuza”; că datoriile tatălui lor erau de 50000 lei, la logofătul C. Conachi pentru care se amanetase moșia Fichiteștii dela Vaslui; că Ioan Cuza luând în căutare moșia

se obligă a plăti datoria către Conachi în cinci ani de zile. Vânzându-se moșia de creditor, Ioan Cuza o ia pe sama sa, obligându-se a plăti fratelui său Constantin suma de 2200 galbeni olandezi blanci; dar fiindcă fratele său umblă des în străinătate, mai ales prin Turcia, unde și-a dat și copii la carte la Smirna, Ioan Cuza se obligă „pe vreme ce se va găsi în afară de Moldova să-i mai dau pe fiește care an 24 galbeni ori unde-i va cere și la orice față mă va rândui a-i răspunde“.

Ceeace ne miră însă în acest sinet dat de Ion Gh. Cuza fratelui său Const. Gh. Cuza e că amândoi frații afirmă că mama lor eră Anica Frunzeti „iar jalobele date de dumnealui Enachi Frunzeti și dumneaei Anica Frunzete maica domniilor sale fraților Cuzești fiind date după împlinirea termenului publicațiilor nu au nici o tărie și sunt ca cum n'ar fi date, și ca și cum n'ar mai fi învoiala aceea săvârșită între domniele lor frații Cuzești, Ioan Cuza și Costachi Cuza cu maica domniilor sale Anica la 1835 Martie 1“.

Urmează din aceasta că soția lui Gh. Cuza postelnicul după moartea soțului ei la 1835 iarna, s'a măritat cu Enachi Frunzeti, și că dar Ion Cuza în răfuiala ce și-a făcut în 1840 cu fratele său zice: „rămâind eu îndatorit a plăti toată datoria atât către dumnealui logofătul C. Conachi cât și resturile către mama noastră din suma ce au avut a lua după învoiala și după

osebit sinet către dumnealui Enachi Frunzeti".
(Surete ms. VI, pag. 519).

Cei doi frați, *Gheorghe* și *Dumitru Cuza* au fost trimiși de tatăl lor să învețe carte grecească la Smirna. Erau acolo la școală, când votul a ridicat la domnie pe moșul lor de văr Alexandru Ion Cuza în 5 Ianuarie 1859. Pentru a-și arăta sentimentele lor de adâncă supunere și devotament noului domn, moșul lor, băeții trimet în 2 Maiu 1859 o frumoasă scrisoare în limba Franceză, care o dăm în întregime, după comunicarea ce ne-a făcut-o d. A. C. Cuza, care ne-a dat toate lămuririle asupra ramurii bunului și părintelui său.

Prince,

En apprenant par les feuilles publiques que les voeux unanimes dela nation roumaine vous appellent au gouvernement du pays, nous nous empressons de vous en féliciter. L'adulation n'aura point de prise sur nos coeurs et tout en vous complimentant nous ne ferons que vous exprimer les sentiments qui nous animent. Prince, il est vrai, nous avons été des derniers à venir vous féliciter sur l'heureux événement qui vous a rendu maître souverain des deux Principautés, mais nous le disons avec assurance, votre élévation n'a causé à aucune Roumain une joie plus vive et plus sincere qu'a vos jeunes neveux.

Qu'il nous soit donc permis, Prince, de venir après la nation toute entière déposer à vos pieds l'humble tribut de nos hommages. Daignez les recevoir comme un gage de notre respectueux dévouement et des voeux ardents que nous formons pour votre prospérité. Vivez, Prince, vivez pour faire le bonheur du peuple, dont

la divine Providence vous a confié les destinées. Plaise à Dieu que par notre application et notre conduite, nous réussissions à nous mettre en état de vous séconder un jour dans l'oeuvre de régénération à laquelle vous vous êtes dévoué sans réserve.

Daignez agréer, Prince, l'hommage du profond respect et de l'inalterable dévouement avec lesquels.

Nous avons l'honneur de être vos neveux

Georges et Démétrius Couza

Smyrna le 2 Mai

1859

à Son altesse le Prince Couza hospodar des Principautés-Unies. de Moldo-Valachie, etc., etc.

(Surete ms. XXV. 123).

b) *Constantin Gh. Cuza* s'a născut în 1818. A ținut în căsătorie pe Smaranda, fata postelnicului Ioniță Coroi și Antîței Cazimir, nepoata lui Vasile Coroi pah. și a Elenii fata lui Tudurache Cerkez¹⁾. C. Cuza a fost judecător. În 1837 Maiu 15 îl găsim eilen la judecătoria de Fălcieu înlocuind pe căminarul Lascarachi Mihalachi. În 1859 Maiu 19 e numit prefect la

¹⁾ Arborele genealogic al familiei Coroi ne dă întâiu pe comisul Coroi din 7133 (627). Acesta a avut 4 copii, pe Grigore, Iacomi, Simion Coroi și pe Abaza vornicul, amintiți în actele din 7214 (1706). Simion Coroi a avut 5 copii: Gavril, Ioniță, Ștefan Coroi postelnic, Luca și Grozava. Ștefan Coroi a avut 8 copii: Gheorghe, Sandul Simeon vel căpitan de Darabani, Antohi Coroi spătar, Cristea Coroi pah., Manolachi, Sanda și Nastasia. Antohi Coroi a avut de fiu pe Vasile Coroi paharnic, care capătă diploma divanului din 1816 Noembrie 20, cu strămoșii săi. Vasile Coroi a avut 5 copii: Vasile, Ioniță Coroi b. v. vist., Gheorghe, Smaranda căs. Manole, Pulheria. Ioniță Coroi are 7 copii: Neculai, Smaranda căs. C. Cuza, Ioan, Mihai, Vasile, Costache și Gheorghe (Surete ms. XXI, 191; XIV, 199).

Ismail. În 1859 e rânduit candidat la Curtea de Apel din Iași în locul lui Damaschin Bojinca. Apoi fiind numit membru la aceeași Curte în 1861 Ianuarie, e rânduit candidat în locul său T. Roseti, cumnetul Domnului. În 1863 i se îngăduie a profesă avocatura pe lângă Curtea de Casație din București. El moare în 1866 și e îngropat la Talpalari.

C. Cuza a trăit la Fichitești, Vaslui, așezare părintască. El aveă dese raporturi cu vărul său Alex. I. Cuza și pentru interesul persoanei viitorului Voevod A. I. Cuza dăm o scrisoare a lui din 1846 Mart 5, scrisă din Galați către vărul său Constantin Cuza la Fichitești:

Galatz en 5 Hars 1847

Constantin mon cousin cheri

L'interprétation que tu fais du sens de ma lettre en l'appellant en *gallolatin* intimidive me force malgré moi à révenir sur un sujet que je voudrais éloigner pour toujours, si c'est possible, de mon souvenir et que je me rappelle comme d'un mauvais rêve dont on perd la suite et cela uniquement pour l'amitié que tu m'inspires. Comment as-tu? jamais pu croire, mon cheri, que je pus un instant avoir l'idée de t'intimider. Loin de moi une idée aussi fausse que désagréable et qui me ferait te renier pour parent, car je n'admets pas pour me servir de ton terme l'intimidation dans les membres de ma famille. J'ai simplement appelé dans ma lettre à ta raison mon cher pour faire une distinction entre l'entêtement *propriété asinine* et la fermeté que tu entendais mal dans l'affaire présente, entre un faux amour propre et une véritable dignité; ne croyant jamais que ta raison et tes prin-

cipes pussent se taire devant aucune considération secondaire et dont je veux publier la source.

Pani Kostaki Georgeovitz, car d'après les circonstances présentes je ne puis plus te qualifier avec ménagement qu'en Moscovite, tu te rappelles sans doute qu'à notre première rencontre à Berlad après mon retour de Jassy je repoussai tous les bruits quoi que me venant des personnes dignes de confiance, comme calomnie, et que même après l'assurance que j'acquis l'apprenant de ta bouche propre (n'interprètes pas le mot), je te considérai en état d'aliénation mentale, n'admettant pas de pareils procédés à mon cousin cheri mon bien aimé Kostaki et que je te proposais pour tenir l'affaire entre nous de la soumettre à la débatation de tes amis même — tu te retranchas derrière un silence compromettant pour toi et l'expression de ta figure repentante après mon appel à ta raison et conscience me ferait expérer un retour de ta part. Aujourd'hui mon cher j'aime croire une fatalité cause de tout cette affaire difficile à nommer n'étant trop pénible de devoir changer ma bonne opinion pour toi dans laquelle je veux rester n'importe les faits que je ne peux pas croire réels, et que je traite comme apparences et te compter toujours dans le nombre de mes amis et élus. Assez parlé sur un sujet que je veux d'orenavant chasser de ma mémoire. Voyons, cheri mon petit choux que fais tu? de bon penses tu? quelque fois sur les vicissitudes humains. Vas tu? à la chasse souvent; dans peu certaines affaires m'appelleront de nouveau à Berlad j'espère t'y rencontrer et si je pourrais je viendrai même jusqu'à Fiquitesti te faire une surprise que je suppose agréable par ma présence. Ces jours ci on m'a proposé une campagne dans les environs de Galatz du prix 1500 ducats par an ayant 800 falches seigneuriales labourables et 300 habitants plus une quantité de razeches autour, si tu veux je me ferai un plaisir de te la procurer pour ton comte

seul bien entendu, ne pouvant plus comme nous avons parlé la prendre en compagnie pour plusieurs raisons. Voulant effacer la mauvaise impression qu'un souvenir peut avoir laissé entre nous je t'envoie une boîte de rahat lokoums en signe de douce harmonie.

En aspirant après le moment agréable de te voir je suis ton dévoué cousin et surtout ton ami.

A. I. Couza.

Ma femme sensible à ton souvenir me charge de te présenter ses amitiés.

adresa:

Domnului
Domn K. K. Constantin Cuza
la Fikitești

(ceara roșie)

(Surete ms. XXV, 125)

Constantin Gh. Cuza a avut 2 copii: *Petre C. Cuza* mort fără urmași, și... pe *Alex. C. Cuza*, profesorul universitar, Iași, care din căsătoria sa cu d-na *Maria Ganea* are acești copii: *Gheorghe Cuza* în 1896, *Alexandru Cuza* n. 1897, *Maria* n. 1898, *Grigore Cuza* n. 1904 și *Magdalena* n. 1919 Iulie 23.

Ion Nec. Cuza postelnicul

38. De și Ion Cuza nu erà fiul cel mai mare al căminarului Nec. Cuza, am văzut însă că frații săi îi dau lui stăpânirea moșiei Barboși, urmând a despăgubi pe frați bănește.

În 1807 Ioan Cuza n'avea încă nici un rang de boerie, cum cetim în cartea de judecată a divanului din 1807 Avg. 21, prin care se dă rămas Ioan Cuza fiul răposatului căminar Nec. Cuza, deși ceruse protimisis ca rudenie cu clucereasa Safta Bălșoae, care vânduse de istov prin licitație moșia sa Drăgotești la Fălciu clucerului Tudorachi Ciurea. Cartea de judecată mai arată că Ioan Cuza „ca unul ce se află sub ascultarea mai marelui său frate Gheorghe Cuza, ce se află cu Măria sa la București la 24 Mart 1806“ nu poate da răspuns, pe care răspuns nu l'a mai dat nici după întoarcerea lui Gh. Cuza la București și perdù procesul (Surete ms. XVII, 461; acta Iorgu Costantin, Târzii).

Ioan Cuza¹⁾ a ridicat treptele boeriei până la postelnicie. Intre 1714—1818 îl găsim paharnic, în 1818 comis; între 1819—1820 e spătar și e rânduit ispravnic de Fălciu și Covurlui; (Surete ms. XIV. 28). Se ridică la treapta postelniciei după 1829 până cătră 1849, când moare.

Ioan Cuza a ținut în căsătorie pe Soltana Cozadini. Familia Cozadini era de curând venită în țară. D. Bolintineanu în „Viața lui Cuza Vodă“ (ediția Șaraga, Iași 1904, pag. 12) zice că „mama sa era din Constantinopol din familia genoveză Cozadini, familie greacă cu timpul.“ Iar d. A. D. Xenopol afirmă în „Domnia Cuza“ vol. I, pag. 18 „mama sa era greacă, născută și crescută la Constantinopol, femeie ce după spusa contemporanilor era de o deosebită inteligență, dar nu știa românește.“ Soltana Cozadini a avut frați pe Dim. și Grigore Cozadini, oameni cunoscuți politici din divanul adhoc și unul ministru sub Cuza Vodă.

Soltana Cuza (Cozadini) a murit la 28 Mai

1) În 1809 e numai euconul Ion Cuza (pag. 219); în 1813 e paharnic (pag. 68, 222) biv vel pah. în 1814 (pag. 67, 71); în 1816 e tot pah. (p. 305; Surete XXV, 59); în 1818 e comis (Surete ms. XXV, 63); spătar în 1819 (Surete ms. XXV, 66); spătar și ispravnic de Fălciu în 1819 (Surete ms. XIII, 316); idem 1823 (pag. 228), idem 1825 (pag. 296, Surete ms. XVI, 506) idem 1824 Dec. (Surete ms. XIII, 353) XIV, 29. XV, 129) idem 1826 April (Surete ms. XIII, 356); idem 1827 (Surete ms. XIV, 29); postelnic și ispravnic al Galaților în 1830, idem 1834, idem 1839 (pag. 262; Anal. parl. V, 328) idem (pag. 80); idem în 1846 (pag. 38), idem în 1848 (pg. 85). Deputat în adunarea obștească în 2 legislaturi între 1822—1843 (vezi. Anal. parlamentale), etc.

1865, în vârstă de 80 ani (Oct. Gh. Leca „Familiiile boerești“ 195).

Lunga sa isprăvnicie atât la Fălciu cât și la Galați i-a creiat trecerea în ochii boerilor din județ, de aceea și vedem că izbuteste a fi ales deputat în adunarea obștească a Moldovei ca deputat ținutal al Fălciului. Cum Reglementul organic îndrituia ca și ispravnicii să fie aleși deputați Ion Cuza s'a folosit de această prevedere legală, și el care fusese prefect de Fălciu sub toată domnia lui Ioniță Sandu Sturza, ca unul care era dintre sprijinatorii regimului nou al domnilor pământeni, i-a fost lesne postelnicului Ioan N. Cuza să capete voturile puținilor alegători ai Fălciului. Mai adăogăm la aceasta și autoritatea fratelui său Varlaam Sardeon, Vlădică și egumenul sf. Spiridon, care în calitate sa de egumen a luat parte în comisia rânduită pentru întocmirea Regulamentului.

Postelnicul Ioan Cuza fu ales deputat în adunarea obștească a Moldovei din partea județului Fălciu în ziua de 13 Noem. 1832. Dintre alegătorii orașeni și rurali ai jud. Fălciu n'au luat parte la alegere de cât aceștia: spat. Pan. Catargiul, căminar Gh. Vasiliu, căminar Vasile Tutov, căminar Gh. Ștefănescu, pah. C. Șendrea, serdar D. Iuga, serdar I. Hotineanu, stolnic Gr. Butucea, med. Șerban Gândul, clucer C. Negură, sulger C. Ioan, sulger N. Cerchez, sulger I. Bosie și sulger Gh. Docan. Din 14 alegători postelnicul I. Cuza a întrunit 12 glasuri. În adresa trimeasă Adunării din partea biuroului

electoral se arată că boerii ținuțași chemați la alegere pe ziua de 12 Noembrie nu s'au prezentat nici unul; și atunci s'au chemat pe a doua zi boerii din târgul Huși, din care cu mare greutate s'au adunat 14, iar procesul verbal al alegerii nu l'au iscălit de cât 8 din ei (An. parl. III, B. 122).

Din aceasta reiese natura politică a candidaturii lui Ioan Cuza. Pe lângă calitatea de ispravnic, Ioan Cuza erà un adept fervent al duhului nou și de regenerare în țară și boerimea Fălciiană a făcut prin instinct gol în jurul ispravnicului candidat, care duceà cu sine nu vederile clasei, ci o înclinare vădită spre ideile nouă *cărvunărești* și o natură mai docilă administrativă regimului care i-a înlesnit candidatura oficială.

În a doua sesiune a Adunării obștești post. Ioan Cuza a luat parte la toate ședințele adunării, afară de 2 zile lipsă (An. parl. IV, 598); și fiind în această sesiune discutată legea rotunjirii județelor, Ioan Cuza fu pentru păstrarea a 13 județe în Moldova, nu 12 cum s'a hotărât de majoritate. Foarte arareori am găsit pe Ioan Cuza formând părere deosebită de a majorității. Numele lui se găsește foarte adesea ori apărând pe deantregul proiectele guvernului și ale lui Vodă, ori iscălind acele amendamente unde erà majoritatea de părere să schimbe proiectul guvernului. În sesiunea extraordinară a anului 1834 dela 9—14 August adunarea a lucrat cu noul domn M. Gr. Sturza Vodă.

În anul 1834 se ivi ciurma pe o corabie venită la Galați. Ioan Cuza postelnicul ca ispravnic (parcalab) al Galaților luă așa de severe măsuri, că molima fu imediat stinsă. Se ceru de comitetul sănătății publice să i se facă o mulțumire publică, ceiace i se votă în ședința dela 2 Febr. 1835 (An. parl. V, 528, 545, 632).

În a patra sesiune din 1836 a Adunării obștești intervine o răzvrătire a o samă de boeri, cari s'au simțit atinși de purtarea ministrului Neculai Canta și în număr de 14 au ținut o serie de consfătuiri adunându-se prin casele lui C. Sturza log. A. Mavrocordat și Alecu Balș agă spre a protestă la domn și la Impărația Rusiei. Din aceștia 6 erau deputați: Gr. Ghica log., C. Balș hatm., A. Mavrocordat post., Iord. Ghica post., Costin Catargiul post. și Alecu Roset agă. Domnul voi a-i elimina din adunare după art. 53 din Regl. Adunarea intervine și Vodă îi iartă în 28 April 1836. Ioan Cuza nu ia parte între răzvrătiți, fiind și ispravnic de ținut la Galați (Anal. parl. VI, 785).

Postelnicul Ioan Cuza e ales deputat al Fălciului și pentru a doua legislatură de 5 ani (1838—1843). Din ce motive însă nu știm, căci *della* cu alegerea lui dela Huși în loc de a veni la adunare în prima ședință dela 21 Decembrie 1837, a venit abia la 14 Ghenar când i se validează „s'au găsit în îmbunătățire” și s'a primit deputat în adunare (An. parl. VIII, 487, 532). În a treia legislatură cu începere dela 1843 deputat al Fălciului a fost ales Sc.

Roset, iar în a patra legislatură a fost ales Lascar Roset, a cărui alegere a fost casată pentru mituiri și ingerințe, și s'a ales apoi N. Costachi (Anal. parl. XV).

În evenimentele anului 1848 îl găsim amestecat și pe bătrânul postelnic Ioan Cuza. El eră în vrâstă de cel puțin 65 ani și prin lungă lui carieră administrativă și politică avea în ochii tineretului timpului acel ascendent datorit nu numai vârstei, ci și căldurei cu care atât el cât și fratele său Grigore și chiar fiul său Alexandru îmbrățișase ideile nouă de regenerare a țării. Și părintele și fiul erau crescuți în acelaș gând și dădeau mai mare încredere în izbânda luptei.

Povestitorul cronicar al întâmplărilor anului 1848, poetul Gh. Sion în ale sale „*Suveniri Contemporane*“ arată că Cuzeștii au luat parte la toate scenele luptelor politice, iscăbind dorințele partidei naționale în întrunirea din Martie în casele log. C. Sturza (pag. 178). Ei erau alătura cu toți capii mișcării, ca D. Rola, V. Alexandri, V. Ghica, frații Roseti, (pag. 181). Iar când Vodă ordonă arestarea boerilor adunați la Mavrocordat, boerii Cuzești au înfruntat exilul, hotărându-li-se ca punct de extrădare Galații. Trecură peste Dunăre: Manolachi Costachi Epureanu, Alecu Roznovanu, cei 3 frați Rosetești, Zah. Moldovanu, Nec. Catargi, D. Filipescul, A. Moruzi pictorul, Ioan Cuza postelnicul tatăl, Alecu Cuza *fiul* (pag. 191;

vezi C. Colescu-Vartic, „Zile revoluționare“ 1848 pag. 115, 125).

În cursul anului 1848 Ioan Cuza postelnicul muri, căci în 5 Ghenar 1849 proprietarul Mălăeștilor, Iancu Costachi Negel, scrie postelnicesei Soltana Cuza în afaceri de moșii, Mălăeștii fiind în hotar vecin despre amezăzi și apus cu Bărboșii (Cuzeștii, pag. 85).

39). În lista boerilor din Moldova întocmită după cerere încă din 1830 a vișeprezidentului divanului general Mircovici găsim trecut în clasa I pe post. *Ion Cuza* cu caftan de spatar între 83 boeri de clasa întâia; pe aga *Iordachi Cuza* și spatar *Gr. Cuza* între cei 200 de boeri de clasa II pe stolnic M. Cuza între cei 584 boeri de clasa III; de clasa a 4-a erau numai 4 boeri.

În izvodul de scutelnici pe anul 1833, pentru care se cuvine a se slobozi din visterie banii despăgubirei hotărâte vedem că în numărul mare de boeri, cari alcătuiau statul politic intrau 1203 fețe, din care 6 Episcopi, 6 Beizadele, 4 domnițe, 378 cucoane văduve 809 boeri; dintre aceștia 477 erau fără moșii și aveau peste tot 25727 scutelnici, pentru cari primeau dela visterie ca despăgubire 217308 lei pe triminie. În listele acele vedem figurând următorii Cuzești:

Ion Cuza postelnic cu pitac gospod, cu 80 scutelnici primind dela visterie 1920 lei pe an, a 6 lei de scutelnici pe triminie, având moșie.

Aga Iordachi Cuza cu 40 scutelnici primind dela visterie 960 lei pe an.

Spătar Grigore Cuza cu 40 scutelnici primind dela vistierie tot 960 lei pe an.

Stolnic Mihai Cuza cu 12 scutelnici, primind dela vistierie 288 lei.

Hătmăneasa Ralu Cuza cu 40 scutelnici, primind dela vistierie 960 lei pe an.

Casa postelnicului Gh. Cuza cu 40 scutelnici primind dela vistierie 960 lei. In 1834 Martie 18 se rânduește a se trece casa post. Gh. Cuza între cei fără moșie, urmând a primi câte 60 lei de scutelnic pe an în loc de 24, adică 2400 lei pe an (An. parl. IV, 343).

Căminăreasa Safta Cuza cu 10 scutelnici primind 240 lei.

Casa pitarului Ioan Cuza cu 3 scutelnici pentru care primia 180 lei pe an, a 15 lei de scutelnic pe an neavând moșie (An. parl. III, 2, 235).

La Bărboși moșia lui Ion Cuza, se adăpostise prin păduri beizadea C. Moruzi, fiul lui D. Moruzi, frate lui A. C. Moruzi Vodă și nepot lui C. D. Moruzi Vodă din 1778—1783. Iată cum povestește fiul lui C. Moruzi, D. D. C. Moruzi, autorul romanului „Pribegi în țări străine“ (din 1912), la pag. 13: „...am fost bătuiți, schingiuiți și surghiuniți atunci; iată și rănile ce le-am căpătat la cap, făcute de pușca jandarmului, care m'a prins în pădurea dela Bărboși, în care mă adăpostisem“.

Grigore N. Cuza vornic

40. Pe cât de interesantă e figura lui Gr. Cuza, pe atâta ne lipsesc datele despre el, întru cât partea sa în mișcarea de regenerare a țării a fost pe cât de covârșitoare pe atât de modestă.

Gr. Cuza fù cel mai mic copil a lui Neculai Cuza, căminar. S'a născut cătră 1800, întru cât vedem că la răfuiala socotelilor dintre frați și surori, în 1814, Grigore Cuza era elev la școală la Iași, și sub privigherea fratelui său Varlaam Cuza, care a rădicat treptele bisericesti până la arhieru și egumen al Sf. Spiridon, cu titlul de Sardeon. Fratele său Varlaam Cuza reprezintă pe Grigore Cuza și pe surorile sale maici dela Văratec, ca vechil în daraverile bănești ale fraților, cedând moșia Bărboșii fratelui lor Ioniță Cuza, ei mulțumindu-se cu partea oferită în bani, câte 10.000 lei de frate.

Grigore Cuza a trăit în tinereță pe lângă fratele său Varlaam: probabil că a învățat carte în școala dela Mitropolie, dar nu așa multă, căci contemporanii ne spun că n'avea multă

școală, dar era foarte cetit și cu dor de a se ispiti din cărți.

Rolul politic jucat de moșii lui, Arghire Cuza ban și Gheorghe Cuza vornicul, în mișcarea lui 1821 și punerea în scaun a lui Ioniță Sturza; atenția de cari s'au bucurat acești 2 Cuzești sub domnia lui Ioniță Sturza a fost un fericit prilej pentru a se ridică în vaza administrativă nepoții lor de frate: Gh. N. Cuza ban, Ion N. Cuza postelnic și Gr. N. Cuza vornic. Dacă la aceasta unim și vaza bisericească a fratelui lor Varlaam Cuza Sardeon, ne vom explica de ce cu anul 1830 se trece vaza politică a Cuzeștilor dela ramura Vasluiiană la cea Fălciiană, întru cât căminarul Nec. Cuza a avut 4 feciori, toți în vază politică.

Și Grigore Cuza a fost ispravnic de ținut, când la Vaslui când la Fălciu, și anul 1832 îl găsește ca ispravnic, candidat la scaunul de deputat al Vasluiului.

Spătarul Grigoraș Cuza a fost ales deputat în adunarea obștească în legislatura întâia la 1832, cum cetim în actele biuroului electoral. Alegători la Vaslui erau 23 boeri, dintre care găsim pe stolnic M. Cuza, aga Iordachi Cuza și spătar Gr. Cuza, aceștia trei figurând între candidații din care aveam a se alege deputatul. Alegerea s'a făcut la 12 Noembrie 1832, și de și Gr. Cuza spătar era la Iași, el a întrunit majoritatea glasurilor, cum reiese din adresa biuroului electoral „să se cheme pe d-lui spătar Gr. Cuza de departament spre a i se da hărtia

alegerii“, căci „deputatul ales se află la Iași, să se trimeată titlul dat deputatului cu iscăliturile întregimei sesiei și a secretarilor ei ca să i se dea acolo“ (Anal. parl. III, b. 120).

Grigore Cuza n'a avut copii, deși în socotelele bugetare ale anului 1835 se vede că el întreține în școală 2 copii, probabil pe cei 2 copii ai lui Iordachi Cuza, pentru cari videm că dătoarește 1400 lei casei Școalelor până la 1 Iunie 1835, cari s'au încărcat ca rămășiță de încasat în sama școlilor pe 1837, samă pe care Gh. Cuza spătarul o iscălește ca deputat și membru în comisia de luarea socotelilor statului: „1400 lei d-lui spătar Grigore Cuza pentru 2 copii pe 6 luni până la 1 Iunie 1835“ (Anal. parl. VIII, 790, 838). El a ținut în căsătorie pe Maria Stavru. Așa în 1837 Mai 28, Gr. Cuza era la Vaslui „cu prilejul venirii cc. Grigore Cuza la Vaslui în trecerea Măriei sale lui Vodă“ (N. Iorga Doc. VI, 121).

În a doua legislatură spătarul Grigore Cuza n'a mai fost ales deputat al Vasluiului, în locul lui alegându-se aga Grigore Racoviță. Se pomenește însă de Grigore Cuza în Anexa litera K (Anal. parl. VIII, 545) că fiind ales membru în comisia obșteștei hotărâtori, în sesia lui 1836, n'a putut funcționa, punându-se în locu-i log. C. Conachi, de oarece spătarul Grigore Cuza se află în slujbă afară la ținuturi.

În a treia legislatură dela 1843—1848 Grigore Cuza spătarul e reales deputat al ținutului

Vasluiului, așa că mișcarea dela 1848 îl găsește deputat.

Activitatea lui ca deputat în 2 legislaturi ale adunării obștești n'a putut fi cu nimic deosebită, căci fiind persoană administrativă ca și fratele său Ioan Cuza postelnicul, ei iau parte cu votul lor la formarea majorităților apărând proiectele guvernului și rare ori amendându-le.

În anul 1848 Grigore Cuza avu un rol precumpănitor. Ca reprezentant al generației lui 1830 el era pentru tineretul lui 1848 bătrânul demn de încredere, care însuflețit de duhul timpurilor nouă, știu să îmbrace în forme vechi aspirațiuni nouă.

La 1848 Grigore Cuza era trecut de 50 de ani, om cărunt, cu port vechiu boeresc, cu antereu, cu brâu și cu șlic în cap la zile mari. Duhul nou de primenire politică schimbase sufletul lui Grigore Cuza, dar nu se grăbise a se bonjurarisi, ca tinerii timpului, ci cu cât arată că și sub antereu și ișlic pot încolți idei și aspirațiuni nouă, cu atâta putea el chizeșlui succesul noilor îndrumări ale țării.

Grigore Cuza prezidă întrunirea boerilor de protestare cătră domnul M. Sturza Vodă, întrunire ținută la hotel de Petersburg în apropiere de palatul domnului, hotel Victoria mai apoi, iar azi casele cumpărate pentru Seminarul Veniamin Costachi. De aceia pe lista de proseriși ai lui M. Sturza fu pus în primul loc Gr. Cuza. Povestitorul ocular al acestor evenimente, Gh. Sion poetul, ne spune că „cura-

giosul Ingè, arnăutul lui Beizade Grigore Sturza, călcă și casa bătrânului Grigore Cuza, căruia îi luă o mulțime de arme, dar nu cuteză a-l arestă, căci bătrânul îl amenință cu un pistol, ce-l ținea gata de foc" (Suveniri Contemporane pag. 191). Probabil că pe acea vreme Gr. Cuza avea case în strada Săulescu în rând cu casa pah. Gh. Săulescu, azi proprietatea moștenitorilor săi Dimitriu și Leca, nepoți.

Domnia lui Gr. Alex. Ghica Vodă răsplăti pe Gr. Cuza, căci îl găsim ministru la departimentul bisericesc, în care calitate iscălește hrisovul domnului Ghica Vodă pentru întemeierea institutului Grigorian în 1852 (Man. adm. II, 562).

Gr. Cuza fù numit ministru în 1850 Septembrie 4, cum cetim în ziarul Zimbrul. „După demisia dată de d-lui N. D. Ghica, Înălțimea sa principele domnitor a binevoit a chieama pe d-lui *Grigore Cuza* la ministerul averilor bisericești și al Instrucțiunii Publice (Zimbrul No. 19 Sept. 4, an. 1850) N. D. Ghica demisionase dela 28 August.

La ministerul Cultelor Gr. Cuza găsi puse pe cale de aplicare mari reforme. Se rânduise de fostul ministru de Culte N. D. Ghica o comisiune școlară compusă din V. Alexandri spătar, Gh. Cuciureanu postelnic, Lascar Roseti agă, prințul N. Suțu, care era și ministru de justiție, N. Ghica agă, C. Hurmuzachi ca secretar și Petre Cazimir, directorul ministerului.

Comisia lucră dela 11 Aprilie 1850 — 1 Iulie același an (Zimbrul 1850, No. 67).

Director al ministerului era P. Cazimir, doctor în filosofie și legi. După convenția dela Balta-Liman, organizându-se în locul adunării obștești divanul general, cea întâiu grijă fu de a da o nouă organizare învățământului. Sufletul comisiei rânduite pentru cercetarea stării învățământului cum și pentru organizarea lui fusese P. Cazimir. Moartea crudă îl răpi în 19 Septembrie 1850, adică în luna întâia a ministerului lui Grig. Cuza. La directorat fu numit Gr. Cerchez în 26 Oct. 1850 (Zimbrul No. 24 1850; Gazeta de Moldova 1850 Oct. 5). Noul ministru asistă în persoană la solemnitatea deschiderii școlilor din Iași în ziua de 11 Septembrie 1850. (Zimbrul No. 21). Acciași atenție o făcù și în anii următori.

Prin noua lege se înființară internatul școalei centrale de fete, cu bursiere și solvente, pentru care lucru se cumpărară casele post. I. Ghica din str. Muzelor, unde a stat până la mutarea ei în noul local de astăzi. Primul director al internatului fu rânduit T. Stamati; iar pentru bunul mers al institutului de fete ministrul Gr. Cuza îl puse sub patronajul unei societăți de doamne din înalta aristocrație, ca principesa Maria Suțu, Maria Cantacuzino și Ruxanda Roznovanu (Zimbru 1851 No. 83).

Legiuirea lui Gr. Ghica Vodă cuprinde întreg învățământul de toate gradele. Jos creiă învățământul primar rural; deocamdată se înființară

63 școli sătești câte una de fiecare plasă, urmând a se înființa apoi pe la sate și pe moșiile mănăstirești. Se fixară programele. Pentru a se înlesni suirea treptelor învățământului la elevii silitori se hotărâră a se alege câte 2 elevi pe fiecare an prin concurs și a se pune interni la școlile din oraș—cele dela țară aveau 3 ani; și apoi vor fi bursieri la internatul din Iași¹⁾. Se înființară școli primare urbane prin toate târgurile și târgușoarele cu un program fixat.

Pentru întâia oară se legiferează chipul recrutării corpului didactic primar; în acest scop pentru pregătirea corpului didactic se înființează la școala pedagogică de fete, un curs de 2 ani de pedagogie. Asemenea și pentru băieți se dispune înființarea unui internat în Iași punându-se bazele școlii Vasiliane pe lângă școala primară din Trei-Erarhi.

Școlile secundare se înmulțesc; se creiază școli reale, gimnazii; se fixează programele. Se organizează cursul superior al învățăturilor Universitare cu 4 facultăți, așa că legea dela 1851 a pus temelia de fapt a Universității de Iași, creiată de drept abia în 1860. (Man. adm. II, 304—339).

În acest timp el ocupa un apartament din casele din fața bisericii Trei-Erarhi, rândul al

¹⁾ Foștii bursieri în Academia Mihaileană pe vremea ministrului Gr. Cuza spătar ne spun că ministrul Cuza era așa de interesat de bunul mers al internatului, că înlesnea masa elevilor, trimetând de ale mâncării, vânaturi și altele, iar pe elevii eminenti îi lua Duminicile și serbătorile la masa lui, de și era ministru.

2-lea unde era ministerul de Culte. În partea din a stânga turnului și casele din interiorul ogrăzii erau așezate școala primară și internatul Vasilian. Actuala școală primară Trei-Erarhi e așezată pe locul hânului Turcesc ¹⁾.

Limba de predare fu l. română, așa că tăia din rădăcină răul cășunat învățământului de M. Sturza prin omul lui de școală, Malgouverné.

La toată această operă de primenire școlară prezidă ministrul Grigore Cuza; așa că el și-a legat numele de cele mai frumoase fapte în învățământul public al Moldovei.

Pentru marele merite ale activității sale fu decorat în 1851 Februarie cu ordinul Nișam Efthar (Zimbrul No. 16, pe 1851).

Tot sub ministerul lui Gr. Cuza se regulează licitația averilor mânăstirești și în perioada din 1851 se urcă veniturile dela 92505 galbeni la 173,326 galbeni.

Gr. Cuza avea ca membri în consiliul școlar pe Gh. Săulescu, I. Patriciu, I. Lazarini, D. Pop și D. Stoica. În 1852 Ianuarie 5 Săulescu dându-și demisia, Gr. Cuza numi pe Aug. Treb. Laurian „fostul profesor de filosofie și istorie în țara românească” și-l chemă dela Viena cu 12000

¹⁾ Gr. Cuza fiind stăpân al moșiei Gherghelăului dela Vaslui era vecin cu Teleman, după a cărui moarte el deveni epitropul copiilor orfani, C. Teleman maior, Iorgu Teleman General și sora lor Elisa Bosie. Ca epitrop Gr. Cuza îngrijl de creșterea fraților Teleman și d. Iorgu Teleman general mi-a povestit tot ce știe de Gr. Cuza spătarul, căci fiind elev în Academie, în fiecare serbătoare era în casa lui Gr. Cuza la Trei-Erarhi.

lei pe an salariu. Laurian veni în Iași, luă postul în primire; își alege de profesori pe Nec. Ionescu și D. Chinezul și pune învățământul pe cale de progres. În acest timp se începu publicarea Cronicei lui Șincai.

În 1854 Aprilie ministru de Culte erà P. Mavrogheni. În divanul adhoc nu-l vedem pe Gr. Cuza figurând între deputați. În frământările pentru Unire îl vedem însă pe Gr. Cuza vornicul luând o parte activă împreună cu toți boerii unionști; așa iscălește la 28 Februarie 1856 petiția dată lui Gr. A. Ghica Vodă (D. A. Sturza „Divanurile adhoc II, pag. 5). Nu e ales în comitetul diriguitor al Unirei, compus din 17 persoane (idem II. 13). Gr. Cuza mai iscălește și el petiția adresată marilor puteri în 19 Februarie 1857, alături de toți boerii Unionști în 31 Martie 1857 (idem III, 63). În 4 Maiu Grigore Cuza vornic iscălește și el marea petiție adresată de Unioniștii din Moldova comisiunii Europene, ce lucra la București (idem III, 123).

Sub domnia nepotului său Alexandru I. Cuza, pe Gr. Cuza îl vedem figurând în diferite Camere, luând cuvântul în diferite chestiuni. Așa în chestia împroprietării țăranilor Gr. Cuza împărtășia ideii cu totul deosebite. El erà partizan al majoratului, pentru a împiedecă pulverizarea proprietății, cum erà obiceiul răzeșesc. Revenind asupra acestei idei, el se declară partizanul împroprietării nu individuale, ci trecerea pământului din mâna proprietarului în

cea a comunei, tocmai cum azi s'a făcut cu izlaturile comunale. „Eu de și mă închin, dar tot ași fi de socotință a face o cercare și renunțând la maiorat, mențin numai că pământul ce se va cedă, să fie proprietate a comunelor nealienabile, împărțitor după trebuințe numai între locuitorii fiecărei comune“. Clăcașii n'au găsit apărător mai convins ca Gr. Cuza în parlamentul din 1862. Bătrânul parlamentar și fost ministru de Culte, cu portul lui bătrânesc, cu experiența lui de viață, cu cunoștința lui de oameni și lucruri, cu autoritatea ce-i dădea lungă lui carieră politică, aduse la tribuna parlamentului toată chestia clacasilor întregă sub toate fețele sale istorice:

„Domnilor, nici cu condiția reglementară nici cu aceia după proiectul de față, țara nu va avea cetățeni pe această numeroasă și puternică clasă a sătenilor clăcași, cari sunt brațul societății; prin urmare la orice întâmplare dezastruoasă ei nu se vor interesa de soarta patriei române, din contră la cea dintâiu ocazie vor cere a se emancipa ei înșiși pe sine... Așa dar eu socotesc că chiar în interesul proprietarilor de pământ este a se împroprietări pe acești frați compatrioți pe întreg pământul ce se găsește posedând, pentru care au lucrat și lucrează boerescul. Improprietărirea să se facă însă prin îndemnizarea acelor ce vor cedă pământul după o conștiințioasă evaluare a muncii boerescul sau a clăcii, calculat pe zece ani, iar plata să se procure din darea capitației ce se adună dela sătenii clăcașii și din impozitul fonciar, ce urmează a plăti și ei îndată ce se vor împroprietări, destinându-se aceste dări pe un timp numai întru despăgubirea proprietarilor, care se va face pe rând prin

tragerea la sorți după modul întrebuițat pentru eliberarea foștilor sclavi țigani. Prinastă măsură răscumpărându-se munca boerescului sau a clăcii pentru pământul asupra căruia sătenii clăcași au drit de posesie seculară și fără termen, drept care în partea de dincolo de Milcov, pare-mi-se că și în aceasta de dincoace, ce se întinde până la $\frac{3}{5}$ din fiecare moșie, să se dea acel pământ în deplină și de veci proprietate acelora căți se găsesec astăzi lucrând boerescul...

Atunci numai și statul va avea numeroși, puternici și devotați apărători și în contra desordinelor în lăuntru și în contra încălcărilor din afară; iar proprietarii de pământ nu ar mai fi în bănuială ca asupritori din partea cultivatorilor, nici expuși la felurite critice din partea streinilor și încriminați că în privința sătenilor ar menține regimul feudal, condamnat pretutindeni de lume civilizată. Urmează dar speranța că nici statul nici proprietarii de pământ nu se vor refuza a face o compensație sătenilor clăcași binemeritați, împroprietărindu-i pe pământul ce posedă, înduioșindu-se în privire suferințelor lor și a păsurilor de tot felul, care datează de secole, căci în trecut numai dâșșii plăteau birul și banii ziși dincolo de Milcov a răsurilor alocați pentru apunțamentele tuturor funcționarilor guvernului, când proprietarii de pământ, cari erau totdeauna și boeri, nu numai că nu contribuiau, dar încă aveau și scutelnici, breslași și poslușnici, după privilegiul ce căpătase dela domnii din Fanar.

Ei numai aprovizionau fără nici o plată *capanu* adică grănariul Impărăției otomane și tarsanaoa cu zaharele, oi de mumbaè și lemnării pentru construiri de nave pe care toate le transportă tot prin corvée pe la schelele de pe malul Dunării...

Ei, sătenii clăcași, făceau adeseori tot prin corvée și reparațiile cerute pe la cetățile de pe malul Dunării și a Nistrului, cu care merhemeplii (grațioșii)

padişahi otomani ne blocase ca să ne menție în supunere...

Tot *ci*, clăcaşii, întreţineau şi poştele şi le aprovizionau cu fân şi orz din care în mare parte se speculă de către antreprenorii poştelor, care de mai multe ori eră un curtezan fanariot. Asemenea aprovizionau şi grajdiul domnesc, din care se chiverniseau mai mulţi curtezani tot dela Fanar cu ranguri boereşti de comis mare, comis al doilea, al treilea şi comişi mai mici, speculând furagiul.

Ei au suferit la invasia turcească dela 1821, nutrind pe prădătorii Eniceri cu cărnuri de berbeci, unt, caşcaval şi miere, cari pe lângă alte barbarii le-au violat soţiile, fetele şi băeţii.

Ei au transportat la invasia dela 1828 prin corvă amuniţiile şi aproviziunile pe la staţii şi etapuri până la malurile Dunării, uneori încă şi peste Dunăre, ale armiei de invasie, cu dobitoacele lor, şi în lipsă iau înjunghiat ei însuşi pe alocuri, precum eu însumi am fost martor ocular. Drumul eră jalonat cu cadavrele vitelor sătenilor clăcaşi, iar nu cu a proprietarilor.

Ei şi după introducerea regulamentului organic au contribuit cu darea capitaţiei a retribuţi pe toţi funcţionarii guvernului — cari pentru dânsii prea puţin funcţionează şi mai totdeauna în a lor pagubă — precum şi în a plăti haraciul către Inalta Poartă, iar boerii proprietari, nu numai că s'au esceptat, dar încă pe lângă slujbaşi volnici sau zecelnici scutiţi de dare şi-au asigurat şi o subvenţie viageră, care se întinde în parte şi la văduvele dumnealor şi la fii sub denumire de indemnizaţie pentru dritul de scutelnici sau posluşnici — de care subvenţie nu voiu denega că mă împărtăşesc şi eu regulat în tot anul cu mare plăcere ca toţi boerii caştanlii.

În fine aceşti sătenii clăcaşi au suferit zăduhul zilei şi răceala nopţii, muncind cu soţiile şi cu copiii lor pentru stat şi în câtva şi pentru proprietari, la a căror indulgenţă şi dreptate au căpătat titluri de re-

comandație necontestabile, cari se sprijină pe art. 46 din convenție.

(D. Gh. Valentineanu. Interpelările deputatului Gr. Cuza, Buc. 1862 pag. 28 seq.).

În Camera de după statut, aleasă în toamna lui 1864 Gr. Cuza îl vedem reales deputat al orașului Vaslui. Camera ca atenție către Gr. Cuza, că eră cel mai de samă din bătrânii parlamentari, îl alege vice-președinte cu 100 voturi, demnitate la care el dezistă din cauza bătrânețelor și a boalei. Gr. Cuza moare la 1869, și e îngropat la Gherghelău, moșie după soție, iar osemintele lui au fost apoi aduse la Ruginoasa alătura cu ale nepotului său Alexandru I. Cuza Vodă.

41. *Urmașii lui Ion Nec. Cuza postelnicul.*
Din cei trei copii ai lui Ion Cuza, cel mai mare *Dumitru* a murit în mod năprasnic, în urma unei căderi de pe cal tocmai în fața caselor dela Bărboși; iar cu alegerea de domn a lui Alexandru Ioan Cuza Vodă istoria persoanei lui Cuza Vodă se confundă cu istoria neamului românesc pe timpul de 7 ani de zile cât a domnit și a cărui povestire a scris-o ca martur contemporan D. Bolintineanu, iar ca istoric în mod desăvârșit d-l A. D. Xenopol.

ÎNCHEERE

42. Mih. Cogălniceanu în frumoasa sa cuvântare de urare, ce a ținut la alegerea de domn a Colonelului Alex. Cuza în ziua de 5 Ianuarie 1859 a zis că la *legi nouă, oameni noi* trebuesc.

Cuzeștii nu sunt nume noi în istoria politică a Moldovei. Ei apar în jumătatea a 2-a a secolului XVII; dau doi mari spatari în secolul al XVIII, pe Dumitrașco Cuza și pe Ioniță Cuza cărora la amândoi li se taie capul pentru vini politice; iar în învâlmășagul luptelor pentru domniile pământene vedem alți doi Cuzești, pe Gheorghie și Arghire Cuza că luptă pentru izbânda ideilor nouă.

Sub regulamentul organic alți doi Cuzești apar în luptele politice: frații Ion și Grigore Cuza, din care acest din urmă e o figură pe cât de originală pe atât de interesantă. Dacă contemporanul său mai bătrân cu o generație, logofătul C. Conachi, știuse a închegea în cuvinte vechi idei nouă, proslăvind frumusețea limbii strămoșești, Gr. Cuza vornicul fu boerul deputat

de 4 ori și ministru odată, care știu să îmbrace în haine vecbi supt ișlic și giubea ideile nouă ale timpului pentru a sluji de cel mai tipic reprezentant al boerimei de țară în lupta cu boerimea de slujbe pentru triumful ideilor nouă.

Cu așa înaintași vrednici și jertfiți pentru țară, cu așa părinți, moși, veri și alte rude dornice de luptă, tânărul Alex. Cuza supse dela toți aceștia acea fire de lealitate și neatârnare, încât izbuti a-și atrage asupra-i privirile țării, când cu demisia din părcălăbia Galaților și a strânge asupra-i unanimitatea voturilor la vice-președinția Camerei elective, ca apoi aceiași unanimitate să-l aleagă și de Domn al Moldovei, iar mai apoi și al Munteniei.

E în cartea neamului acea taină, care învăluie viața cărmuitorilor ei, că putem citi în trecutul familiei Cuza mâna lui Dumnezeu, care a sortit a scoate din această familie pe cel mai popular și mai sfânt domn în ochii norodului, pe *Alexandru Ioan I Cuza Vodă*.

Adaose.

A. Intrucât nu putem trece în tablou toate ramurile colaterale, pentru întregirea lui dăm următoarele generațiuni:

a) Din *Anisia* lui C. Cuza, măritată cu Gavril Buzdugan, jitnicer, s'au născut 5 copii: Săndulachi, Alecu, Zoe, Safta și Catinca.

b) Din *Zoița* lui Nec. Cuza, măritată cu medelnicerul Pan Docan, s'au născut 3 copii: Neculai Docan, Ioan Docan și Panaite Docan, militar.

c) Din *Safta* Arghire Cuza, măritată cu medelnicerul Lupu Rus(et), s'a născut Neculai Rus(et), iar din N. Ruset s'a născut Mihail Ruset.

d) Din *Marghioala* Arghire Cuza, măritată cu Ioan Miclescu, s'au născut 3 copii: Xenia călugăriță, Agafia și Colonel D. Miclescu, care are și el 2 copii: V. D. Miclescu și Dr. C. Miclescu.

e) Din *Ecaterina* Gh. Cuza, măritată cu C. Vârnav, spătar, s'au născut 4 copii: *Maria*, căsătorită cu colonel Tararin; *Elena*, căsătorită cu Sachelariade, din care s'a născut 5 copii: Olga, Ema, Adela, Pericle și Constantin; — *Ioan Vârnav*, și Gheorghe Vârnav, căsătorit cu Natalia.

f) Din *Alexandru Rășcanu* fiul lui Iordachi Rășcanu, căminar s'au născut aceștia: Iordachi Rășcanu, Elena căs. Gorgos, Dumitru Rășcanu, Paraschiva, căsătorită Ghidionescu, Nicu Rășcanu și Sandu Rășcanu.

g) Din *Profira* C. Cuza, căsătorită cu căminarul Ioan Măcărescu, s'au născut 4 copii: Ioan Măcărescu, judecător la Ismail, mort în 1889 fără urmași, Neculai Măcărescu, mort la 30 August 1877 la asaltul Griviței, în vârstă de 36 ani, Ecaterina, măritată cu C. Chiriță, fost revizor și inspector școlar și Elena, măritată cu maior C. Panaiteșcu.

Din *Ecaterina C. Chiriță*, avem pe Titus C. Chiriță, căsătorit cu Alisa Teodoreanu, d-ra Ema Chi-

riță, institutoare la Galați și Alisa, măritată cu căpitan Velescu; are 2 copii: Neculai și Dumitru.

D-na Elena Maior C. Panaitescu, are o fiică.

h) Din *Eufrosina* Iordachi Cuza, măritată cu colonel Gavril Pangrati, s'au născut 2 copii: Emil Pangrati și Gh. Pangrati.

i) Din *Profira* Iordachi Cuza, măritată cu I. Ghica, s'au născut 3 copii: Eufrosina, Ecaterina, măritată cu Ciolac și Maria.

j) Din *Paraschiva* Iordachi Cuza, măritată cu Stărcea. s'au născut 5 copii: Caterina, Alecu Stărcea, Lenuța, măritată cu Vlăhuța, Mih. Stărcea și Mitică Stărcea.

k) Din *Maria* Iordachi Cuza, măritată cu căpitan Rușescu, s'au născut 5 copii: Constantin, Ecaterina, Costică, Lucia și Natalia.

l) Din *Elena* Gh. Cuza, căsătorită cu Gh. Cuparencu, s'au născut 5 copii: Gheorghe, Margareta, Maria, Ionel și Adela.

m) Din *Maria* Gh. Cuza, măritată cu Dr. Gh. Bălăceanu, s'au născut 3 copii.

n) Princesa Maria Alex. Cuza din căsătoria de a doua cu d-l I. I. C. Brătianu, șeful partidului liberal național, are un singur fiu pe d. *Gh. I. Brătianu*.

B. Intru cât se vorbește foarte des în acest studiu de *Surete ms.* iată care e starea acestei mari colecțiuni de documente în momentul de față. Colecția are până acum 30 volume, și cuprinde:

Vol.	Pagini,	Doc., Sel. XV, XVI, XVII, XVIII, XIX.					
I.	734	522	3	3	46	170	300
II.	700	505	19	22	96	126	242
III.	700	500	8	6	50	112	324
IV.	538	472	3	8	42	143	276
V.	1180	967	6	13	81	190	677
VI.	876	569	2	8	110	140	309
VII.	818	716	7	10	153	148	398
VIII.	1058	739	13	28	308	226	64

Vol.	Pagini,	Doc.,	Sc.	XV,	XVI,	XVII,	XVIII,	XIX.
IX.	768	480	6	9	31	118	316	
X.	930	lista boerilor Moldovei și Munteniei dela 1400—1866 (în complectare). Pentru 183 ani sunt divanurile date în amândouă țările: 302 ani divanurile date pentru Moldova și 266 ani divanurile pentru Muntenia.						
XI.	A 854	834	79	13	66	—	Toate aceste doc. sunt copiate din arh. Sf. Spiridon și s'au publicat în cele 6 vol. sub numele de «Ispis. și Zapise» (restul în complectare).	
	B 1028		139	—	—	139		
	C 932		166	—	—	166		
	D 874		152	—	—	152		
	E 880		183	—	—	183		
	F 542		155	—	—	155		
XII.	702	484	2	1	10	221	250	
XIII.	800	442	1	20	154	153	114	
XIV.	800	582	3	26	209	146	198	
XV.	800	630	3	3	24	155	445	
XVI.	800	502	—	2	26	42	432	
XVII.	800	489	3	7	114	210	155	
XVIII.	800	564	—	—	9	103	452	
XIX.	830	460	3	3	11	42	401	
XX.	800	470	5	8	131	122	204	
XXI.	800	527	5	11	57	141	317	
XXII.	1435	cuprinde material istoric pentru Iași; copii, regestee, note din cronicari, din secl. XIV-a până astăzi.						
XXIII.	1150	800	—	3	56	320	421	
XXIV.	}	în complectare.						
XXV.								
Total	23729	12198	105	257	2513	3028	6295	

ARBORELE GENEALOGIC AL FAMILIEI „CUZA”

INTOCMIT DUPA DOCUMENTE, ACTE PUBLICE ȘI PRIVATE

DE

GH. GHIBĂNESCU

PROFESOR, MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

1. Coze visternicelul (1638)

2. DUMITRAȘCO CUZEA vel-spătar

Comis 1677; eluceer 1691; vel-spătar 1701; tăiat la 8 Ianuarie 1717; căsătorit cu Safta fata lui Toderășco Jora sulger și a Vasilei născută Vartic

3. Miron Cuzea

vtori logofăt căs. Hinea fata lui Ion Costin hatman, fiul Miron Costin vel logofăt

Toader Cuzea spătar

căs. Simina fata Cucoranului

Velioco Cuzea

postelnic

4. Ioan Cuze

vel spătar, tăiat la 1778, Aug. 18 căs. Tudosica fata pitariului T. Rășeanu

Safta
† 1775, căs. Lupul Crupenski stolnic

Mihalachi
Cuze
m rt 1760

Maria
căs. pitar.
Moise Cucoranul

Catrina
căs. Toader
Donici

Safta

Radu Cuze
† 1767

Stefan Cuze
vândut 1760

Vasilo Cuze

Constantin
Cuze

Ioan Cuze
log. căs.
Ancuța

trăse în Olășei la Vaslui

5. N. Cuza
căminar 1775
1805 căs.
Nastusia fata
lui V. Adam
pabarnic

Arghire Cuza
1758 Mart 5
1826 Dec.
postelnic căs.
Hleana Costachi
(1780)

Catrina
1759-1822; e.
A. Luca sulger

Alexandru
Cuza 1760-
1799, sterp

Gheorghe
Cuza, 1762
Noam. 8, 1835
Febr. căs. a)
Ana G. Savina
b) Ralu

Constantin
Cuza năs.
1763

Zoe
năs. 1766

Ion Cuza
pitar
1769-1811
Dec. căs. Maria
I. Tuduri
armăs

Catrina căs.
Rusu

Iordachi
Crupenski
vornic

Scarlat
Crupenski

Constantin
Crupenski
vornic

Vasil
Crupenski
spătar

Anița

Ioan Cuze

Mihail Cuze
stolnic căs.
Soltana M.
Nacul ban

Ionița
Cuza

Safta

Nastasia
căs. Ilie Vărnăv
sulger

Zmaranda
căs. V. Popa

Gheorghe
Cuza sterp
† 1816

Grigore
Cuza sterp
† 1813

Ioan
jtnicer este în
Bassarabia

Silion
Cuza tră-
rește în
Bassarabia

Constantin
Cuza

Ioana

Anisia căs.
Gavril Buz-Matei
Turcul
dugan jtnicer

Maria căs.
jtnicer

Heana căs.
Iord. Milu
ban

Gheorghe
Cuza
1780-1835
căs. Anica
Gh. Șerban
eluceer

6. IOAN
Cuza post.
căs. Soltana
Cozadini

Maria căs.
D. Bondrea
spăt.

Xenia
Cuza
călugăriță

Safta căs.
Lupu
Rus(et)
medel.

Marghioala
căs. I.
Miclescu

Zoe călugăriță
sub
numele
Fevronia

Costachi
Luca

Dumitra-
chi Luca

Zoe căs.
Culbasin

Ecaterina
căs. C.
Vărnăv
spătar

Paraschi-
va căs.
Iordachi
Rășeanu
căminar

Maria

Safta

Ioan

Gheorghe
Cuza

Alecu
Cuza

Neulai
Cuza

Safta

Grigore
Cuza

Ioan Cuza

Ioan
2 fete

Ioan, Pa-
văl, Cos-
tachi și o
fată

Constantin
Cuza și-
car, căs.
Catinca
Košeu

Catinca
Cuza
maică

Varlaam
Cuza Sar-
deon arhi-
ereu sf.
Spiridon
† 1832
Iulie 26

Grigore
Cuza spăt.
1800-1869
f. ministru
căs. Maria
Stavru
sterp

Zoița căs.
Pan. Do-
can med.

Profira
călugăriță
sub num.
Elisaveta

Dumitru
Cuza că-
lugărit
sub nume
Calistru

Iordachi
Cuza că-
lugărit
căs. Ca-
tinea Di-
booul

Ioan Cuza
căs. Vic-
toria Ro-
set

Constantin
Cuza ma-
gistr. căs.
Savastia
Ionița
Coroi

Dumitru
Cuza

Petre
Cuza

A. C. Cuza
profesor
căs. Maria
Ganea

Dumitru
Cuza

7. Al. I. Cuza Vodă
1820—1873
1844 ELENA
Roset
Solescu

Soltana

Iancu
Bondrea

Teodor
(Bondrea)
Cuza

Alecu
Cuza sterp

Toader
Cuza sterp

Ruxanda

Elena căs.
Iurășco

Paraschiva
căs. Stăr-
cea

Neulai
Cuza sterp

Vasile
Cuza sterp

Alexandru
Rășeanu

Zamfira
căs. Cos-
tachi

Teodor
Rășeanu

Elena căs.
Niculescu
C.

Iosif Răș-
eanu ar-
hieru

Gheorghe
Cuza

Catinca
căs. Teo-
dor sterpă

Iancu
Cuza căs.
Fifina
Dupont

Profira
căs. I.
Măcure-
scu cămi-
nar

Gh. Cuza
ofțer
† 1881

Ruxanda
căs.
† 1910
Sturzescu

Valentina
căs. Bleih-
man

Dumitru
Cuza
sterp

Petre
Cuza

A. C. Cuza
profesor
căs. Maria
Ganea

8. Alexandru
Cuza
1863-1890

Dumitru
Cuza
1864-1888

(adoptați)
căs. Maria
Moruzi

Elena
căs. Gh.
Cuparencu

Maria
căs. dr.
Gh. Băla-
ceanu

Adela
căs. Epu-
reanu
sterp

Pandele
Cuza
Piatra căs.
a) Elena
Gribincea
b) Patraș-
canu

Eugen
Cuza
sterp

Alexandru
Cuza
sterp

Hipolit
(Sașa)
sterp

(fiat)
Toader
Cuza căs.
Profira
Decusară
(Tecuți)

Elena
căs. Gh.
Badereu

Constanța

Hortansa, Dora, Laurenția, Margareta, Aurica, Petru, Ioan, Teodor, Gheorghe
Cuza Cuza Cuza Cuza

Gheorghe 1896, Alexandru 1897, Maria
1898, Grigore 1904, Magdalena 1910